

DZIENNIK URZĘDOWY WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO

Katowice, dnia 2 września 2025 r.

Poz. 5020

UCHWAŁA NR XXV/119/2025 RADY GMINY RUDZINIEC

z dnia 26 sierpnia 2025 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Rudziniec na lata 2025-2028

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 9) i art. 18 ust. 2 pkt 15) ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1465) w związku z art. 87 ust. 3 i ust. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2024 r., poz. 1292 z późn. zm.) po uzyskaniu pozytywnej opinii Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Rada Gminy uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Rudziniec na lata 2025-2028 stanowiącym załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Rudziniec.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia jej ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Śląskiego.

Przewodniczący Rady Gminy

Andrzej Szoltysik

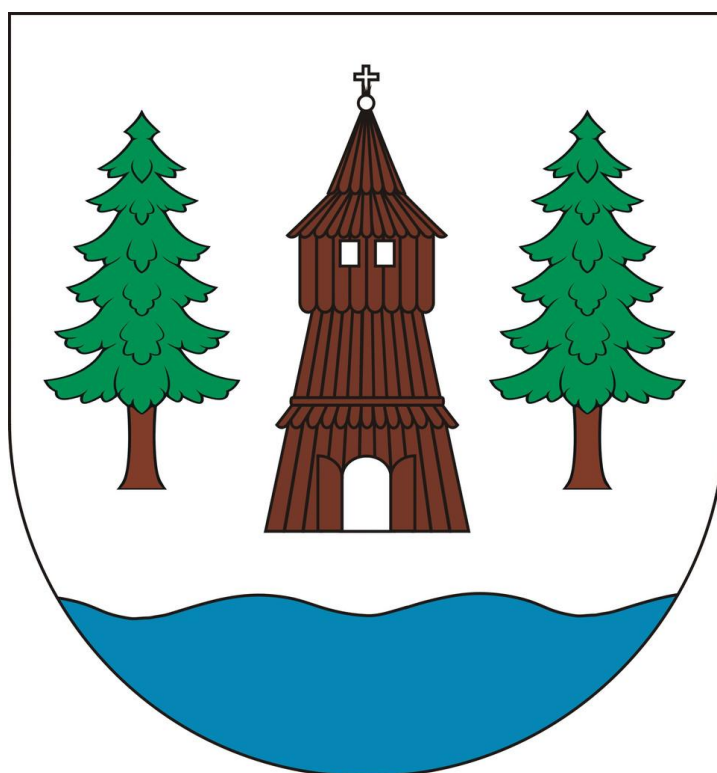
Załącznik

do uchwały Nr XXV/119/2025

Rady Gminy Rudziniec

z dnia 26 sierpnia 2025 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY RUDZINIEC NA LATA 2025-2028

OPRACOWANIE:

Marta Danielska, Jakub Danielski

gez2.wroclaw@gmail.com

WRZESIEŃ 2024

Spis treści

1. Wstęp.....	4
2. Podstawa prawna opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami	4
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	5
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	11
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	11
4.2. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu	15
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	18
5.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy ..	18
5.2. Charakterystyka krajobrazu kulturowego Gminy Rudziniec ze wskazaniem obszarów i obiektów o szczególnym znaczeniu	21
5.2.1. Charakterystyka gminy	21
5.2.2. Zarys historii Gminy Rudziniec	23
5.3. Dziedzictwo kulturowe	24
5.3.1. Dziedzictwo materialne	24
5.3.1.1. Układy ruralistyczne	24
5.3.1.2. Zabudowa wiejska	26
5.3.1.3. Zespoły rezydencjonalne, parki, folwarki, pałace i dwory	26
5.3.1.4. Obiekty sakralne	31
5.3.1.5. Kapliczki kubaturowe	33
5.3.1.6. Cmentarze	34
5.3.1.7. Zabytki techniki	36
5.3.1.8. Zabytki ruchome	37
5.4. Krajobraz kulturowy – dziedzictwo niematerialne.....	39
5.5. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	40
5.5.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków	41
5.5.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków	43
5.5.3. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego	44
5.6. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków	46
5.6.1. Stanowiska archeologiczne w gminnej ewidencji zabytków	47
5.6.2. Obiekty stanowiące własność gminy	50
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy – analiza SWOT.....	51
7. Założenia programowe oraz zasady oceny realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami.....	53
8. Instrumentarium realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami	56
9. Źródła finansowania Gminnego programu opieki nad zabytkami.....	57
9.1. Dotacje.....	57
9.2. Źródła zewnętrznego finansowania – krajowe	59

9.2.1. Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego	62
9.3. Źródła zewnętrznego finansowania – pozostałe	63
10. Bibliografia.....	65
11. Spis tabel	66
12. Załączniki	66

1. Wstęp

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Rudziniec na lata 2025-2028 (zwany dalej GPOnZ) stanowić będzie element polityki samorządowej, pozwalający na podejmowanie zaplanowanych działań dotyczących inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Jako materiał bazowy może być wykorzystywany przez środowiska badawcze i naukowe, właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych oraz osoby zainteresowane kulturą i dziedzictwem kulturowym. Opracowanie służyć będzie rozwojowi gminy poprzez dążenie do poprawy stanu zachowania zabytków, eksponowania walorów krajobrazu kulturowego, wykorzystania zabytków na potrzeby społeczne, gospodarcze i edukacyjne.

W GPOnZ wskazano działania skierowane na poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewaloryzację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców i turystów. Dokument uwzględnia uwarunkowania prawne, zewnętrzne oraz wewnętrzne w zakresie ochrony materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Wskazane w nim kierunki działania, tzw. priorytety, szczegółowo opisują zakres oraz cel danego zamierzenia. Realizacja celów zawartych w GPOnZ poprawi w lokalnej społeczności świadomość wspólnoty kulturowej, wzmocni lokalne wartości oraz wspólne korzenie.

W dokumencie określono również źródła finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wraz z jego otoczeniem. Finansowanie może odbywać się ze źródeł publicznych (np. budżet państwa, budżet własny gminy, budżet jednostek samorządowych – powiatu i województwa, środki unijne, inne źródła zagraniczne), a także ze źródeł prywatnych (osób fizycznych, organizacji pozarządowych – stowarzyszeń, fundacji, osób prawnych itp.).

2. Podstawa prawna opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawę prawną opracowania GPOnZ stanowi ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2024 r. poz. 1292), która mówi o obowiązku sporządzania przez samorządy wojewódzkie, powiatowe oraz gminne na okres czterech lat programu opieki nad zabytkami.

W świetle ustawy, ochrona zabytków to aktywność administracji publicznej, która ma na celu stworzenie sprzyjających okoliczności prawnych, finansowych i organizacyjnych służących zachowaniu, zagospodarowaniu i utrzymaniu zabytków, zapobieganie zagrożeniom, niszczeniu, niewłaściwemu użytkowaniu, uszczupleniu zasobów zabytków, a także kontroli stanu zachowania i przeznaczenia zabytków oraz uwzględnianie tych zadań w kształtowaniu polityki planistycznej i środowiskowej. Terminem „opieka nad zabytkami” ustawa obejmuje działania właścicieli zabytków, które tworzą warunki dla naukowego badania zabytków, prowadzenia przy nich prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, zabezpieczenia i utrzymania ich samych oraz ich otoczenia w jak najlepszym stanie oraz popularyzowania i upowszechniania wiedzy o nich. W ustawie określono kwestie związane z ochroną i zarządzaniem dziedzictwem kulturowym, a szczególnie zagadnienia tworzenia krajowego programu ochrony i opieki nad zabytkami, organizację organów ochrony zabytków (zadania i kompetencje w zakresie ochrony zabytków wykonuje Generalny Konserwator Zabytków w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego oraz wojewódzcy konserwatorzy zabytków działający w imieniu wojewodów), zakres i formy ochrony zabytków którymi są: wpisanie do rejestru zabytków, wpisanie na Listę Skarbów Dziedzictwa, uznanie za pomnik historii, utworzenie parku kulturowego oraz ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego, a także zasady finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Zapisy ww. ustawy, zwłaszcza w punktach dotyczących form ochrony zabytków, są komplementarne do zapisów ustaw o samorządzie

terytorialnym (o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz o ochronie przyrody). Ponadto ustawa dookreśla zakres zadań dotyczących ochrony zabytków i opieki nad nimi administracji samorządu gminnego i powiatowego.

Art. 87 ust. 2 cytowanej ustawy wyznacza cele opracowania GPOnZ, w szczególności są to:

1. Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.
2. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
3. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.
4. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
5. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków.
6. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Zabytki zostały objęte w Polsce ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela. Znaczenie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju cywilizacyjnego oraz zadania państwa w zakresie jego ochrony określają artykuły 5 i 6 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Dookreślenie konstytucyjnego obowiązku państwa wraz z podziałem kompetencji na poszczególne organy administracji publicznej i instytucje państwowe następuje na poziomie ustawodawstwa zwykłego.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r., która zastąpiła ustawę o ochronie dóbr kultury z 1962 r., powiązała ochronę zabytków z ochroną szeroko pojmowanego dziedzictwa kulturowego, umieszczając to zagadnienie w kontekście naszego uczestnictwa w kulturze i historii całej Europy. Nowe prawo zostało dostosowane do zasad obowiązujących w Unii Europejskiej.

Obowiązujące uregulowania prawne, dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zostały zawarte w:

• **Konstytucji RP** (Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. – Dz. U. z 1997 r. Nr 78 poz. 483 z późn. zm.) w przepisach:

– **Art. 5:** „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”.

– **Art. 6 ust. 1:** „Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju”; **ust. 2:** „Rzeczpospolita Polska udziela pomocy Polakom zamieszkającym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym”.

– **Art. 86:** „Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa”.

• **Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (Dz. U. z 2024 r. poz. 1292), która jest głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce. Przy opracowaniu programu opieki nad zabytkami należy uwzględnić przepisy tej ustawy, takie jak:

– **Art. 3**, który definiuje podstawowe pojęcia użyte w ustawie: zabytek, zabytek nieruchomy, zabytek ruchomy, zabytek archeologiczny, instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami, prace konserwatorskie, prace restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne, historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny, historyczny zespół budowlany, krajobraz kulturowy, otoczenie zabytku.

W tym miejscu należy wyjaśnić pojęcie zabytku. Zabytek jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, które są dziełem człowieka lub związane są z jego działalnością. Stanowią one świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

– **Art. 4**, który objaśnia, że ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie; zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków; udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków; przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę; kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków; uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”.

– **Art. 5**, który określa, w sposób otwarty, kwestię opieki nad zabytkami: „opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków: naukowego badania i dokumentowania zabytku; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii kultury”.

– **Art. 6**, który klasyfikuje w układzie rzeczowym przedmioty ochrony i zarazem stanowi szczegółową definicję zabytku:

„1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- c) dziełami architektury i budownictwa,
- d) dziełami budownictwa obronnego,
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- f) cmentarzami,
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome będące, w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (...),

- f) instrumentami muzycznymi,
 - g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
 - h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:
- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
 - b) cmentarzyskami,
 - c) kurhanami,
 - d) reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.
2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej”.

– **Art. 7**, który określa formy ochrony zabytków:

- 1) wpis do rejestru zabytków.

Rejestr zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków. Do rejestru wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku. Wpis do rejestru historycznego układu urbanistycznego, ruralistycznego lub historycznego zespołu budowlanego nie wyłącza możliwości wydania decyzji o wpisie do rejestru wchodzących w skład tych układów lub zespołu zabytków nieruchomych. Wpisanie zabytku nieruchomego do rejestru ujawnia się w księdze wieczystej danej nieruchomości na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie decyzji o wpisie do rejestru tego zabytku. Wpisy do rejestru są wolne od opłat (art. 9). Skreślenie z rejestru zabytków następuje na wniosek właściciela zabytku lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy, lub z urzędu, na podstawie decyzji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego (art. 13). Na podstawie tej decyzji wojewódzki konserwator zabytków występuje z wnioskiem o wykreślenie wpisu z księgi wieczystej i z katastru nieruchomości. Informacja o skreśleniu ogłaszana jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Wykreślenia wolne są od opłat (art. 14). Zabytek ruchomy wpisuje się do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków – na wniosek właściciela tego zabytku (art. 10). Wojewódzki konserwator zabytków może wydać decyzję o wpisie z urzędu – w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę.

- 1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;

- 2) uznanie za pomnik historii;

- 3) utworzenie parku kulturowego;

- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

– **Art. 16 ust. 1**: „Rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej”.

– **Art. 17**, który określa zakazy i ograniczenia na terenie parku kulturowego dotyczące: prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej; zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych; umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1; zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury; składowania lub magazynowania odpadów.

– **Art. 18:** „1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy określaniu ustaleń strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, strategii rozwoju ponadlokalnego, planów ogólnych gmin, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów odbudowy albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

2. Określając ustalenia strategii, analiz, planów i studiów, o których mowa w ust. 1, w szczególności:

- 1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami.”

– **Art. 19:** „1. Określając ustalenia planu ogólnego gminy, miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowego planu odbudowy, uwzględnia się w szczególności ochronę zabytków nieruchomych:

1) objętych formami ochrony, o których mowa w art. 7, wraz z ich otoczeniem;

2) ujętych w wojewódzkiej lub gminnej ewidencji zabytków.

1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

1b. W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności:

- 1) ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) ochronę zabytków nieruchomych, innych niż wymienione w pkt 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;

3) wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych.

2. W przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się przy określaniu ustaleń planów, o których mowa w ust. 1.

3. W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.”

– **Art. 20,** który mówi o konieczności uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenów.

– **Art. 21:** „Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy”.

– **Art. 22:** „1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.

2. Wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.

5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;

2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków.

3)* inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

**Utracił moc z dniem 18.05.2023 r. w zakresie, w jakim ogranicza prawo własności nieruchomości przez dopuszczenie ujęcia nieruchomości jako zabytku nieruchomego w gminnej ewidencji zabytków, bez zapewnienia właścicielowi gwarancji ochrony prawnej przez dokonaniem takiego ograniczenia, na podstawie wyroku TK z dnia 11 maja 2023 r. sygn. akt P 12/18 (Dz. U. poz. 951).*

6. Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych”.

– **Art. 81:** „1. W trybie określonym odrębnymi przepisami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielona przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

2. Dotacja, w zakresie określonym w art. 77, może być udzielona w wysokości do 100% nakładów koniecznych na wykonanie przez wnioskodawcę prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków.”

– **Art. 89,** który wskazuje, że „organami ochrony zabytków są:

1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;

2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków”.

• **Ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym** (Dz. U. z 2024 r. poz. 609 z późn. zm.), gdzie w art. 7 ust. 1 pkt 9 zostały określone zadania własne gminy: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury (...) oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”. Pośrednio do ochrony zabytków odnoszą się zadania obejmujące kwestie: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, bibliotek gminnych i innych instytucji kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urzędzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy.

Istotne uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami znajdują się w innych obowiązujących ustawach i rozporządzeniach, w tym w:

- **Ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym** (Dz. U. z 2024 r. poz. 1130).

Dnia 7 lipca 2023 r. została przyjęta zmiana ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Głównym celem reformy jest zwiększenie elastyczności i integralności systemu planowania, uproszczenie procedur oraz poprawa ładu przestrzennego w kraju. Dlatego wprowadzone zostały nowe narzędzia – plan ogólny a także zintegrowany plan inwestycyjny. Zmieniają się też zasady wydawania decyzji o warunkach zabudowy.

Plan ogólny, który docelowo zastąpi dotychczasowe studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, ma charakter aktu prawa miejscowego, co oznacza, że zawarte w nim ustalenia są wiążące dla organów gminy na etapie procedowania planów miejscowych oraz w procesie wydawania decyzji o warunkach zabudowy. Plan ogólny uchwała się obligatoryjnie dla całego obszaru gminy.

Każda gmina jest zobowiązana do uchwalenia takiego planu najpóźniej do 31 grudnia 2025 r. Założeniem ustawodawcy jest wprowadzenie określonej, przejrzystej struktury takiego dokumentu przy zachowaniu jego zwartej formy, czytelnej dla każdego odbiorcy. W planie ogólnym będą musiały znaleźć się dwa obligatoryjne elementy tj.: (i) strefy planistyczne i (ii) gminne standardy urbanistyczne. Gmina będzie mogła ponadto fakultatywnie określić (i) obszary uzupełnienia zabudowy oraz (ii) obszary zabudowy śródmiejskiej.

Znowelizowane przepisy przewidują także uproszczony tryb uchwalenia albo zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Będzie możliwe tylko w ściśle określonych w ustawie przypadkach. Postępowanie uproszczone będzie zatem wyjątkiem od reguły – zasadniczo ma być ono wykonywane przy dokonywaniu zmian w planach już uchwalonych a nie przy uchwalaniu nowych planów.

- **Ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane** (Dz. U. z 2024 r. poz. 725);
- **Ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska** (Dz. U. z 2024 r. poz. 54);
- **Ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody** (Dz. U. z 2023 r. poz. 1336 z późn. zm.);
- **Ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami** (Dz. U. z 2024 r. poz. 1145);
- **Ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej** (Dz. U. z 2024 r. poz. 87);
- **Ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie** (Dz. U. z 2023 r. poz. 571);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków** (Dz. U. z 2021 r. poz. 81);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem** (Dz. U. z 2021 r. poz. 56);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków** (Dz. U. z 2023 r. poz. 2425);

- **Rozporządzeniu Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu z dnia 16 kwietnia 2021 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków** (Dz. U. z 2021 r., poz. 731);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami”** (Dz. U. z 2004 r. Nr 124, poz. 1304 z późn. zm.) ze zmianą Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 3 lutego 2006 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami” (Dz. U. z 2006 r. Nr 24 poz. 181);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych** (Dz. U. z 2004 r. Nr 212, poz. 2153);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków** (Dz. U. z 2004 r. Nr 30, poz. 259);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę** (Dz. U. z 2011 r. Nr 89, poz. 510);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych** (Dz. U. z 2004 r. Nr 71, poz. 650).

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i bibliotekach zostały określone w:

- **Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach** (Dz. U. z 2022 r. poz. 385);
- **Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach** (Dz. U. z 2022 r. poz. 2393).

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

GPOnZ odwołuje się do dokumentów, które połączono na trzech poziomach: ogólnokrajowym, regionalnym (wojewódzkim) oraz lokalnym.

GPOnZ w swoich działaniach programowych nawiązuje do polityki krajowej szczególnie w zakresie poprawy stanu zabytków poprzez przekazywanie środków z budżetu gminy, wykorzystywania dziedzictwa kulturowego w promocji gminy, poprawy przepływu informacji pomiędzy gminą, organami ochrony zabytków oraz mieszkańcami, a także udostępnianiem informacji o zasobie zabytkowym gminy. Ważnym elementem jest również wspieranie działań z zakresu utrzymywania lokalnych tradycji kulturowych oraz wprowadzenie elementów lokalnego dziedzictwa do procesu edukacji oraz działań kulturalnych.

GPOnZ zbieżny jest ze strategicznymi celami państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Cele te wymienione są w następujących dokumentach:

- **Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026**

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026 został przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 1 grudnia 2023 r.

Dokument ten wyznacza kierunki działań administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Opracowany został w Departamencie Ochrony Zabytków MKiDN na użytek generalnego konserwatora zabytków.

Program ma na celu realizację przepisu art. 84 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Jest głównym dokumentem strategicznym niezbędnym do realizacji ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zainicjowanym i opracowanym przez ministra do spraw kultury i ochrony dziedzictwa

narodowego, określającym cele administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także środki służące do realizacji wyznaczonych celów.

Celem programu jest zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami poprzez m.in. ochronę i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości, podnoszenie wiedzy o zasobach zabytkowych kraju, cyfryzację i podniesienie jakości prowadzonych postępowań administracyjnych czy zwiększenie zastosowania nowych technologii.

Najważniejsze cele programu:

Ochrona i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości poprzez m.in.:

- model i system wartościowania zabytków;
- plany zarządzania dla pomników historii;
- wsparcie procesu tworzenia planów ochrony parków kulturowych;
- system bezpieczeństwa zabytków;
- projektowanie konserwatorskie.

Cyfryzacja i podniesienie jakości prowadzenia postępowań administracyjnych poprzez m.in.:

- cyfryzację procesu inwestycyjno-budowlanego w zakresie ochrony zabytków;
- opracowanie i realizację programu szkoleń specjalistycznych dla pracowników wojewódzkich urzędów ochrony zabytków.

Zwiększenie zastosowania nowych technologii w ochronie zabytków poprzez m.in.:

- wdrożenie i rozwój programu wsparcia zarządzania dziedzictwem archeologicznym (AZP+);
- digitalizację i udostępnianie zasobu archiwalnego;
- rozwój portalu zabytek.pl.

Edukacja i podnoszenie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego poprzez m.in.:

- włączenie edukacji ochrony zabytków do programów nauczania w szkołach;
- kampanie społeczno-edukacyjne dotyczące zagrożeń dla dziedzictwa kulturowego;
- wsparcie merytoryczne służb mundurowych oraz organów wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących przestępczości przeciwko zabytkom.

Wzmacnianie narzędzi ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych poprzez m.in.:

- wsparcie procesu tworzenia gminnych programów opieki nad zabytkami;
- warsztaty konserwatorskie – praktyka prac konserwatorskich;
- wzmacnianie kompetencji zawodów rzemieślniczych;
- inwestycje w obiektach zabytkowych – szkolenia dla samorządów.

• Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) zwana SOR została przyjęta Uchwałą Nr 8 Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2017 r. Jest to aktualizacja Strategii Rozwoju Kraju 2020, przyjętej Uchwałą Nr 157 Rady Ministrów z dnia 25 września 2012 r.

SOR jest strategicznym instrumentem zarządzania polityką rozwoju realizowaną przez instytucje państwa, która określa wskaźniki ich realizacji, wskazuje sposób ich osiągania oraz określa najważniejsze projekty służące realizacji celów SOR.

Zadania powiązane z obszarem ochrony zabytków zostały uwzględnione w następujących obszarach:

1) Obszar e-państwo – kierunek interwencji:

1. Budowa i rozwój e-administracji – orientacja administracji państwa na usługi cyfrowe.

Wyznaczony projekt strategiczny:

Digitalizacja i rozwój kultury cyfrowej – kontynuacja procesów związanych z digitalizacją, przechowywaniem i udostępnianiem różnego typu zasobów dziedzictwa cyfrowego w Polsce (muzealnych, bibliotecznych, archiwalnych, audiowizualnych i zabytków), w tym do celów ponownego wykorzystywania, w ramach którego digitalizację należy rozumieć jako nowoczesną formę konserwacji i zabezpieczania najcenniejszych zasobów kultury.

2) Kapitał ludzki i społeczny – kierunek interwencji:

4. Wzmocnienie roli kultury dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej.

Działania do 2030 r.:

- Ochrona i promocja dziedzictwa narodowego – wykorzystanie potencjału dziedzictwa dla wzmacniania kapitału społecznego oraz poczucia tożsamości i wspólnoty; inwestycje w dziedzictwo narodowe (dobra kultury, nauki i sztuki, zabytki, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocja dziedzictwa kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO).
- Wzmacnianie tożsamości, poczucia wspólnoty i więzi międzypokoleniowych, poprzez uczestnictwo i zwiększanie dostępu do instytucji i dzieł kultury na wszystkich poziomach funkcjonowania wspólnoty (lokalnym, regionalnym, narodowym), likwidacja „białych plam” w dostępie do kultury.

• **Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030**

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 zwana SRKS została przyjęta Uchwałą Nr 155 Rady Ministrów z dnia 27 października 2020 r. To kontynuacja i aktualizacja Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020. SRKS jest jednym z instrumentów realizacji Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju.

Głównym celem SRKS jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków. Realizacja tego celu odbywa się przez wdrażanie kierunków interwencji zaplanowanych do realizacji w trzech zasadniczych obszarach, których kluczowe znaczenie znajduje również odzwierciedlenie w nowym podtytule SRKS: współdziałanie, kultura, kreatywność. Są to:

- obszar 1: Współdziałanie – społeczeństwo obywatelskie,
- obszar 2: Kultura – tożsamość i postawy obywatelskie,
- obszar 3: Kreatywność – potencjał kulturowy i kreatywny.

Pełniejszego wykorzystania wymaga wpływ wybranych zasobów i narzędzi z obszaru kultury i dziedzictwa narodowego na poziom kapitału społecznego, m.in. w wymiarze budowania tożsamości i kształtowania postaw obywatelskich. Wydarzenia, inicjatywy i zasoby o charakterze kulturalnym mogą wzmacniać poczucie wspólnoty i tożsamości, cementować środowiska lokalne, stwarzać przestrzeń do poszukiwań i inspiracji oraz stanowić miejsce spotkań dla różnych grup wiekowych i zawodowych. Niski poziom kapitału społecznego oraz podziały społeczne utrudniają budowanie wspólnoty państwowej, a także wpływają na osłabienie więzi z państwem i jego instytucjami.

Znaczenie kultury dla rozwoju i jakości kapitału społecznego jest wieloaspektowe. Z jednej strony warunkuje ona zachowania i postawy, ustanawia kody i sposoby komunikowania oraz organizacji społeczeństwa, z drugiej zaś stanowi zasób materialnych i niematerialnych dóbr, które tworzą fundament tożsamości i spoiwo społeczności. Potencjał kulturowy determinuje więc w istotnym zakresie sposoby podejmowania decyzji, umożliwia budowanie atmosfery otwartości i wzajemnego zaufania. Dziedzictwo kulturowe, umożliwiając budowanie i utrwalanie wspólnej tożsamości, jest kluczowym elementem potencjału kulturowego i stanowi bezcenny zasób, który powinien być wykorzystany dla obecnego i przyszłego rozwoju.

Głównym celem SRKS jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków.

Projekt zakłada trzy cele szczegółowe Strategii, które obejmują:

1. Zwiększenie zaangażowania obywateli w życie publiczne poprzez: usprawnienie mechanizmów wspierania i współpracy instytucji publicznych z obywatelami, rozwój i wzmacnianie zorganizowanych form aktywności obywatelskiej.
2. Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich poprzez: tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze, ochronę dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury, digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury, umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę, wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.
3. Wzmocnienie rozwoju społeczno-gospodarczego kraju przez sektory kultury i kreatywne poprzez: wzrost udziału sektorów kreatywnych w rozwoju gospodarczym kraju, rozwój kompetencji zawodowych na potrzeby branż kreatywnych, wzmocnienie potencjału kreatywnego społeczeństwa.

W ramach celu szczegółowego 2 SRKS wyróżniono ponadto następujące priorytety:

- 2.1. Tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze.
- 2.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury.
- 2.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury.
- 2.4. Umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę.
- 2.5. Wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.

Poniżej zostały przedstawione projekty, które związane są pośrednio z ochroną dziedzictwa kulturowego oraz których okres realizacji wykracza powyżej 2021 r. Projekty strategiczne SOR przypisane do zakresu interwencji SRKS:

- Narodowy Program Wspierania Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego – program obejmujący takie działania, jak: rozwój instytucji dialogu obywatelskiego, zniesienie barier rozwojowych dla organizacji społeczeństwa obywatelskiego, reformę systemu finansowania organizacji przez państwo, edukację obywatelską i historyczną oraz rozwój wolontariatu.
- Niepodległa – program budowania kapitału społecznego i wspólnoty obywatelskiej, zogniskowany wokół obchodów 100. rocznicy odzyskania niepodległości Polski, obejmujący m.in. kształtowanie postaw patriotycznych, budowanie pamięci zbiorowej i spójnego wizerunku Polski, włączanie obywateli do działania na rzecz dobra wspólnego.
- Pakiet dla Przemysłów Kreatywnych – ukierunkowany na wsparcie innowacyjnych produktów sektorów kultury i kreatywnych. Pakiet umożliwi budowanie przewagi konkurencyjnej w sektorze i przeciwdziałanie odpływowi kapitału kreatywnego. Proponowane działania obejmują m.in. wprowadzenie zachęt dla realizacji produkcji audiowizualnych w Polsce, wprowadzenie wakacji podatkowych dla firm z sektora kreatywnego, ustanowienie tzw. szybkiej ścieżki podatkowej dla międzynarodowych produkcji z segmentu audiowizualnego.
- Program Klub – program wspierający działalność klubów sportowych (skierowaną do dzieci i młodzieży), które stanowią lokalne centra aktywności społecznej oraz są miejscem aktywnego spędzania czasu, budowania więzi społecznych i rozwijania kompetencji, takich jak umiejętność pracy w grupie, wytrwałość czy pracowitość.
- Rozwój Czytelnictwa – projekt ma na celu poprawę stanu czytelnictwa w Polsce poprzez wzmacnianie roli bibliotek publicznych, szkolnych i pedagogicznych jako lokalnych ośrodków życia społecznego stanowiących centrum dostępu do kultury i wiedzy.

Wypracowana lista projektów strategicznych SRKS obejmuje m.in.:

- Rozwój turystyki kulturowej – projekt ma na celu realizację działań systemowych dotyczących zabytków znajdujących się na szlakach kulturowych i uznanych za Pomniki Historii, w tym dofinansowanie prac konserwatorskich oraz projektów wspierających proces upowszechniania dziedzictwa kulturowego i jego wartości, a także aktywizujących zaangażowanie społeczne w proces ochrony i opieki nad zabytkami. Celem projektu jest stymulowanie rozwoju społeczno-gospodarczego poprzez wzrost atrakcyjności turystycznej opartej na zasobach kulturowych.

4.2. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Przy sporządzaniu GPOnZ omówiono uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Gminy Rudziniec wynikające z dokumentów na poziomie:

- wojewódzkim: Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030” – Zielone Śląskie, Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w województwie śląskim na lata 2022-2025, Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego 2020+;
- powiatowym: Kierunki Strategicznego Rozwoju Powiatu Gliwickiego w perspektywie roku 2035.

GPOnZ jest zgodny z celami, zasadami i kierunkami wyznaczonymi ww. dokumentach.

• **Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030” – Zielone Śląskie**

Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030” – Zielone Śląskie została przyjęta Uchwałą Nr VI/24/1/2020 Sejmiku Województwa Śląskiego z dnia 19.10.2020 r.

Strategia jest aktualizacją Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020+”, uchwalonej przez Sejmik Województwa Śląskiego w dniu 1 lipca 2013 r. i stanowi piątą edycję tego kluczowego dokumentu określającego cele rozwoju regionu oraz instrumenty ich realizacji w perspektywie roku 2030.

Dokument zawiera wizję, pola i cele strategiczne oraz kierunki działań w obszarze kultury w województwie śląskim.

W analizie SWOT wśród silnych stron wskazano m.in.: zróżnicowane walory przyrodniczo-kulturowe województwa, umożliwiające rozwój różnych wyspecjalizowanych form turystyki, w tym poprzemysłowej (Szlak Zabytków Techniki) i kulturowej (Szlak Orlich Gniazd).

W Strategii wypracowano grupę przedsięwzięć stanowiących zbiór typów projektów, zadań i aktywności samorządu województwa. Rozpoczęcie prac opartych o zarysowane przedsięwzięcia otwierać będzie etap wdrożenia Strategii i jej koncentracji tematycznej w zakresie realizowanych celów i kierunków. Poniżej wskazano działania w obszarze zabytków:

Nazwa przedsięwzięcia: Turystyczne Śląskie

Zakres przedsięwzięcia:

1. Tworzenie i rozwój atrakcyjnej oferty turystycznej: Beskidów, Śląska Cieszyńskiego, Jury Krakowsko-Częstochowskiej, Krainy Górnej Odry.
2. Popularyzacja rozpoznawalności i dalszy rozwój marki Szlaku Zabytków Techniki Województwa Śląskiego i Szlaku Orlich Gniazd.
3. Upowszechnienie wiedzy na temat unikalnej wartości historycznej i kulturowej Podziemi Tarnogórskich wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO.
4. Rozwój turystyki biznesowej i przemysłu wielkich wydarzeń.
5. Popularyzacja i rozwój infrastruktury służącej turystyce pielgrzymkowej i turystyce sentymentalno-kulturowej.
6. Rozwój turystyki bez barier oraz rozwój bezpieczeństwa na szlakach turystycznych.

• Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w województwie śląskim na lata 2022-2025

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w województwie śląskim na lata 2022-2025 został przyjęty Uchwałą Nr VI/43/9/2022 Sejmiku Województwa Śląskiego z dnia 25 kwietnia 2022 r.

Program ten jest piątym Programem opieki nad zabytkami w województwie śląskim. Pierwszy program obejmował lata 2006-2009, następnie opracowano jego aktualizację – na lata 2010-2013, 2014-2017 i 2018-2021.

Przedmiotem Programu są wszystkie obiekty zabytkowe niezależnie od form ochrony, jakimi są objęte. Program obejmuje obszar województwa śląskiego w granicach administracyjnych. Głównym celem Programu jest poprawa stanu zachowania obiektów zabytkowych, a także włączenie zabytków w procesy rozwoju gospodarczego i społecznego województwa, z uwzględnieniem zasady zrównoważonego rozwoju. Program określa warunki włączania obiektów zabytkowych w procesy gospodarczego rozwoju województwa przy pomocy zróżnicowanych podmiotów gospodarczych.

Celem nadrzędnym jest harmonijne zarządzanie krajobrazem kulturowym oraz optymalne zachowanie autentycznego materialnego i niematerialnego dziedzictwa, wspomagającego budowę kapitału społecznego oraz rozwoju gospodarczego województwa i promocji regionu w kraju i na świecie.

Aby ten cel został zrealizowany, konieczne jest podjęcie działań związanych i z materią zabytków i kompetencją społeczną. Temu służą wyróżnione dwa cele strategiczne programu:

Cel strategiczny I – Zrównoważone zachowanie dziedzictwa kulturowego (materialnego i niematerialnego) i włączenie go w zarządzanie procesami gospodarczymi.

Cel strategiczny II – Kształtowanie pozytywnego klimatu dla instytucji i włączenia społecznego w opiekę nad dziedzictwem kulturowym regionu.

Dla celu strategicznego sformułowano trzy cele operacyjne:

Cel operacyjny I.1 – Weryfikacja zasobów zabytkowych województwa.

Cel operacyjny I.2 – Budowa kompleksowej strategii i wywiedzionego z niej systemu zarządzania dziedzictwem kulturowym województwa.

Cel operacyjny I.3 – Zarządzanie materialnym i niematerialnym dziedzictwem jako element strategii gospodarczej województwa śląskiego

Do realizacji celów wyznaczono kierunki działań.

• Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego 2020+

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego 2020+ został przyjęty Uchwałą Nr V/26/2/2016 przez Sejmik Województwa Śląskiego dnia 29 sierpnia 2016 r. Niniejszy dokument powstał w wyniku przeprowadzonej w latach 2013-2016 aktualizacji Planu z 2004 r. wraz z jego częściową zmianą z 2010 r.

Plan poprzez jego ścisłe powiązanie ze Strategią Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020+” stanowi kluczowy element zintegrowanego planowania strategicznego. Plan 2020+ określa podstawowe elementy układu przestrzennego, ich zróżnicowanie i wzajemne relacje. Cele polityki przestrzennej województwa określone w Planie 2020+ dotyczą gospodarczego wzrostu i innowacyjności, metropolizacji, zapewnienia spójności społecznej i ekonomicznej oraz ochrony naturalnych zasobów środowiska i kształtowania krajobrazów kulturowych.

W Planie omówiono bardzo szczegółowo obszar ochrony krajobrazów kulturowych. Województwo śląskie jest obszarem o wyjątkowym, zróżnicowanym i bogatym dziedzictwie kulturowym. Zasoby dziedzictwa kulturowego, zarówno materialne, jak i niematerialne, mają szczególne znaczenie w zachowaniu tożsamości regionu, kształtowaniu atrakcyjności gospodarczej i turystycznej województwa. Specyficznym dziedzictwem okresu industrializacji (od XVIII do XX w.), podkreślającym odrębność i wyjątkowość krajobrazu kulturowego regionu, są historyczne obiekty i zespoły zabudowy związane z górnictwem węgla kamiennego, wydobywaniem i przetwórstwem metali kolorowych, jak kopalnia cynku i srebra oraz hutnictwem żelaza.

Wśród wyznaczonych celów polityki przestrzennej województwa, cel 3 jest ściśle związany z dziedzictwem kulturowym regionu:

3. Przestrzeń – zrównoważone wykorzystywanie zasobów środowiska naturalnego i kulturowego.

Dla powyższego celu przyjęto następujące kierunki polityki przestrzennej:

3.1. Ochrona zasobów środowiska.

3.2. Kształtowanie krajobrazów kulturowych w obszarach miejskich.

3.3. Kształtowanie krajobrazów kulturowych w obszarach wiejskich.

Wskazano między innymi kierunek działania:

Kierunek 3.2. Kształtowanie krajobrazów kulturowych w obszarach miejskich:

- kształtowanie atrakcyjnych terenów mieszkaniowych o wysokiej jakości rozwiązań urbanistyczno-architektonicznych;
- kreowanie przestrzeni publicznych umożliwiających wspólne spędzanie czasu i integrację społeczności lokalnych;
- zachowanie tożsamości kulturowo-krajobrazowej, w tym zachowanie identyfikatorów krajobrazu, charakterystycznych dla danego obszaru wraz z ich adaptacją do nowych funkcji;
- kształtowanie terenów zieleni miejskiej pełniących funkcje rekreacyjne, zdrowotne, estetyczne i przyrodnicze;
- kształtowanie systemu zielonych pierścieni wokół miast w oparciu o lasy, parki i tereny otwarte;
- rewitalizacja zdegradowanej tkanki miejskiej;
- rekultywacja, rewitalizacja i kształtowanie terenów zdegradowanych (w tym przemysłowych, powojennych, pokolejowych) z wykorzystaniem ich na tereny o funkcjach komercyjnych i publicznych (ekologicznych, turystycznych, kulturowych, usługowych i społeczno-gospodarczych);
- gospodarowanie wodami opadowymi ukierunkowane na spowolnienie odpływu ze zlewni (system mikro – i małej retencji).

• Kierunki Strategicznego Rozwoju Powiatu Gliwickiego w perspektywie roku 2035

Kierunki Strategicznego Rozwoju Powiatu Gliwickiego w perspektywie roku 2035 zostały przyjęte Uchwałą Nr XXXIV/272/2021 Rady Powiatu Gliwickiego z dnia 16 grudnia 2021 r.

Dokument określa kierunki rozwoju powiatu do realizacji na lata 2021-2035. Jego celem jest wskazanie misji, wizji oraz celów strategicznych, których realizacja w określonym horyzoncie czasowym przyczyni się do rozwoju powiatu.

Wyznaczone wizje przyszłości Powiatu Gliwickiego nakreślone przez kierunki strategiczne związane z dziedzictwem kulturowym:

- Współzależny i zintegrowany rozwój funkcji społecznych, gospodarczych, kulturalnych, środowiskowych, respektujący priorytety ekorozwoju.
- Wyjątkowe miejsce na mapie województwa śląskiego pod względem walorów środowiskowych – pielęgnowanych i rozsądnie wykorzystywanych dla rozwoju funkcji rekreacyjnych i turystycznych, atrakcyjnych dla mieszkańców Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii.
- Obszar będący wizytówką województwa śląskiego, promujący region walorami przełamującymi stereotypowe postrzeganie Górnego Śląska.

Cele i kierunki działań Powiatu Gliwickiego w obszarze ochrony zabytków:

Cel strategiczny: Oryginalne walory powiatu tworzące unikatową jakość życia mieszkańców.

Cel operacyjny: Wysoka jakość przestrzeni powiatu.

Kierunek działania:

- Ochrona, wykorzystanie i promocja zabytkowych i symbolicznych obiektów powiatu.

Cel operacyjny: Przedsiębiorczość mieszkańców zagospodarowująca walory i potencjały powiatu.

Kierunki działań:

- Promowanie wśród mieszkańców przedsiębiorczego wykorzystywania lokalnych potencjałów, w tym działania wspierające kooperację i integrację rolnictwa, rzemiosła, przetwórstwa i turystyki.
- Działania na rzecz wykreowania, we współpracy z gminami i lokalnym biznesem, wiodących typów turystyki opartych na specyficznych atutach powiatu.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy

Poniżej omówiono obowiązujące dokumenty gminne, które dotyczą dziedzictwa kulturowego:

• Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych Gminy Rudziniec

Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych Gminy Rudziniec został opracowany w maju 2005 r.

Plan został wykonany zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.

Ochrona zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych polega na planowaniu, przygotowaniu i realizacji przedsięwzięć zapobiegawczych, dokumentacyjnych, zabezpieczających, ratowniczych i konserwatorskich, mających na celu ich uratowanie przed zniszczeniem, uszkodzeniem lub zaginięciem.

• Strategia Rozwoju Gminy Rudziniec

Strategia Rozwoju Gminy Rudziniec została przyjęta Uchwałą Nr CI/602/2024 Rady Gminy Rudziniec z dnia 21 marca 2024 r. Strategia rozwoju jest koncepcją organizującą myślenie o przyszłości gminy. Stanowi fundament planowania i programowania oraz skutecznego podejmowania decyzji przez władze lokalne.

Osiągnięcie wizji strategicznego rozwoju gminy wymaga wyznaczenia priorytetów odnoszących się do rozwoju indywidualnego, społecznego, środowiskowego i gospodarczego. Dla priorytetów sformułowano cele strategiczne. Poniżej wskazane te, które związane są z ochroną dziedzictwa kulturowego.

Priorytet: Usługi i udogodnienia

Cel strategiczny: Wysoka dostępność do usług i udogodnień wspierających mieszkańców.

Cel operacyjny: Rozwinięta oferta kulturalna i sportowo-rekreacyjna umożliwiająca rozwój talentów i zainteresowań mieszkańców.

Kierunki działań:

- Rozwijanie oferty kulturalnej umożliwiającej realizację zainteresowań różnych grup mieszkańców.
- Podnoszenie standardu infrastruktury kulturalnej.
- Rozwijanie infrastruktury rowerowej o znaczeniu transportowym i rekreacyjno-turystycznym.

Priorytet: Zintegrowana społeczność

Cel strategiczny: Współpracujący, zaangażowani w rozwój swojej gminy mieszkańcy.

Cel operacyjny: Integracja mieszkańców wokół dziedzictwa i wizji rozwoju gminy.

Kierunki działań:

- Wydarzenia kulturalne i edukacyjne promujące dziedzictwo gminy.
- Akcje umożliwiające mieszkańcom włączenie się w działania na rzecz ochrony dziedzictwa gminy.
- Dziedzictwo gminy i wizja jej rozwoju promowane w mediach społecznościowych.

Priorytet: Zielona gmina

Cel strategiczny: Wysoka jakość środowiska kulturowo-przyrodniczego gminy.

Cel operacyjny: Uczestnictwo mieszkańców w tworzeniu i realizacji polityki lokalnej.

Kierunki działań:

- Podnoszenie wrażliwości mieszkańców na działania degradujące dziedzictwo kulturowo-przyrodnicze gminy.

Cel strategiczny: Struktura gospodarcza gminy wykorzystująca lokalne potencjały.

Cel operacyjny: Rozwój branż wykorzystujących atuty

Kierunki działań:

- Promowanie w regionie przyrodniczo-kulturowej unikatowości gminy Rudziniec.

- Wsparcie dla kreowania przez lokalne firmy kompleksowej oferty usług i produktów opartych na lokalnych atutach przyrodniczych i kulturowych.

• Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Rudziniec

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Rudziniec zostało przyjęte Uchwałą Nr XCV/546/2023 Rady Gminy Rudziniec z dnia 23 listopada 2023 r.

Studium jest narzędziem kształtowania polityki przestrzennej samorządu. Głównym zadaniem Studium jest określenie polityki przestrzennej gminy, wpisanej w politykę przestrzenną państwa oraz ogólnych kierunków i zasad zagospodarowania przestrzennego gminy. Studium ma także za zadanie sformułowanie lokalnych uwarunkowań, celów i programów rozwoju, tym samym jest dokumentem wytyczającym ogólną politykę przestrzenną gminy i jednocześnie posiada charakter wytycznych do sporządzenia miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

W ramach obowiązującego Studium i planów miejscowych wyznaczone zostały strefy ochrony konserwatorskiej:

- Strefą „A” pełnej (ściśle) ochrony konserwatorskiej wyznaczono obszary szczególnie wartościowe, o bardzo dobrze zachowanej historycznej strukturze przestrzennej, do bezwzględnego zachowania.
- Strefą „B” częściowej ochrony konserwatorskiej objęto obszary, gdzie ochronie podlega utrzymanie elementów historycznego rozplanowania oraz charakter i skala zabudowy. Strefa ta obejmuje zachowane wartościowe założenia przestrzenne zespołów folwarcznych oraz szczególnie wartościowe układy ruralistyczne z zachowaną pierwotną zabudową.
- Strefę „E” ochrony ekspozycji ustanowiono w celu ochrony widoku sylwety wsi i charakterystycznych jej fragmentów. Punkty i ciągi widokowe rozproszone na terenie gminy, skierowane m. in. na dolinę Kłodnicy, śródpolne aleje drzew, dominanty brył i wież kościołów z tradycyjną historyczną zabudową większości sołectw. Strefy te wyznaczono dla wsi: Bojszów, Bycina, Kleszczów, Łany, Niekarmia, Niewiesz, Pławniowice, Poniszowice, Rudno, Taciszów, Widów.
- Strefa „K” ochrony krajobrazu wyznaczono dla wsi Niewiesz, Poniszowice.
- Strefa „W” ochrony archeologicznej obejmuje tereny o domniemanej, na podstawie badań powierzchniowych lub innych wskazówek, zawartości reliktyw archeologicznych, które to obszary powinny być zastrzeżone jako tereny obserwacji archeologicznej.

Dziedzictwo kulturowe stanowi element społeczno-gospodarczy obszaru świadczący o historii danego obszaru, sposobu jego kształtowania i rozwoju. Działania gminy w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego powinny być ukierunkowane na zachowanie cennych elementów zarówno w postaci cennych obiektów, obszarów, jak i sytuowania zabudowy.

Przyjmuje się główne cele polityki dziedzictwa kulturowego obszaru Gminy Rudziniec:

1. Zachowanie szczególnie cennych obiektów i obszarów, świadczących o historii obszaru gminy, wplecionych w jej współczesną tkankę.
2. W ramach ustaleń miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego należy zwrócić szczególną uwagę na wprowadzanie zagospodarowania harmonijnie współgrającego z wartościami zabytkowymi.
3. Rewaloryzację/rewitalizację zabytkowej tkanki gminy należy prowadzić w taki sposób, aby nie naruszyć zabytkowego charakteru obszarów/obiektów, a ewentualne współczesne wykorzystanie zabytków nie wpływało na przedmiot ochrony, a sam zabytek był dostosowany do współczesnych standardów w zależności od możliwego sposobu jego wykorzystania.
4. Należy dążyć do zachowania zabytkowych i cennych wartości krajobrazu naturalnego i kulturowego, w tym cennych osi widokowych, widoków.
5. Zabytki archeologiczne powinny podlegać szczególnie cennej ochronie, gdyż świadczą one o historii obszaru.
6. Należy dążyć do zachowania zabytkowych i cennych sylwet, rozplanowania obszarów i krajobrazu kulturowego poszczególnych sołectw.

W zakresie ochrony zabytków na terenie gminy wprowadza się następujące kierunki:

1. Zabytki wpisane do rejestru zabytków. W zakresie ochrony zabytków wpisanych do rejestru zabytków zastosowanie mają przepisy odrębne dotyczące ochrony i opieki nad zabytkami.

2. Obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków. Ustala się zasady ochrony zabytków ujętych w gminnej ewidencji zabytków oraz wojewódzkiej ewidencji zabytków:

- zastosowanie mają przepisy odrębne z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami;
- należy je objąć ochroną w ramach miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego;
- należy zachować w jak największym stopniu układ zespołów obszarów zabytkowych, ich rozplanowanie i zagospodarowanie;
- ze względu na konieczność zapewnienia użytkowania, a co za tym idzie wprowadzania współczesnych technologii oraz ewentualnej zmiany pierwotnej funkcji dopuszczalna jest wymiana obiektów kubaturowych nie posiadających wartości kulturowych (obiekty powstałe lub całkowicie przekształcone po 1945 r.) oraz wprowadzenie nowych. Konieczne jednak jest dostosowanie nowej zabudowy do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie skali i bryły przy założeniu harmonijnego współistnienia elementów kompozycji historycznej i współczesnej;
- zaleca się zachować obiekty postindustrialne, jako elementy świadczące o dziedzictwie kulturowym obszaru;
- należy zachować czytelność układów, wewnętrznego rozplanowania i walorów krajobrazowych terenów cmentarnych;
- należy dążyć do zachowania zabytkowych terenów cmentarnych i parkowych w zakresie rozplanowania zieleni, zachowania cennego drzewostanu oraz zapewnić im właściwą ekspozycję.

3. Strefa „A” pełnej ochrony konserwatorskiej.

Ustala się zasady ochrony w granicach strefy „A” ścisłej ochrony konserwatorskiej:

- w granicach strefy zlokalizowane są obiekty wymagające pełnej ochrony konserwatorskiej, o szczególnych walorach kulturowych, zachowanej historycznej strukturze przestrzennej;
- nadrzędną zasadą przy podejmowaniu wszelkich działań inwestycyjnych jest ochrona wartości kulturowej obszaru, zabudowy, zagospodarowania oraz innych wartości kulturowych w granicach strefy;
- należy dążyć do remontu zabytkowej zabudowy, o ile jest to możliwe z uwagi na stan techniczny zabudowy;
- należy dążyć do restauracji i zachowania zabytkowych elementów cennych kulturowo;
- należy zapewnić właściwe użytkowanie i zagospodarowanie obszarów;
- należy dążyć do restauracji i modernizacji technicznej obiektów o wartościach kulturowych z dostosowaniem współczesnej funkcji do wartości zabytkowej obiektów;
- ze względu na konieczność zapewnienia użytkowania, a co za tym idzie wprowadzania współczesnych technologii oraz ewentualnej zmiany pierwotnej funkcji dopuszczana jest wymiana obiektów kubaturowych nie posiadających wartości kulturowych (obiekty powstałe lub całkowicie przekształcone po 1945 r.) oraz wprowadzenie nowych. Konieczne jednak jest dostosowanie nowej zabudowy do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie skali i bryły przy założeniu harmonijnego współistnienia elementów kompozycji historycznej i współczesnej;
- obiekty do zachowania, możliwość skreślenia z rejestru zabytków.

4. Strefa „B” pośredniej ochrony konserwatorskiej.

Ustala się zasady ochrony w granicach strefy „B” pośredniej ochrony konserwatorskiej:

- w granicach strefy należy utrzymać zasadnicze elementy rozplanowania istniejącej substancji o wartościach kulturowych oraz charakteru i skali nowej zabudowy;
- dopuszcza się nadanie istniejącej zabudowie i zagospodarowaniu nowej funkcji dostosowanej do wartości historycznej;

- należy dążyć do zachowania w miarę możliwości historycznych linii zabudowy oraz przekroju ulic i zadrzewienia z historycznym podziałem na działki budowlane (w uzasadnionych przypadkach zachowania ciągłości ich historycznych podziałów);
- ze względu na konieczność zapewnienia użytkowania, a co za tym idzie wprowadzania współczesnych technologii oraz ewentualnej zmiany pierwotnej funkcji dopuszczalna jest wymiana obiektów kubaturowych nie posiadających wartości kulturowych (obiekty powstałe lub całkowicie przekształcone po 1945 r.) oraz wprowadzenie nowych. Konieczne jednak jest dostosowanie nowej zabudowy do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie skali i bryły przy założeniu harmonijnego współistnienia elementów kompozycji historycznej i współczesnej.

5. Strefa „E” ochrony ekspozycji.

Ustala zasady ochrony w granicach strefy „E” ochrony ekspozycji:

- ochrona ekspozycji elementów, objętych strefą, w tym sylwety wsi oraz jej elementów;
- zachowanie istniejących widoków, wszelka nowa zabudowa swoją skalą i gabarytem nie powinna zagrażać ekspozycji widokowej ukształtowanej przestrzeni i/lub zespołów zabytkowych o wartościach kulturowych;
- kształtowanie zieleni wysokiej nie może zagrażać ekspozycji widokowej ukształtowanej przestrzeni i/lub zespołów zabytkowych o wartościach kulturowych.

6. Strefa „W” ochrony archeologicznej, stanowiska archeologiczne.

Ustala zasady ochrony w granicach strefy „W” ochrony archeologicznej oraz w ramach stanowisk archeologicznych: wszelkie prace ziemne w strefie „W” w tym też przekładki i realizacja podziemnych ciągów infrastruktury technicznej mogą odbywać się tylko pod warunkiem nadzoru archeologicznego, a na terenie stanowisk archeologicznych przeprowadzenia badań wyprzedzających.

7. Strefa „K” ochrony krajobrazowej.

Ustala zasady ochrony w granicach strefy „K” ochrony krajobrazu naturalnego lub przekształconego o wartościach kulturowych:

- 1) należy zapewnić ochronę walorom kulturowym, przyrodniczym i krajobrazowym;
- 2) należy przeciwdziałać powstawaniu spontanicznej zabudowy oraz zabudowy o skali i gabarycie wpływających na walory ochrony kulturowej obszaru;
- 3) zaleca się wprowadzenie zakazu lokalizacji ogrodzeń z prefabrykatów betonowych.

5.2. Charakterystyka krajobrazu kulturowego Gminy Rudziniec ze wskazaniem obszarów i obiektów o szczególnym znaczeniu

5.2.1. Charakterystyka gminy

Gmina Rudziniec jest to gmina wiejska położona w zachodniej części województwa śląskiego w powiecie gliwickim. Gmina graniczy: od południa z gminą Sośnicowice, od wschodu z miastami Gliwice i Pyskowice, od północy z gminą Toszek, od zachodu z gminami Ujazd i Bierawa oraz miastem Kędzierzyn Koźle.

Administracyjnie Gminę Rudziniec tworzy 17 sołectw: Bojszów, Bycina, Chechło, Kleszczów, Ligota Łabędzka, Łany, Łącza, Niekarmia, Niewiesze, Pławniowice, Poniszowice, Rudno, Rudziniec, Rzeczyce, Słupsko, Taciszów i Widów.

Gmina bezpośrednio graniczy z gminą Sośnicowice, Toszek, Pyskowice, Ujazd oraz z Gliwicami. Gminę Rudziniec przecina autostrada A4 z węzłami komunikacyjnymi w Łanach oraz w Kleszczowie, przez jej teren biegną dwie drogi krajowe DK 40 i DK 88 oraz linie kolejowe Toszek Północ – Kędzierzyn-Koźle i Gliwice – Kędzierzyn-Koźle. Ponadto przez gminę przepływa Kanał Gliwicki i rzeka Kłodnica.

Zgodnie z podziałem fizycznogeograficznym Kondrackiego gmina Rudziniec należy do prowincji Wyżyny Polskie, podprowincji Wyżyna Śląsko-Krakowska w Makroregionie Wyżyna Śląska

w Mezuregionach: Chełm, Obniżenie Bojszowa oraz Wyżyna Katowicka. Większość obszaru gminy położona jest na obszarze Kotliny Raciborskiej.

Obszar Gminy Rudziniec położony jest w Regionie wodnym Górnej Odry. Największą rzeką przepływającą przez obszar gminy jest rzeka Kłodnica (przepływa ona przez Taciszów, Pławniowice oraz Rudziniec), należąca do zlewni rzeki Odry, stanowi ona podstawowe zasilanie Kanału Gliwickiego, na którym odbywa się żegluga i łączy on Kędzierzyn – Koźle z Gliwicami i rzeką Odrą.

Obszar gminy ma urozmaicony, pagórkowaty charakter w zakresie ukształtowania terenu. W znacznej części zajmują go tereny leśne. Brak jest natomiast chronionych obszarów przyrodniczych.

Gmina Rudziniec posiada duże walory turystyczne. Jest ona nie tylko miejscem o atrakcyjnym położeniu geograficznym, ale także pozwala na aktywną turystykę poprzez występowanie zbiorników wodnych (Małe Jezioro Pławniowickie, Duże Jezioro Pławniowickie, Dzierżno Duże), tras turystycznych i licznych zabytków,

Przez obszar gminy wyznaczone zostały następujące szlaki turystyczne:

- Szlak Ziemi Gliwickiej – czerwony – wiedzie przez Ligotę Łabędzką, Rzeczyce, Taciszów, Jez. Pławniowickie, Poniszowice,
- Szlak Stulecia Turystyki – zielony – wiedzie przez Bojszów, Rudno, Pławniowice, Niekarmię,
- Szlak Wypoczynkowy – czarny – wiedzie przez Jez. Dzierżno, Bycinę, Jez. Pławniowickie, Pławniowice, Rudziniec, Łączę,
- Szlak Okrężny wokół Gliwic – żółty – wiedzie przez Łączę, Rudno, Taciszów, Bycinę,
- Szlak Powstańców Śl. – niebieski – wiedzie przez Łączę.

Przez teren Gminy Rudziniec przebiegają liczne trasy rowerowe. Spośród tras wyznaczonych przez Śląski Związek Gmin i Powiatów w ramach projektu „Rowerem po Śląsku” wymienić można:

- 402 – trasa rozpoczynająca się w Gliwicach przy dworcu PKP, a kończąca w Rudzińcu przy stacji PKP biegnąca m.in. przez Bojszów, Rudno i Rudziniec,
- 403 – trasa z Gliwic Łabęd do Toszka. Na terenie gminy przebiega przez Rzeczyce, Taciszów, Pławniowice, Poniszowice i Niekarmię,
- 405 – trasa prowadząca z Gliwic do Taciszowa, na terenie gminy wiedzie przez Łączę, Rudno, Pławniowice oraz Taciszów,
- 408 – trasa z Rudzińca do Tarnowskich Gór; rozpoczyna się w Rudzińcu przy stacji PKP i prowadzi przez Rudziniec, Pławniowice, Taciszów i Bycinę,
- 409 – trasa rozpoczynająca się i kończąca w Toszku; wiedzie przez sołectwa Słupsko, Niewiesz i Bycinę,
- 413 – rozpoczyna się w Pyskowicach przy stacji PKP, a kończy w Rudzińcu przy stacji PKP; na terenie gminy przebiega przez Chechło i Rudziniec.

Ponadto w ostatnich latach w ramach projektu „Zaplecze aktywnej turystyki rowerowej dla mieszkańców zachodniej części Subregionu Centralnego” realizowanego przez samorządy powiatu gliwickiego wyznaczono na terenie gminy kolejnych pięć tras rowerowych:

- trasa nr 16 (żółta) na terenie gminy biegnie przez Rudziniec, Pławniowice, Taciszów i Rzeczyce; docelowo część trasy Nysa – Krapkowice – Góra Św. Anny – Gliwice;
- trasa nr 30 (czarna) na terenie gminy biegnie przez Pławniowice, Poniszowice, Słupsko i Niekarmię; docelowo część trasy Rybnik – Rudy – Toszek – Lubliniec.
- trasa nr 173 (czarna) rozpoczyna się w Rudzińcu przy stacji PKP i biegnie przez granicę z gminą Ujazd do miejscowości Niezdrowice.
- trasa nr 373 (żółta) Łącza – Rachowice – Sośnicowice – Pilchowice – Gierałtowice – Mikołów, na terenie gminy biegnie przez Łączę aż do granicy gminy.
- trasa nr 382 (niebieska) rozpoczyna się w Łączach i kończy w Rudzińcu przy stacji PKP (docelowo prowadzić ma do Toszka i Wielowsi).
- trasa nr 386 (czerwona) wraz z trasami nr 16 i 30 okrąża Jezioro Pławniowickie.

5.2.2. Zarys historii Gminy Rudziniec

Od VII w. n.e. Śląsk znalazł się w zasięgu ekspansji słowiańskiej. Jego przynależność do Państwa Wielkomorawskiego, potem w X w. do Czech nadal pozostaje w sferze hipotez. Około 990 r. Śląsk jest wzmiankowany jako wchodzący w skład państwa Mieszka I i tę datę przyjmuje się jako datę włączenia go do państwa Piastów. W wyniku rozbicia dzielnicowego obszar obecnej Gminy Rudziniec znalazł się w obrębie księstwa opolsko-raciborskiego. W XII w. i XIII w. obszar rozwijał się szybko, w oparciu o istniejące szlaki handlowe: z Opola do Krakowa przez Strzelce Opolskie, Pyskowice oraz ze Śląska do Wielkopolski, a także dzięki korzystnej dla rozwoju gospodarki polityce książąt, polegającej na wzmożonej akcji osadniczej (XIII w.), pozwalającej pozyskać pod uprawy coraz większe tereny. Na przełomie XIII w. i XIV w. wytworzył się i ugruntował istniejący do dziś układ osadniczy obecnej gminy.

W poł. XVI w., po bezpotomnej śmierci księcia Walentyna raciborskiego, księstwo opolsko-raciborskie przejęli, zasiadający na tronie czeskim, Habsburgowie. Włączyli je w skład monarchii austriackiej, oddając je często w zastaw niemieckich Hohenzollernów i polskich Wazów. W 1742 r., po zajęciu Śląska przez Prusy i reformie administracyjnej, która zniósła strukturę księstw, wprowadzając departamenty kameralne z powiatami, powstał powiat toszecko-gliwicki, w którym znalazła się Gmina Rudziniec. Do początków XX w. powiat ulegał korektom granic.

Przez stulecia na ziemiach gminy królowało rolnictwo oraz leśnictwo, okoliczne miasta pełniły funkcję ośrodków rzemiosła i handlu. Od XVIII w. zaczął rozwijać się przemysł – początkowo przędzalnictwo i tkactwo, później hutnictwo, w końcu od poł. XIX w. – przemysł wydobywczy. W Łaskarzewie (część Rudna) w końcu XVII w. działała kuźnica, w XVIII w. odnotowany jest piec i fryszerka.¹ W Rudzińcu, w dawnym przysiółku Pile, w XVII w. odnotowany jest tartak, następnie fryszerka, na pocz. XIX w., po wybudowaniu Kanału Kłodnickiego, przekształcona w hutę – „Pielahütte”. Kanał Kłodnicki, otwarty w 1804 r., w latach 30. XX w. zastąpiony Kanałem Gliwickim, miał ogromny wpływ na gospodarczą aktywizację gminy. Niemniej większość jej obszaru zachowała charakter rolniczy.

Mieszkańcy gminy brali udział w I wojnie światowej i powstaniach śląskich (1919-1921); w powojennym plebiscycie, mimo iż opowiedzieli się za przynależnością do Polski, pozostali w granicach Niemiec. W okresie II wojny światowej powiat toszecko-gliwicki został włączony do rejencji katowickiej, w składzie prowincji górnośląskiej Rzeszy Niemieckiej. Po wojnie znalazł się w województwie śląskim, w powiecie gliwickim, w 1950 r. – w województwie katowickim. Obszar gminy zmieniał się kilkakrotnie. W latach 1975-1999 (zniesienie powiatów) Gmina Rudziniec weszła w skład województwa katowickiego, by od 1999 r. znaleźć się w województwie śląskim, w powiecie gliwickim – w obecnym kształcie.

¹ Kubacz A., Majątek Łaskarzewka w świetle urbarza z 1728 roku, w: *Wieki Stare i Nowe* 5(10), 2013, s. 205-219
file:///C:/Users/Bozka/Documents/gmina%20Rudziniec/%C5%82askarz%C3%B3wka.pdf

5.3. Dziedzictwo kulturowe

Gmina Rudziniec w przeważającej większości ma charakter rolniczo-leśny, a jej lokalizacja w regionie zwanym zielonym Śląskiem, jest bardzo korzystna. Położenie w bezpośredniej bliskości aglomeracji górnośląskiej, uzbrojenie w drogi i dogodne połączenia komunikacyjne, pozwalają jej funkcjonować jako zaplecze rolnicze, pracownicze oraz mieszkaniowe dla terenów przemysłowych. Pagórkowaty teren w dolinie rzeki Kłodnicy, z wąwozami i dolinami rzecznyymi, poprzecinany mniejszymi ciekami, z trzema zbiornikami wodnymi oraz przecinający gminę Kanał Gliwicki z unikalnym systemem śluz, biegnący z Gliwic do Koźła przez malownicze tereny rolnicze, stanowi znaczną atrakcję turystyczną. Nie brakuje też atrakcyjnych zabytków, jak charakterystyczne dla Górnego Śląska, kościoły drewniane w Rudzińcu, Poniszowicach i Bojszowie czy okazały zespół pałacowo-parkowy w Pławniowicach. Istnieją więc doskonałe warunki dla rozwoju turystyki i rekreacji, zwłaszcza weekendowej dla mieszkańców okolicznych miast.

Na kształt krajobrazu kulturowego, prócz warunków naturalnych, wpływ miały uwarunkowania społeczno-polityczne w czasach historycznych:

- położenie na terenie Górnego Śląska i historyczna przynależność regionu do Polski, Czech i Niemiec oraz związane z tą przynależnością burzliwe losy: wojny, konflikty na tle politycznym, ekonomicznym, narodowym, społecznym czy religijnym;
- wielokulturowość i wielowyznaniowość w efekcie zmian politycznych i masowych migracji ludności z różnych regionów Europy;
- odkrycie w XVIII w. bogactw naturalnych i rozwój technologii związanych z ich wykorzystaniem;
- sąsiedztwo Śląska Opolskiego.

5.3.1. Dziedzictwo materialne

Najbardziej wyrazisty przejaw krajobrazu kulturowego stanowi dziedzictwo materialne. Obejmuje wszystkie ślady działalności człowieka: od sieci dróg i przestrzennych układów osadniczych, przez budownictwo mieszkalne, gospodarcze, przemysłowe, architekturę dworską, sakralną, założenia parkowe i cmentarne, po zabytki ruchome oraz archeologiczne. Chronione są również krajobrazy tworzone przez te elementy.

5.3.1.1. Układy ruralistyczne

Zasadnicza struktura osadnicza i sieć drożna obecnej Gminy Rudziniec ukształtowały się na przełomie XIII i XIV w., w wyniku akcji osadniczej. Istniejące osady lokowano ponownie na prawie niemieckim, podobnie jak nowe, lokowane na tzw. surowym korzeniu. Rozwój gospodarki folwarczno-pańszczyźnianej w XV w. i XVI w. spowodował powstanie osad folwarcznych, które przekształciły się w przysiółki. Część miejscowości w 2 poł. XVIII w. została zmodyfikowana w ramach kolonizacji fryderycjańskiej, mającej na celu wykorzystanie nieużytkowanych dotąd terenów oraz rozwój rolnictwa i przemysłu, a także związanie terenów z Prusami – poprzez osiedlenie ewangelickiej ludności pruskiej. Osadnictwo fryderycjańskie cechuje się regularnym rozplanowaniem. W miarę rozwoju gospodarki rolnej rolę centrów decyzyjno-administracyjnych dóbr ziemskich pełniły Bycina, Pławniowice oraz Rudziniec. Z czasem wzrosła rola Rudzińca, który nabrał szczególnego znaczenia od 2 poł. XVIII w. – jako centrum przemysłowe. Decydującą rolę dla rozwoju tej miejscowości miała budowa Kanału Kłodnickiego i – później – linii kolejowej.

Obecnie sieć osadnicza na terenie Gminy Rudziniec jest dość gęsta, poza zalesioną częścią centralną, rozciągniętą po diagonalu, przeciętą lokalną drogą Rzeczyce – Rudziniec i skrzyżowaną z nią autostradą A4. Dominującym typem historycznego układu przestrzennego jest średniowieczna ulicówka, wieś niwowa na przestrzeni wieków wzbogacona o folwarki, zespoły pałacowe i dworskie z parkami, współcześnie zwykle

rozbudowana do układu wsi wielodrożnej. Niemniej w znacznej części miejscowości czytelny jest pierwotny układ osadniczy.

Przykładem niech będzie Ligota Łabędzka, której obecny układ łączy lokacyjną ulicówkę z założeniem dworsko-parkowym i folwarkiem – na pld.-wsch. od wsi. Czytelna pozostaje również sieć drożna łącząca wieś z folwarkiem.

Układ ulicówki zachowany jest również w Bojszowie, gdzie pierwotnie główną ulicą była ob. ul. Szkolna ciągnąca się wzdłuż cieków wodnych, zabudowana obustronnie; do posesji położonych na prawym brzegu cieków przerzucono mostki. Dawne drogi gospodarcze na tyłach działek siedliskowych, w XVIII i XIX w. zaczęły pełnić równorzędną rolę.

Bycina, pierwotnie rozlokowana była wzdłuż ul. Pyskowskiej (droga nr 40). Na płn. od wsi powstał zespół pałacowy, park i osada przypałacowa z własnym układem komunikacyjnym: o funkcjach gospodarczych (ob. ul. Szkolna) oraz użytkowo-reprezentacyjnych (ul. Rolnicza i Kasztanowa).

Inne wsie z czytelną pierwotną ulicówką to: Niewiesz; Słupsko – ulicówka z zespołem folwarcznym na wsch. krańcu, z przysiółkiem Jagiełły oraz pozostałością folwarku na kulminacji wzgórza, na płn.-zach. od wsi; w rozplanowaniu działek czytelny fryderycjański sposób zagospodarowania; Poniszowice – z układem rozwiniętej ulicówki z kościołem oraz zespołem pałacowym na zach. krańcu.

Rozbudowany układ ruralistyczny posiada Rudziniec – łączący średniowieczną ulicówkę z kościołem i zespołem pałacowym – w płn. części, osadę przyfolwarczną, osadę ukształtowaną przy dworcu kolejowym oraz osadę przy dawnej hucie – elementy rozłożone są wzdłuż przebiegającej południkowo drogi. Zachowany jest też układ dróg zapewniających komunikację gospodarczą i reprezentacyjną dla zespołu pałacowo folwarcznego.

Osada przy dworcu kolejowym została wykształcona w 2 poł. XIX w. w miejscu przysiółka, a niegdyś odrębnej wsi Kurzyna – równoleżnikowej ulicówki o rodowodzie średniowiecznym. Osada przyfabryczna – w miejscu dawnego przysiółka Piły – została ukształtowana na pocz. XIX w., kiedy po wybudowaniu Kanału Kłodnickiego powstała huta „Pielahütte”. Budynki mieszkalne dla pracowników rozmieszczono w sąsiedztwie zakładu i wzdłuż nowo wytyczonyj ulicy, prostopadłej do głównego szlaku komunikacyjnego.

Dawne folwarki satelitarne klucza rudzinieckiego obecnie częściowo znajdują się w administracyjnych granicach wsi. Folwark „Stodółka” – na płn. od przysiółka Piły; folwark „Wydzierów” – na zach. od Kurzyny; folwark „Nowy Dwór” – na wsch. od centrum miejscowości. Na płn. skraju miejscowości – Kanał Gliwicki, którego trasa w tym rejonie pokrywa się z przebiegiem dawnego Kanału Kłodnickiego.

Odmienne układy posiadają: Pławniowice – pierwotna widlica z zespołem pałacowym; Chechło ma zachowany układ komunikacyjny z pocz. XIX w.; wieś przekształciła się w osadę przyfolwarczną. Kleszczów przechodzi proces zmiany charakteru z wiejskiego na dzielnicę podmiejską, willową, podobnie Rzeczyce; Niekarmia złożona jest z dawnej wsi rozlokowanej wzdłuż ob. ul. Poniszowickiej i osady przyfolwarczej – wzdłuż przebiegających prostopadłe do niej ulic Słupskiej i Górnej.

Układ ruralistyczny żadnej wsi nie jest chroniony prawnie, mimo iż jest to bardzo istotne dla gminy Rudziniec dziedzictwo. Wynika to z faktu, iż wieś górnośląska nie stanowiła głównego przedmiotu badań, ani pod względem genezy, ani układu przestrzennego.²

² Program opieki nad zabytkami powiatu gliwickiego na lata 2022-2025, Gliwice 2022

5.3.1.2. Zabudowa wiejska

Do przełomu XVIII/XIX w. w budownictwie wiejskim Górnego Śląska przeważała zabudowa drewniana, zwykle konstrukcja zrębowa. W wyniku pruskich przepisów budowlanych z 2 poł. XVIII w. ograniczono użycie drewna dla celów budowlanych i coraz częściej pojawiało się budownictwo murowane. Do poł. XIX w. dominowały zagrody w kształcie wydłużonego prostokąta, składające się z pojedynczego budynku mieszczącego pod wspólnym dachem część mieszkalną i gospodarczą. W 2 poł. XIX w. zaczęto budować zagrody, w skład których wchodziły wolnostojące budynki gospodarcze (stodoły, chlewy, szopy, spichlerze) oraz budynek mieszkalny.

Znaczna obecnej zabudowy wiejskiej to budynki współczesne. Zabudowa w pierwotnej formie zachowana jest w niewielkim stopniu. Historyczne budynki pochodzą najczęściej z okresu dwudziestolecia międzywojennego, sporadycznie występują budynki z XIX w. Starsze domy dominują w Niekarmi, można je spotkać w Pławniowicach, Niewieszu, Kleszczowie, Łanach, Widowie czy w Rudnie. Te murowane budynki, nakryte dachami krytymi czerwoną dachówką, często przekształcone i przebudowane, zachowują jednak charakter regionalny.

5.3.1.3. Zespoły rezydencjonalne, parki, folwarki, pałace i dwory

Zespoły rezydencjonalne to zwykle spójne kompozycje przestrzenne, obejmujące reprezentacyjną siedzibę właściciela majątku, obiekty pomocnicze (oficyny, wozownie) rozlokowane zwykle na terenie parku, w sąsiedztwie zespołu budynków folwarcznych, inwentarskich i mieszkalnych. Są atrakcyjne pod względem kompozycyjnym, łączą budynki o okazałych gabarytach i stylowej architekturze. Pałace, zróżnicowane pod względem czasu powstania i stylu, ostateczną formę zwykle zawdzięczają przebudowom w XIX i XX w.

Na terenie obecnej Gminy Rudziniec wykształciły się trzy klucze majątkowe: Bycina, Pławniowice i Rudziniec, gdzie znalazły się reprezentacyjne siedziby możnowładcze: Pławniowice Ballestremów, jednej z najbogatszych rodzin na Górnym Śląsku, Rudziniec Ruffer-Rotherów i Bycina Paczyńskich. Towarzyszą im założenia parkowe – parki krajobrazowe o swobodnej kompozycji, łączące się bezpośrednio z naturalnym krajobrazem wsi.

Bojszów, folwark Dąbrówka – położony na pld.-zach. od wsi zachował swą funkcję, przy całkowitej wymianie kubatur, bez zachowania układu przestrzennego; droga doprowadzająca do folwarku obsadzona jest obustronnie aleją z 2 poł. XIX w.: kasztanowce pospolite z uzupełnieniem robinią białą.

Bycina, zespół pałacowo-folwarczny z parkiem³ – rezydencja w Bycinie istniała już w 1482 r. W 1670 r. kupił wieś Albert L. Paczensky von Tenczin, który ok. 1700 r. wzniósł pałac, być może z wykorzystaniem murów starszej budowli. W rękach rodziny majątek pozostał do 1770 r. Potem właściciele zmieniali się często; w latach 1778 i 1830 wymieniani są członkowie rodziny von Seherr-Thoss. Od 1838 r. – rodzina książęca Hohenlohe-Öhringen ze Sławięc i Ujazdu. Majątek w Bycinie wchodził w skład fideikomisu (Chechło, Ciochowie, Łany, Łaskarczówka, Taciszów, Widów). W latach 30. XX w. został sprzedany spółce „Bauernsiedlung” z Berlina, która dokonała parcelacji. Zabudowania gospodarcze folwarku podzielono pomiędzy kilkunastu rolników. W PRL rezydencja funkcjonowała jako dom wielorodzinny, potem mieszkania socjalne. W 1946 r. wyremontowano pałacową kaplicę, która do 1993 r. pełniła rolę kościoła filialnego. Stan techniczny pałacu już w latach 80. XX w. był zły. W latach 90. kupił go prywatny inwestor, który ok. 2001 r. wyremontował jedną z bocznych elewacji. Lecz prace zostały wstrzymane. Budynek ulega dalszej degradacji, mimo zmiany właściciela w 2019 r.

³ Internet: Pałac. karta zabytku, tzw. zielona, na portalu NID zabytek.pl. https://zabytek.pl/pl/obiekty/bycina-palac/dokumenty/PL.1.9.ZIPOZ.NID_N_24_EN.361125/2; Karta ewidencyjna zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków. Oficyna Pałacowa, Bycina D. Bajowska, A. Olczyk, 2013 https://zabytek.pl/pl/obiekty/g-274493/dokumenty/PL.1.9.ZIPOZ.NID_N_24_EN.361133/1 (dostęp: 15.05.2024)

Zespół usytuowany jest w pñ. części wsi, ograniczony drogami o funkcjach gospodarczych (ob. ul. Szkolna, Zamkowa) oraz użytkowo-reprezentacyjnych (ul. Rolnicza, Krótka, Kasztanowa). Obecnie przedłużenie ul. Rolniczej rozcina teren parku (XVII-XIX w.) na pół. W sąsiedztwie pałacu znajduje się wewnętrzny dziedziniec pałacowy i relikw folwarku: młyn, budynek gospodarczy – dawna oficyna i dwa czworaki, stodoła.

Pierwotny układ całego zespołu nie jest zachowany, co ma związek z jego parcelacją w latach 30. XX w. – wyodrębniono wydzielone płotami posesje, budynki uległy w znacznej części przebudowie. Młyn z zabudowaniami gospodarczymi (ul. Szkolna 56), usytuowany na pñ.-zach. przedłużeniu skrzydła pałacu, pełni teraz funkcje mieszkalno-gospodarcze, czworak z niewielką stodołą znajduje się na pñ.-wsch. od pałacu, przy ul. Rolniczej 29 (k. XIX w.); w narożu – figura św. Floriana. Na pñ.-zach. od skrzydła pñ.-zach., przy ul. Zamkowej 18 – niewielka oficyna (XVIII/XIX w., XIX/XX w.), obecnie w trakcie remontu; budynki przy Zamkowej 4 i 12 – całkowicie przebudowane. Park funkcjonuje jako relikw: nieczytelne granice i układ.

Pałac wzniesiony został w 1700 r., skrzydło pñ.-wsch. – w 1 ćw. XVIII w.; po pożarze w 1867 r. został częściowo przebudowany przez księcia Hohenlohe-Oehringen. Jest to budynek na rzucie litery L, dwoma skrzydłami otaczający wewnętrzny dziedziniec, trójkondygnacyjny, nakryty dachami mansardowymi. Murowane i tynkowane ściany dekorowane są, wypracowanym w tynku, detalem architektonicznym: boniowanie parteru, gzymsy, narożne pilastry w porządku wielkim, pilastry korynckie i kompozytowe artykułujące ściany powyżej parteru, gzymsy nadokienne w drugiej kondygnacji. Od strony dziedzińca w większej części obu skrzydeł – arkadowe krużganki. Portal klatki schodowej portal – w formie arkady o okrągłolucznej archiwoltie wspartej na filarach, ujętej parą kolumn dźwigających pełne belkowanie oraz naczółek w formie owalnego herbu (Topór) ujętego w spływy wolutowe. We wsch. narożu pałacu – kaplica pw. Świętej Trójcy z ok. 1730 r.

Chechło – majątek należał. m.in. do rodzin: Paczyński, Sobek, Hohenlohe-Oehringen. W 1937 r. posiadłość wchodziła w skład dóbr Waldgut Hohenlohewald. Na folwarku działała gorzelnia. Po II wojnie światowej majątek przejęło państwo polskie. Folwark z dworem znalazł się w gestii PGR potem AWRSP, następnie ANR.

Niewielki klasycystyczny dwór (ul. Piękna 5) zbudowany w 1 poł. XIX w., przebudowany w 2 poł. XIX w., pełnił funkcję siedziby zarządcy majątku. Murowany, tynkowany, na rzucie prostokąta, jednokondygnacyjny, nakryty mansardowym dachem, w dolnej połaci dwuspadowym, w górnej – czterospadowym. W szerokości ścian bocznych – parterowe, pulpitowo nakryte aneksy. Budynek przekształcony. Obiekt usytuowany w pierzei czworobocznego, wydłużonego dziedzińca folwarcznego. Z tyłu park krajobrazowy z ok. 1895 r., założony przez E. von Koppego. Park zaniedbany i zarośnięty samosiejkami.

Ligota Łabędzka – założenie dworskie, w skład którego niegdyś wchodziły dwór, park i folwark, położone jest na pñ.-wsch. od wsi, przy ul. Słonecznikowej. Powstało ok. 1850 r. Obecnie jego układ jest całkowicie zatarty, wszystkie budynki w ruinie. Zachowany park – ujęty ulicami i drogami – trapezowaty, dopełniony trapezowatym stawem. Teren nieogrodzony, zaniedbany, porośnięty samosiejkami i podszytem.

Niekarmia, ul. Słupska 1, dawny folwark – zabudowany z trzech stron prostokątnego podwórka, z czworakiem (pocz. XX w.), ob. budynkiem mieszkalnym, stodołą i oborą (poł. XIX w.) – obiekty użytkowane, dobrze utrzymane.

Pławniowice, zespół pałacowo-parkowy⁴ i folwark – wieś wzmiankowana w 1317 r. W 1525 r. dobra nabył L. Seydlitz, po którym władali synowie. W 1737 r. kupił je baron Franz W. von Stechow, założyciel fideikomisu (Ruda, Biskupice i Pławniowice). Na własność rodziny Ballestremów, wywodzącej się z Północnych Włoch, dobra przeszły drogą dziedziczenia w 1798 r. i w rękach rodziny pozostały do 1945 r. Po wojnie zespół pałacowo-parkowy stał się własnością różnych instytucji kościelnych, ob. stanowi Ośrodek Edukacyjno-Formacyjny Diecezji Gliwickiej.

Zespół pałacowo-parkowy⁵ usytuowany jest w środkowej części wsi, na pld. brzegu Kanału Gliwickiego, u zbiegu ul. Gliwickiej i Nad Kanałem. Od pld. sąsiaduje ze, związanym z nim funkcjonalnie i stylistycznie, kompleksem dawnego folwarku, a na pld.-zach. – z neorenesansowym domem kawalerów. Teren zespołu, obejmujący pałac, oficynę ze stajnią i wozownią – na zach. od pałacu oraz park – od wsch., otoczony jest murem licowanym kamieniem. W pld.-zach. narożu ogrodzenia, od zewnątrz – kaplica kubaturowa w linii muru.

Pierwsza budowla pałacowa powstała w 1737 r. Obecny pałac wzniesiono w latach 1882-1885. Nieznaczne przekształcenia prowadzono przypuszczalnie do 1895 r., m.in. dobudowanie niewielkiej wieży przy pld. elewacji skrzydła pñ. Remont kapitalny połączony z pracami konserwatorskimi rozpoczął się w 1993 r. (wymiana konstrukcji i pokrycia dachów, belek stropów, naprawa elewacji, murów i fundamentów, założenie instalacji, odnowienie stolarki okiennej, drzwiowej). W 2007 r. zespół w Pławniowicach otrzymał nagrodę w konkursie Generalnego Konserwatora Zabytków „Zabytek Zadbany”.

Pałac jest jedną z najokazalszych i najcenniejszych w skali Górnego Śląska rezydencji z końca XIX w., w stylu neorenesansu niderlandzkiego z elementami neorenesansu francuskiego, zapewne wg proj. K. Heidenreicha z Kopic. O jego wartości świadczy nieprzekształcona forma zewnętrzna, rozplanowanie i bogaty, neorenesansowy wystrój architektoniczny; o wartości zespołu – okazała, jednorodna stylistycznie, zabudowa towarzysząca z 4 ćw. XIX w. oraz zrewaloryzowane otoczenie parkowe.

Pałac, wzniesiony na rzucie podkowy, podpiwniczony, posiada znacznie rozczłonkowaną bryłę złożoną z dwukondygnacyjnych skrzydeł zgrupowanych wokół dziedzińca otwartego na park. Skrzydła nakryte są wysokimi dachami z lukarnami, urozmaicone licznymi ryzalitami, wieżyczkami, szczytami, wykuszami oraz czworoboczną wieżą. Budynek murowany z cegły z elementami tynkowanymi, na wysokim, kamiennym cokole; bogaty detal architektoniczny kamienny i wypracowany w tynku: gzyms cokołowy i wieńczący, boniowanie naroży ścian, konsole, obramienia otworów, dekoracje szczytów, facjat i lukarn. Wieloosiowe elewacje skomponowane są różnorodnie. Fasada (pld.-zach.) rozczłonkowana jest trzema, osiowo rozmieszczonymi, szczytowo zamkniętymi ryzalitami; w środkowym – główne wejście poprzedzone portykiem licowanym kamieniem; od pñ. flankowana narożną, kwadratową wieżą zegarową, a od pld. – ośmiokątną wieżyczką schodową. Elewacja od strony Dziedzińca Maryjnego posiada na osi ryzalit w formie półokrągłej baszty oraz dwukondygnacyjną loggię – w części pñ.

W pld.-zach. narożnik pałacu wkomponowana jest późnobarokowa kaplica z 2 ćw. XVIII w. (ob. kościół parafialny) – pozostałość po pierwszym pałacu. Założona na rzucie kwadratu, z zamkniętym trójbocznie prezbiterium. Wnętrze nawy przykryte jest sklepieniem gwiaździstym wspartym na narożnych filarach opiętych pilastrami dźwigającymi gierowane belkowanie. Od zach. i pñ. – arkadowe wnęki z emporami sklepiionymi krzyżowo-żebrowo.

Oficyna ze stajnią i wozownią.⁶ Obiekt w wystroju elewacji zbliżony do pałacu, wzniesiony został w latach 1882-1884 w stylu manieryzmu niderlandzkiego. Budynek na rzucie trójczołowego prostokąta z poprzecznym skrzydłem od zach., jednokondygnacyjny, z dwukondygnacyjną częścią środkową, nakryty zróżnicowanymi dachami. W pld.-zach. narożu części środkowej i w pñ.-wsch. narożu części wsch. – cylindryczne wieżyczki nakryte stożkowo. Elewacje ryzalitowane, ryzality zwieńczone wysokimi,

⁴ Katalog zabytków sztuki w Polsce, T. VI Województwo katowickie, z. 5 Powiat gliwicki, Warszawa 1966, s. 55-57; Internet: Zespół pałacowo-parkowy, Pławniowice, A. Olczyk, OT NID w Katowicach, 2015 r., Portal NID, Zabytek.pl <https://zabytek.pl/pl/obiekty/plawniowice-palac> (dostęp: 15.05.2024)

⁶ Internet: Karta ewidencyjna zabytków architektury i budownictwa, Caban E., 1999, Portal NID Zabytek.pl https://zabytek.pl/pl/obiekty/g-283648/dokumenty/PL.1.9.ZIPOZ.NID_N_24_EN.361208/1 (dostęp: 15.05.2024)

zróznicowanymi szczytami lub facjatami, dachy rozczłonkowane zróznicowanymi lukarnami. Ściany murowane z cegły, na wysokim, kamiennym cokole, zwieńczenie wieży płn.-wsch. – w konstrukcji ryglowej, detal kamienny, ceglany i wypracowany w tynku.

Niewielki park⁷ krajobrazowy (ok. 2,4 ha), założony został w 1885 r., na miejscu starszego założenia. Skomponowany jest z elementów zgeometryzowanych wokół pałacu oraz obwodnicowego, swobodnego układu ścieżek, a także niewielkiego stawu, alpinarium oraz eksedry – w części wsch. Na zach. od rezydencji – gabinet ogrodowy z centralnie usytuowaną na kolistym podjeździe kamienną fontanną; na wsch., na wewnętrznym dziedzińcu pałacu – tzw. Dziedziniec Maryjny z fontanną, z figurą Matki Boskiej z Dzieciątkiem (ok. 1870 r.) oraz pomnik z popiersiem Giovanniego Ballestrema (1907 r.). Wśród starodrzewu szpalery lipy drobnolistnej, dębu szypułkowego, klon pospolity, klon jawor, grochodrzew, wiąz górski, dąb czerwony, miłorząb japoński, choina kanadyjska, a także okazy unikatowej magnolii czerwonokwiatowej i cypryśnika błotnego.

Dom Kawalera tzw. „Kavalier Haus”, neorenesansowy, wzniesiony w 1881 r., przeznaczony był dla starszego syna hrabiego Leona, który mieszkał tu do 1902 r. Jest to budynek na rzucie zbliżonym do kwadratu, znacznie rozczłonkowany trójbocznym aneksem, trójkondygnacyjną wieżą – w narożu fasady, zróznicowanymi ryzalitami akcentowanymi wysokimi, trójkątnymi facjatami. Dach wysoki, czterospadowy ścięty w zwieńczeniu; dach wieży stożkowy. Ściany murowane z cegły, na wysokim, partiami boniowanym cokole, detal kamienny, tynkowany oraz wypracowany w tynku: obramienia otworów okien i drzwi, bonie w narożach ścian, fryzy i gzymsy wieńczące na konsolkach, podziały i dekoracje facjat i szczytów.

Zespół folwarczny znajduje się na płd. od pałacu, po płd. stronie ul. Gliwickiej. Składa się z wysokich budynków w zwartej zabudowie nakrytych dwuspadowymi dachami, zgrupowanych wokół prostokątnego dziedzińca, wydłużonego na osi prostopadłej do ulicy: budynki inwentarskie, stodoły, wozownia oraz wolnostojący spichlerz – na płd. i para analogicznych budynków bramnych – od płn.: narożnych, o zaoblonym narożu, dwukondygnacyjnych, murowanych z cegły, o skromnej, ceglanej dekoracji. Najcenniejszy jest budynek spichrza (1888 r.): trójkondygnacyjny, nakryty mansardowym, czterospadowym dachem rozczłonkowanym oknami powiekowymi, z pseudoryzalitem na osi fasady, przechodzącym od trójosiowego na parterze do jednoosiowego – w górnych kondygnacjach, zwieńczonym dwukondygnacyjną facjatą nakrytą mansardowo; budynek murowany, tynkowany, trzecia kondygnacja pseudoryzalitu i ściana facjaty – drewniane.

Przy ul. Gliwickiej, na wsch. od budynku bramnego wznosi się pozostałość gorzelni, dalej – budynek dawnego przedszkola, z facjatą w konstrukcji ryglowej. Za budynkami rozciąga się obszerny, zbliżony do trapezu, trawiasty teren otoczony ceglany murem. Na płd. od niego – kolejny, dziedziniec z dawną folwarczną zabudową: wielorodzinną, mieszkalną – na zach. pierzei, oraz wolnostojącymi budynkami gospodarczymi – na płn., wsch. i płd.

Poniszowice – w 1830 r. wymieniany jest folwark, cegielnia i gorzelnia. Po II wojnie światowej rezydencja, uszkodzona w 1945 r., została rozebrana, folwark użytkowany był przez PGR, obecnie – przez osoby prywatne; park należy do władz samorządowych. Zespół folwarczny z dworem zarządcy usytuowany jest na płn.-zach. krańcu wsi, z parkiem w części płd.-wsch. i folwarkiem – w płn.-zach. Folwark, zachowany jest w pierwotnym układzie: wydłużony prostokątny dziedziniec otoczony budynkami gospodarczymi, mieszkalnymi i murowanym z cegły dworem (k. XIX w.). Część parku krajobrazowego, założonego ok. 1830 r., jest dobrze utrzymana, większość – zaniedbana i zarośnięta. W drzewostanie parku dominują gatunki liściaste: lipy, dęby, buki, graby, kasztanowce, robinie akacjowe.

⁷ Internet: A. Olezyk, OT NID w Katowicach, 2015 r., Portal NID Zabytek.pl <https://zabytek.pl/pl/obiekty/plawniowice-palac> (dostęp:15.05.2024)

Rudziniec, zespół pałacowo parkowy⁸ – wioska w latach 1787-1833 była własnością jednej z linii rodziny von Groeling z Pniowa, potem przeszła w ręce rodziny von Ruffer-Rother i pozostała do 1945 r. Obecny pałac wzniesiono w 1860 r., na fundamentach budowli z ok. 1640 r. W 1874 r. znaczną część wioski i pałac zniszczył pożar. Rezydencję odbudowano w latach 1874-1876 i przebudowano w 1907 r. Po II wojnie światowej mieściły się tu mieszkania pracowników PGR, w latach 70., po generalnym remoncie – różnego rodzaju szkoły – do 2015 r., kiedy został sprzedany osobie prywatnej. Park założono w latach 1851-1860.

Zespół usytuowany jest w środkowej części wsi, rozlokowany na nieregularnym terenie zbliżonym do trapezu, od płn., zach. i pld. otoczonym ul. Zamkową, od wsch. – Lipową. Płn. fragment ulicy Zamkowej stanowił niegdyś drogę wewnętrzną, prowadząca do pałacu; część parku i spichlerz folwarczny znajdują się po płn. stronie tego odcinka ul. Zamkowej. Pałac usytuowany jest na rozległej polanie, przy zach. części płn. granicy zespołu pałacowo-parkowego. Pozostałą część zajmuje park z rozległym stawem – na wsch. od pałacu – zasilanym przez Lisi Potok biegnący wzdłuż osi płn. – pld. W pld.-wsch. narożniku parku – kościół i, wzdłuż ul. Lipowej – kilka zabudowań. Do zespołu prowadzi aleja kasztanowców z pocz. XX w.

Folwark usytuowany jest na wysokości płn. części zach. granicy parku – tu ustawiony jest wydłużony budynek inwentarski ze stodołą, stanowiący zabudowę wsch. pierzei dziedzińca gospodarczego. Na pierzei płn. stoi, współcześnie znacznie przebudowany, budynek inwentarski, na pld. – budynek gospodarczy, przyległy do czworaka (nr 8). Jak wspomniano, spichlerz usytuowany jest na płn. od zespołu, wielka stodoła – prostopadłe do dziedzińca folwarcznego po zach. stronie zach. odcinka ul. Zamkowej. Tu też znajdują się budynki mieszkalne, pierwotnie przynależne do folwarku: Zamkowa nr 5, 8, 12 oraz dwie kuźnie i transformator. Wszystkie zabudowania gospodarcze pochodzą z 2 poł. XIX w., część z nich została znacznie przebudowana.

Pałac, w stylu neorenesansu włoskiego, obecny wygląd uzyskał w wyniku przebudowy w 1907 r. Murowany, tynkowany, na rzucie prostokąta, podpiwniczony, trójkondygnacyjny, nakryty czterospadowym dachem kopertowym o niewielkim kącie nachylenia połaci. Na osi frontowej połaci – niski belweder na rzucie kwadratu, zwieńczony wydatnym gzymsem na konsolach, nakryty dachem mansardowym, zwieńczonym metalową balustradą.

Dłuższe elewacje dziewięcioosiowe; w fasadzie trójosiowy pseudoryzalit poprzedzony tarasem wspartym na sześciu żeliwnych kolumnach; kondygnacje ryzalitu rozczłonkowane pilastrami. Elewacje boniowane, zwieńczone szerokim fryzem palmetowym (oprócz elewacji ogrodowej) i wyładowanym gzymsem; okna w opaskach, w drugiej kondygnacji ujęte pilastrami lub półkolumnami, w górnych kondygnacjach zamknięte naczółkami trójkątnymi lub segmentowymi, zdobionymi dekoracją roślinną i figuralną. Między kolistymi okienkami belwederu – płyciny z ornamentem roślinnym i figuralnym. Wnętrza pałacu przebudowane po drugiej wojnie światowej, straciły swój historyczny charakter, jedynie w niektórych pomieszczeniach przetrwała dekoracja sztukatorska sufitów.

Park⁹ typu krajobrazowego, założony został w poł. XIX w., na pow. 13 ha, na rzucie zbliżonym do trapezu, ze stawem z wyspą w płn.-wsch. części. Skomponowany jest z wykorzystaniem naturalnego ukształtowania terenu i jego zasobów: zbiornik wodny, strumień, naturalne wzniesienia i polany. Pierwotny układ ścieżek nie zachowany. Zachowany starodrzew, m.in.: platan klonolistny, dąb błotny, czerwony i szypułkowy, buk pospolity odmiany czerwonej, tulipanowiec amerykański, olsza czarna, wiąz szypułkowy, klon jawor i klon pospolity, sosna wejmutka, ponadto cały szereg innych oraz krzewy, m.in.: dereń świdwa i biały, kruszyna, trzmielina, w poszycie – bluszcz. We wsch. części parku znajdują się ruiny lodowni, w części pld. – krzyż upamiętniający ewangelicką kaplicę z 2 poł. XIX w. W ramach rewitalizacji parku odtworzono jedną ze ścieżek, wzdłuż której zamontowano ławki, kosze na śmieci i lampy solarne.

Dawne folwarki satelitarne klucza rudzinieckiego znajdujące się obecnie w granicach Rudzińca: folwark „Wydzierów” – ma zachowany układ przestrzenny lecz budynki przekształcone; folwark „Nowy Dwór”, ul. Gliwicka 2 – w niewielkim stopniu zachowany układ przestrzenny z nową zabudową; zachowany

⁸ Internet: Pałac, Rudziniec, Karta ewidencyjna zabytków architektury i budownictwa, H. Wiąk-Marzec 2016, portal NID Zabytek.pl https://zabytek.pl/pl/obiekty/g-218515/dokumenty/PL.1.9.ZIPOZ.NID_N_24_EN.361319/1 (dostęp:15.05.2024)

⁹ Internet: E. Kalinowicz-Dropek, Park Rudziniec, 1977, ewidencja parków i ogrodów w b. pow. gliwickim, woj. katowickie, portal NID, zabytek.pl https://zabytek.pl/pl/obiekty/g-274929/dokumenty/PL.1.9.ZIPOZ.NID_N_24_EN.470316/1 (dostęp:15.05.2024)

czworak (pocz. XX w.) i stajnia (k. XIX w.) Jedynie folwark „Stodółka” posiada w pełni zachowany pierwotny układ przestrzenny: zabudowa na trzech pierzejach prostokątnego dziedzińca, w pierzei pld.-zach. – trzy budynki równoległe. W wydłużonych budynkach znajdują się chlewnie, obory i stajnie. Na pld. od folwarku niewielka osada pracowników, gdzie zachowany jest jeden czworak z pocz. XX w. (ul. Stodółka 2) Wzdłuż ul. Stodółki – aleja kasztanowców z pocz. XX w.

Ślupsko, zespół folwarczny – na wsch. krańcu wsi, ujęty ul.: Jagiellońską, Ogrodową, Nowowiejską i trasą nr 907. Teren zabudowany w czworobok, otoczony murem dopełniającym wydłużone budynki (XIX/XX w., pocz. XX w.): inwentarski, stodoła, czworaki, kuźnia, budynki gospodarcze i gorzelnia. Natomiast na pierzei pld., zamkniętej murem, usytuowano wolnostojący budynek rządcówki (XIX/XX w.). Poza obrębem placu, po pld. stronie ul. Jagiellońskiej stoi budynek spichlerza (k. XIX w.).

5.3.1.4. Obiekty sakralne

Wyróżnikiem i symbolem wsi górnośląskiej są kościoły drewniane. Mają one swoją specyfikę, której wyrazem jest wydłużenie rzutu poprzez zestawienie nawy z wydłużonym, zwykle węższym i niższym, prostokątnym prezbiterium oraz stosowanie nad obu częściami odrębnych dachów o stromym kącie nachylenia połaci. Są to budynki o konstrukcji zrębowej, czasem z przydaszkami, sobotami i wolnostojącymi dzwonniami. Związane z pejzażem wsi na pograniczu województwa śląskiego i opolskiego, wznoszone od XV w. do XVIII w., wraz z innymi kościołami powiatu gliwickiego tworzą tzw. pętlę gliwicką trasy głównej Szlaku Architektury Drewnianej¹⁰. Na terenie obecnej Gminy Rudziniec, jeszcze w XX w. istniało sześć cennych drewnianych kościołów. Zachowały się jedynie trzy: w Poniszowicach i Bojszowie oraz w Rudzinie. Kościół w Rudnie, z XV w. został rozebrany w 1921 r., kościół w Chechle, poświęcony w 1517 r., spłonął w 1949 r., zaś kościół w Łączy – 1490 r. – spłonął wraz z wyposażeniem w 1994 r.

Bojszów, kościół pw. Wszystkich Świętych¹¹ – z XVI w., późnogotycki, należący do najstarszych kościołów drewnianych w kraju. Cenna jest niewielka skala przekształceń, a także późnogotycka wieża z izbicą i średniowieczna zakrystia. Kościół pierwszy raz wzmiankowany w 1447 r., obecny wzniesiony w 1506 r.; zakrystia z 1509 r., wieża z 1545 r., soboty z 2. poł. XVI lub XVII w. Remonty w 1757 i 1787 r., 1875 r. – konstrukcja dzwonna w wieży, 1880 r. – chór muzyczny, wymiana desek pułapu, 1947 r. – przybudówka płu., 1965 r. – polichromia ścienna.

Kościół drewniany, w konstrukcji zrębowej, z wieżą w konstrukcji słupowej. Nawa na rzucie kwadratu, prezbiterium od wsch. zamknięte trójbocznie, z prostokątną zakrystią od płu. oraz wieżą na rzucie kwadratu – od zach., z prostokątną kruchtą od płu. Dachy dwuspadowe, strome, o zróżnicowanej wysokości kalenicy, wieża przysadzista, o pochyłych ścianach, zwieńczona izbicą, nakryta dachem namiotowym. Nawę i prezbiterium obiegają soboty wsparte na słupach wzmocnionych mieczami. Dachy kryte gontem; górne partie ścian prezbiterium i nawy oraz ściany wieży, zakrystii i kruchy – szalowane, ściany prezbiterium i nawy poniżej sobót mają odsłonięty zrąb.

Wnętrze prezbiterium i nawy rozdzielone jest belką tęczy z krucyfiksem. Obie przestrzenie przykryte są stropami zdobionymi polichromiami. W pn. ścianie prezbiterium – XVI w., drewniane odrzwia zamknięte łukiem trójlistnym, z drzwiami obitymi listwami w układzie promienistym. W zach. części nawy – chór muzyczny wsparty na dwóch profilowanych słupach, z trójbocznym występem na osi i deskowym, polichromowanym parapetem. Przejście z kruchy pod wieżą do nawy ujęte jest drewnianym, XVI w. portalem zamkniętym dwułuczem, z drzwiami z XVIII w., zdobionymi okuciami.

¹⁰ Program opieki nad zabytkami powiatu gliwickiego..., ibidem

¹¹ Internet: Karta ewidencyjna zabytku architektury. Kościół parafialny p.w. Wszystkich Świętych, Bojszów, E. Caban, 1996; opr. A. Olczyk OT NID w Katowicach, portal NID Zabytek.pl <https://zabytek.pl/pl/obiekty/bojszow-dawny-kosciol-par-pw-wszystkich-swietych> (dostęp: 17.05.2024); Katalog zabytków sztuki w Polsce, T. VI, woj. katowickie, z. 5: Powiat gliwicki, I. Rejduch-Samkowa, J. Samek (red.), Warszawa 1974, s. 3-5; Matuszczak J., *Kościoły drewniane na Śląsku*, Wrocław 1975; Inwentarz drewnianej architektury sakralnej w Polsce, z. 2a: Kościoły na Śląsku z XV i początku XVI wieku (Bojszów, Gliwice, Księży Las, Łaziska, Łącza, Poniszowice), R. Brykowski, G. Ruszczyk (red.), Warszawa 2012, s. 29-64.

Poniszowice, kościół pw. Św. Jana Chrzciciela – z wolnostojącą dzwonnica, plebania (1 poł. XIX w.) i stajnią plebańską (2 ćw. XIX w.) Jest jednym z najstarszych drewnianych kościołów na terenie Górnego Śląska.¹² Obecny kościół, zbudowany w 1498 r., w 1. poł. XVII w. użytkowany przez protestantów, w latach 1640-1650 został wyremontowany; w latach 1691-1692 rozbudowany o kaplicę św. Józefa. W 1775 r. przeszedł gruntowny remont i modernizację – dobudowano soboty; w 1844 r. – powstał nowy chór muzyczny, w 1852 r. – loża kolatorska nad zakrystią; w 1882 r. – polichromia autorstwa Kusbera z Gliwic. Obiekt wielokrotnie remontowano, w 1908 r. przeprowadzono kompleksową odnowę świątyni, a w 1914 r. oszalowano soboty. Kolejne remonty: 1982, 2010, 2012 r.

Kościół późnogotycki, orientowany, wzniesiony w konstrukcji zrębowej na kamienno-wapiennej podmurówce. Składa się z kwadratowej w rzucie nawy oraz prostokątnego, zamkniętego trójbocznie prezbiterium z zakrystią od pñ. Do pñ. elewacji nawy przylega, zamknięta trójbocznie, kaplica pw. Św. Józefa, z kryptą. Nawa i prezbiterium przykryte są strzelistym, dwukalenicowym dachem, nad wsch. częścią prezbiterium zakończonym trójbocznie, z ośmioboczną sygnaturką nakrytą cebulastą kopułką – w kalenicy nawy. Prezbiterium ujęte dookoła szerokim przydaszkiem, nawa – sobotami, początkowo otwartymi, obecnie zabudowanymi drewnianym licowaniem; na osi fasady – prostokątne drzwi osłonięte dwuspadowo. Korpus licowany gontem, dachy, przydaszki i soboty – kryte gontem, ściany sygnaturki i ściany sobót licowane deskami; kaplica z nieosłoniętymi belkami zrębu.

Pierwotnie korpus podzielony był na dwie nawy za pomocą dwóch ośmiobocznych słupów z wyodrębnionymi cokołami i głowicami (zlikwidowane w 1982 r.), nakryty stropem z podciągami, w prezbiterium założono drewniane sklepienie pozorne o łuku zbliżonym do koszowego, w kaplicy i zakrystii – strop belkowy z ozdobnym fazowaniem, łuk tęczy – prostokątny, zbudowany z dwóch belek obustronnie dekorowanych fazowaniem, z wspartą na kroksztynach częścią górną. Na uwagę zasługuje profilowany uskokami gzyms o cechach gotyckich.

Kościół zachował późnogotycki układ przestrzenny. Jego bryła powiększona została o nowożytną kaplicę, lożę kolatorską i oszalowane soboty wokół nawy oraz sygnaturkę; okna i portale uległy przekształceniu. Cennym elementem jest przydaszek prezbiterium z przełomu 1499/1500 oraz drewniana kolebka w prezbiterium.

Wolnostojąca dzwonnica powstała w 1570 r. Jest to obiekt na rzucie kwadratu, trójkondygnacyjny, w konstrukcji słupowej, na podmurówce. Ściany zewnętrzne szalowane, zwężają się ku górze, trzecią kondygnację stanowi izbica wysunięta poza lico elewacji. Elewacje podkreślone przy pomocy prostych przydaszków, bryła nakryta dachem namiotowym przechodzącym w ośmioboczny.

Rudno, kościół pw. św. Mikołaja Biskupa Dobroci z kaplicą Ballestremów – parafia wzmiankowana w 1217 r., obecny kościół, w stylu neobarokowym, wzniesiono w latach 1922-23, wg proj. wrocławskiego architekta Hannsa Schlichta. Remonty: 1975, 1977, 1993-1994: odnowienie wieży, remont kapitalny organów, malowanie świątyni, renowacja witraży.

Kościół murowany, orientowany, jednonawowy z transeptem i krótkim, półkoliście zamkniętym prezbiterium ujętym aneksami zakrystii i kaplicy Ballestremów, nakryty dwuspadowymi dachami – nad korpusem i transeptem, półkoliście zamkniętym – nad prezbiterium; w skrzyżowaniu dachów – ażurowa, dwukondygnacyjna sygnaturka. Nad zach. częścią korpusu – kwadratowa w przekroju wieża, w górnej kondygnacji przechodząca w ośmiobok, zwieńczona trójkondygnacyjnym hełmem cebulastym. Ściany szczytowe transeptu i nawy założone na łuku, zwieńczone wysokimi, kotarowymi szczytami zamkniętymi półkoliście, ujętymi w spływy wolutowe.

Elewacje tynkowane, rozczłonkowane pilastrami jońskimi z krótkimi lizenami w zwieńczeniu, dźwigającymi wyładowany gzyms, gierowany w osiach pilastrów. Portal w fasadzie w formie dwóch filarów

¹² Internet: A. Mucha, OT NID w Katowicach, 24.09.2014 r., Portal NID Zabytek.pl <https://zabytek.pl/pl/obiekty/poniszowice-kosciol-par-pw-sw-jana-chrzciciela> (dostęp:17.05.2024); Architektura gotycka w Polsce, red. M. Arszyski, T. Mroczko, Warszawa 1995.; Kubik J., Kościoły drewniane na Śląsku, Gliwice 2018; Pilch J., Leksykon zabytków architektury Górnego Śląska, Warszawa 2008.; Ruszczyk G., Kościoły na Śląsku z XV i początku XVI wieku (Bojszów, Gliwice, Księży Las, Łaziska, Łącza, Poniszowice), Warszawa 2012

zwieńczonych głowicami dekorowanymi spływami wolutowo-akantowymi, dźwigającymi półkolisty, przerwany w podstawie naczółek z szerokiego gzymsu; pole naczółka i przestrzeń nad drzwiami wypełniona tarczą herbową w obramieniu z roccailii i wolut, wypełniona napisami: DOMUS DEI i monogramem IHS w obramieniu obłoków.

Kaplica Ballestremów wkomponowana w naroże kościoła – przylega do nawy i prezbiterium. Parterowa, murowana, tynkowana, nakryta dwupłaciowym dachem. W fasadzie portal: półkoliście zamknięta arkada konturowana szeroką archiwoltą, wsparta na parze korynckich pilastrów, konturowana gzymsem, zwieńczona mocno wyładowanym, profilowanym gzymsem o falistym wykroju, osłoniętym blasznym okapem. Drzwi prostokątne, dwuskrzydłowe, z dekoracyjnie opracowanym pilastrem przymykowym i płycinami zwieńczonymi spływami wolutowymi – na skrzydłach nabijanych ćwiekami; nad drzwiami tympanon z tarczą herbową Ballestremów, konturowaną rocaillum, opartą o liście palmowe i gzyms w formie wałka. Obok portalu – kamienne epitafium.

Rudziniec, kościół pw. św. Michała Archaniola¹³ – przykład baroku, ważny na skalę Polski ze względu na malowidła. Nieprzekształcona forma i rozplanowanie, całościowo zachowany cykl polichromii ściennych z 1657 r., stanowiący wyraz programowych tendencji kontrreformacyjnych. Kościół wzniesiony w 1657 r., z fundacji Wenzla von Pelka, ewangelickiego właściciela wsi (data na polichromii w prezbiterium i herb Pelków pod łożą kolatorską). W 1853 r. – nowa wieżę na miejscu wieży z 1679 r., 1936 r. – kruchta zach., 1872 r. – ceglana podmurówka kościoła, 1910, 1936 – prace remontowe.

Kościół orientowany, jednonawowy, z trójbocznie zamkniętym prezbiterium z zakrystią od płu. oraz z wieżą na rzucie prostokąta, poprzedzoną wydłużoną kruchtą – od zach. Nawę i prezbiterium obiegają soboty złożone z daszków pulpituowych wspartych na rysiach. Obiekt wzniesiony na wtórnej, ceglanej podmurówce, drewniany, w konstrukcji zrębowej, wieża o konstrukcji słupowej; górna partia ścian prezbiterium i nawy oraz ściany wieży, zakrystii i kruchty szalowane deskami, natomiast ściany prezbiterium i nawy poniżej sobót mają odsłonięty zrąb. Nawa, kruchta i prezbiterium kryte odrębnymi, dwuspadowymi dachami, nad zakrystią dach pulpituowy, wieża zwieńczona jest dachem namiotowym. Dachy i soboty kryte gontem.

5.3.1.5. Kapliczki kubaturowe

Kapliczki kubaturowe, inaczej domkowe, to małe obiekty kultu, najczęściej wznoszone przez mieszkańców miejscowości. Większość z nich to niewielkie budowle prostokątne lub zamknięte półkoliście, murowane, tynkowane, nakryte dwuspadowymi dachami, najczęściej z ażurową wieżyczką na sygnaturkę – w kalenicy dachu, z arkadą drzwi w fasadzie. Większość kapliczek dedykowana jest Św. Janowi Nepomucenowi.

Bycina, ul. Pyskowska/Słoneczna, kapliczka św. Jana Nepomucena – z 1794 r. Wieżyczka sygnaturki z latarnią zakończona cebulastym hełmem. Wewnątrz rzeźba św. Jana Nepomucena (XVIII w.) Obecnie zasłaniają ją tablice z nazwiskami ofiar I i II wojny światowej.

Chechło, na cmentarzu przykościelnym, kaplica św. Jana Nepomucena – zbudowana w 1893 r. na miejscu starszej, drewnianej; spełnia też rolę grobowca dwóch proboszczów z Chechła: Johann Kosselek i Jan Proksz. Wewnątrz figura św. Jana Nepomucena (ok. 1800 r.).

Ligota Łabędzka, kaplica Matki Boskiej Królującej, ul. Szkolna 51/Kościelna – wzniesiona w 1934 r. ku czci ośmiu poległych mieszkańców Ligoty z czasu I wojny światowej. Budowniczy – Maksymilian Bryś. Prostokątna, zamknięta trójbocznie, z prostokątnym aneksem – od płu.wsch. W dachu nad fasadą nadbudowana jednokondygnacyjna wieżyczka pod daszkiem dwuspadowym. We wnętrzu ołtarz z obrazem św. Elżbiety; na ścianie zewnętrznej płyta z nazwiskami poległych.

¹³ Internet: A. Olczyk, OT NID w Katowicach, 2014. Portal NID Zabytek.pl, <https://zabytek.pl/pl/obiekty/rudziniec-kosciol-par-pw-sw-michala-archaniola> (dostęp:17.05.2024)

Łany, kaplica pw. NMP – z 1877 r., w centrum wsi, na skwerku, niewielka kapliczka kubaturowa z półkolistą apsydą i dwukondygnacyjną wieżą w fasadzie.

Niekarmia, ul. Poniszowicka, kapliczka św. Anny i Joachima – XIX w., neogotycka, ostrołuczny, otwór drzwi o schodkowo profilowanych węgarach; na dachu wieżyczka na sygnaturkę.

Niewiesz, kapliczka przy ul. Pyskowskiej 16a – 1 poł. XIX w., przykryta czteropołaciowym daszkiem z ażurową wieżyczką na sygnaturkę. Wewnątrz figurka MB Różańcowej, obok – figura św. Jana Nepomucena (ok. 1800 r.).

Plawniowice, kapliczka z tablicami upamiętniającymi ofiary I wojny światowej – w narożu ogrodu zespołu pałacowego. Z wieżyczką na sygnaturkę, z fasadą zwieńczoną kotarowym szczytem z półkolistym naczółkiem, ujętym w spływy wolutowe, z przeszkloną niszą z figurą NMP. W środku figura św. Jana Nepomucena (XIX/XX w.). Po bokach kapliczki dwie, prostokątne ściany zwieńczone gzymsem, ujęte potężnymi spływami wolutowymi, wypełnione pionowymi, owalnymi blendami zawierającymi nazwiska ofiar I wojny światowej.

Rudziniec, kapliczka św. Jana Nepomucena – XVIII/XIX w., w linii ogrodu cmentarza komunalnego. Na rzucie kwadratu, nakryta dwuspadowo. Wewnątrz, we wnęcie nad ołtarzem figura św. Jana Nepomucena (XVIII/XIX w.)

Ślupsko, ul. Jagiellońska, kapliczka – z 1850 r., nakryta dwuspadowo, z ażurową wieżyczką na sygnaturkę. Wewnątrz figura św. Jana Nepomucena (XVIII w.).

Taciszów, kaplica św. Jana Nepomucena – z 1827 r. lub 1927 r. Na rzucie kwadratu, nakryta czterospadowym dachem, z dwukondygnacyjną wieżą nakrytą stromym dachem namiotowym, wpuszczoną – w fasadzie. Ściany ujęte narożnymi lizenami, ściany wieży – w podziałach ramowych. Wewnątrz kaplicy znajdowała się figura św. Jana Nepomucena (XVIII w.), przeniesiona do kościoła.

Widów, ul. Gliwicka 5, kapliczka – z 1858 r. z figurą św. Jana Nepomucena (XVIII w.),¹⁴ prostokątna, z wieżyczką na sygnaturkę.

5.3.1.6. Cmentarze

Cmentarze stanowią ważny element krajobrazu kulturowego. Są elementem dziedzictwa materialnego – opatrzone zabytkami sztuki sepulkralnej, z zachowanym układem alejek i ścieżek cmentarnych, w otoczeniu starodrzewu. Równocześnie odnoszą się do dziedzictwa niematerialnego – jako przestrzenie ukształtowane wg reguł kulturowych związanych z religią i tradycją grzebania zmarłych. Przechowując pamięć o minionych latach, stają się pomnikami historii. W tym kontekście dbałość o miejsca ostatniego spoczynku jest konieczna, bez względu na charakter wyznaniowy cmentarza, czy podziały narodowościowo-społeczne. Obiekty te należy pielęgnować i eksponować w krajobrazie miejscowości, niezależnie od stanu zachowania – oznakować tablicami informacyjnymi.

Pierwsze cmentarze były bezpośrednio związane z kościołem i otaczającym go terenem. Zmarłych grzebano na terenie przykościelnym. Na przestrzeni dziejów, najczęściej od pocz. XIX w., cmentarze te były likwidowane, ograniczane do formy placu otaczającego świątynię, natomiast cmentarze grzebalne sytuowano zwykle poza wsią. Na terenie Gminy Rudziniec część cmentarzy przykościelnych pozostaje czynna. Jako miejsce uświęcone, datowane są na czas powstania kościoła i wraz z kościołem, jako zespół, objęte ochroną.

¹⁴ Internet: Obiekty kultu św. Jana Nepomucena w powiecie gliwickim, prywatna strona internetowa <http://www.malanowicz.eu/mm/pasje/silesiana/nepomuki/Widow.htm> (dostęp: 18.05.2024)

Bojszów, cmentarz przykościelny – z XVI w., czynny. Teren zbliżony do trapezu, z orientowanym kościołem w części pld.-zach., ujęty drewnianym, współczesnym parkanem osadzonym na kamiennym cokole i słupkach. Bramki kubaturowe, drewniane, szalowane, nakryte namiotowymi daszkami. Wokół kościoła trawnik i obejście wyłożone kostką granitową, dwa rzędy grobów i starodrzew: lipy drobnolistne i dąb szypułkowy. W pln.-zach. części cmentarza – niesymetrycznie rozmieszczona ścieżka i groby. W pld.-zach. części – kamienny krzyż z tablicami poświęconymi mieszkańcom wsi, poległym w II Wojnie Światowej.

Chechło, cmentarz przykościelny – XV w., nieregularny teren u zbiegu ul. Pięknej i Górnej, z kościołem pośrodku, otoczony murem oporowym z kamienia łamanego, zwieńczonym ceglany gzymsem i ażurowym betonowym parkanem; słupki bramy ceglane i tynkowane; przy bramie – murowana kapliczka kubaturowa. Historyczne nagrobki usunięte, teren splantowany, zagospodarowany obejściem i ścieżkami wyłożonymi betonową kostką oraz trawnikami i powierzchniami żwirowymi – tu ustawione współczesne figury NMP i Św. Józefa z Dzieciątkiem.

Łąca, cmentarz przykościelny – XV w., czynny; na terenie zbliżonym do prostokąta, otoczony ogrodzeniem z metalowych prętów na cokole i słupkach z kamiennych kostek. Wokół kościoła obejście wyłożone betonową kostką. Miejsce grzebalne zlokalizowane po pln. i zach. stronie cmentarza. Po stronie wsch. – trawnik i krzyż z postacią Ukrzyżowanego (XIX/XX).

Poniszowice, cmentarz przykościelny – z XV w., z dzwonnica, czynny, o nieregularnym rzucie, wydłużonym na osi pln. – pld., w części otoczony tynkowanym murem, w części – murem oporowym i siatką. Pośrodku, w poprzek osi cmentarza – kościół otoczony obejściem z kostki brukowej. W pobliżu bramy, przy murze – kamienna kapliczka słupowa (1844 r.). Wśród współczesnych nagrobków zachowane nagrobki Jana Antoniego von Fragstein (1774) i Ignacego Tohaka (XIX w.), kamienna tablica herbowa na murze oraz krzyż misyjny z końca XIX w. W starodrzewie przeważają lipy drobnolistne i sporadycznie – żywotniki.

Rudno, cmentarz przykościelny – z XV w. i parafialny pocz. XIX w., czynny; z kaplicą cmentarną z pocz. XIX w. oraz kilkoma nagrobkami z XIX w., m.in. Joachima Rzechulki z 1845 r. Wydłużony, prostokątny teren otoczony zróżnicowanym, współczesnym ogrodzeniem. Kościół sytuowany w części pld., otoczony obejściem z kostki granitowej, i poprzedzony schodami – od bramy. Po zach. stronie – krzyż z figurą NMP na licu. Obok – lipa wielkolistna ok. 200 lat. Groby przy kościele – wzdłuż elewacji bocznych, dalej na pln. – cmentarz rozdzielony szutrową aleją. Z tyłu cmentarza parafialnego – drewniany krzyż i murowana kapliczka.

Rudziniec, cmentarz przykościelny – XV w., czynny, na terenie zbliżonym do prostokąta, otoczonym współczesnym drewnianym parkanem na murowanych słupkach i cokole oraz żywopłotem i siatką. Orientowany kościół otoczony szerokim obejściem z kostki brukowej; dookoła – pochówki. W pobliżu prezbiterium – krzyż misyjny oraz krzyż kamienny z lat 1874-1918. Z boku bramy – pomniki ofiar II wojny światowej oraz zmarłych w obozach internowanych na terenie ZSRR – kamienne, z nazwiskami poległych. W pln. części cmentarza, na wysokości nawy kościoła – drewniana, prostokątna kaplica otwarta szeroką arkadą, nakryta dwuspadowym dachem, osłaniająca ołtarz polowy.

Pozostałe cmentarze to:

Kleszczów, cmentarz czynny – zlokalizowany na pln. od wsi., założony w latach 20.-30. XX w., współcześnie powiększony i ogrodzony, zajmuje niewielki, prostokątny teren wśród lasu. Najstarszy nagrobek z 1938 r.

Rudziniec, cmentarz komunalny, ul. Lipowa – na wprost cmentarza przykościelnego. Założony w 1903 r., na terenie prostokąta przeciętego dwiema alejami w układzie krzyżowym, wyłożonymi kostką brukową. Na pln. krańcu alejki poprzecznej – kaplica cmentarna z 1903 r.; obok kamienny krzyż z 1903 r. Teren ogrodzony współczesnym ogrodzeniem; w linii zach. partii ogrodzenia – kaplica pw. Św. Jana Nepomucena.

Pławniowice, cmentarz parafialny, ul. Cmentarna – XX w.; zlokalizowany na skraju terenu leśnego, na rzucie prostokąta, podzielony parą alejek w układzie krzyżowym, otoczony współczesnym, zróżnicowanym parkanem. Aleje cementowe. W kwaterze pld.-wsch. – krzyż drewniany z metalową figurą Ukrzyżowanego. Aleja dębów na zewnątrz cmentarza, wzdłuż ulicy Cmentarnej.

Taciszów, cmentarz czynny – zlokalizowany w pld.-wsch. części wsi, założony w latach 20.-30. XX w., prostokątny, przecięty aleją, ogrodzony siatką, z kaplicą cmentarną z 1 poł. XX w. Najstarszy grób z 1940 r.

5.3.1.7 Zabytki techniki

Zabytki techniki są bardzo istotne dla wizerunku krajobrazu kulturowego, świadcząc o zdobyczach technicznych i gospodarce regionu w czasach historycznych, co jest istotne zwłaszcza na terenie zasobnym w surowce. Zachowało się ich stosunkowo niewiele i żaden nie jest ujęty wpisem do rejestru zabytków.

Kanał Gliwicki¹⁵ na terenie gminy Rudziniec przebiega przez miejscowości: Rudziniec, Pławniowice i Taciszów. Zbudowany w latach 1934-1939, należy do kategorii kanałów żeglugowych dojazdowych. Pokonanie różnic poziomu wody reguluje 6 śluz wodnych. Kanał żeglugowy wykonany jest częściowo w wykopie, a częściowo w nasypie. Początek kanału znajduje się w Kędzierzynie Koźlu, koniec – w basenie portowym Portu Gliwice. Głównym źródłem zasilania jest rzeka Kłodnica oraz jeziora i zbiorniki wodne Dzierżno Duże i Dzierżno Małe.

Śluza Rudziniec¹⁶ – śluza nr IV, wybudowana w latach 1936-1938, z przepompownią przy głowie dolnej, z lat 40. XX w. Śluza bliźniacza, dwukomorowa, z systemem oszczędnego śluzowania. Komory zamykają stalowe wrota z segmentowymi zasuwami, przy nich umieszczone są odbojnice i profilowane progi. Głowy dolne i górne śluzy – z żelbetu, licowane kamieniem. Przy głowie dolnej – budynek sterowni, przy głowach – budynki maszyn napędowych mechanizmów zamykających wrota. Całość to symetryczna monumentalna kompozycja o budynkach utrzymanych w surowej stylistyce.

Śluzy Kanału Kłodnickiego w Pławniowicach i Taciszowie. Kanał Kłodnicki¹⁷ – zbudowany w latach 1792-1806, 1810-1812, 1888-1893. Na jego trasie znajdowało się 18 murowanych śluz zrealizowanych do 1822 r. W XX w. podjęto decyzję o jego stopniowym zasypianiu. Zachował się dolny odcinek Kanału z dwiema śluzami w Kłodnicy i Koźlu, połączony z Kanałem Gliwickim. Dobrze zachowane są śluzy nr XII w Pławniowicach i nr XIII w Taciszowie – widoczne fragmenty głowy górnej, poniżej śluzy widoczne jest, w stanie prawie nie zmienionym, suche koryto kanału.

Transformatory słupowe – z lat 20. i 30. XX w. – występują w każdej wsi. Prostopadłościenne, płasko nakryte, pozbawione detali architektonicznych.

Budynki gorzelni znajdują się w Poniszowicach i wsi Słupsko.

Zespół zabudowy dawnej huty – Pielahütte – z k. XVIII-XX w., w Rudzińcu przy ul. Gliwickiej, złożony z czterech wydłużonych, równolegle rozmieszczonych budynków oraz budynku na rzucie litery L – w pld. narożu. Towarzyszą mu dawne zabudowania mieszkalne pracowników huty.

Zespół stacji kolejowej z dworcem w Rudzińcu – lata 40. XIX w., dworzec – czteroczęściowy budynek o znacznie rozczłonkowanej bryle, zróżnicowany w wysokości, nakryty dwuspadowymi dachami, ze skromnym detałem architektonicznym. W zespole znajdują się dwa budynki gospodarcze i dwa budynki mieszkalne z 2 poł. XIX w.

¹⁵ Źródło: Kulczyk J., Winter J.: Śródlądowy transport wodny. Wrocław: Wydawnictwo Politechniki Wrocławskiej, 2003.

¹⁶ Urbaniak M., Dzieła hydrotechniki w Polsce: Kanał Górnośląski (Gliwicki), Łódź, 2015.

¹⁷ Nadolski P.: Dzieje Kanału Kłodnickiego i Gliwickiego. Muzeum w Gliwicach, 2020

5.3.1.8. Zabytki ruchome

Zabytki ruchome to przede wszystkim obiekty wchodzące w skład wyposażenia kościołów i kaplic. Zasoby sztuki sakralnej obejmują wszystkie kategorie zabytków: malarstwo, rzeźbę oraz rzemiosło artystyczne z całym jego zróżnicowaniem (sprzęty stolarskie, tkaniny, witrażownictwo, ludwisarstwo). Zabytki ruchome to również elementy wystroju budowli, posiadające cechy indywidualnych wytworów artystycznych lub rzemieślniczych. Należą do nich m.in.: rzeźby, płaskorzeźby, polichromie naścienne lub stropowe, mozaiki, sztukaterie i różnego rodzaju detal architektoniczny. Za zabytki ruchome uznaje się także obiekty małej architektury, wykazujące wysoki poziom warsztatu artystycznego lub rzemieślniczego, dokumentujący historyczne trendy, np.: rzeźby ogrodowe, pomniki, obeliski, słupy, krzyże i kapliczki przydrożne, nagrobki, piece czy kominki.

Wyposażenie kościołów i kaplic:

Bojszów, kościół pw. Wszystkich Świętych – drewniany portal (XVI w.) zamknięty dwułuczem, z drzwiami zdobionymi okuciami (XVIII w.); drzwi w zamkniętych trójlistnie odrzwiach (XVI w.); chór muzyczny z polichromowanym parapetem (1880 r.). Wyposażenie barokowe, m.in.: ołtarz główny (ok. 1700 r.) z obrazami Zesłania Ducha Świętego, Św. Piotra i Św. Andrzeja, ołtarz boczny (2 ćw. XVIII w.) z obrazem Chrystusa Miłosiernego, ołtarz boczny (1723 r.) z obrazem Św. Józefa oraz ambona (2 poł. XVII w.). Na ścianach polichromia (1965 r.).

Poniszowice, kościół pw. św. Jana Chrzciciela: ołtarz główny (1655 r.) z obrazem Matki Boskiej Częstochowskiej, licznymi rzeźbami i płaskorzeźbą Piety w dolnej części; dwa wczesnobarokowe ołtarze boczne: z obrazem św. Barbary o złożonej dekoracji chrząstkowo-małżowinowej (1650 r.) i z obrazem Zmartwychwstania Pańskiego (1653 r.), wzbogacony w części dolnej o płaskorzeźbę; w latach 1982-1984 ołtarze zostały odnowione przez konserwatorów Kazimierę i Kazimierza Rajdów z Krakowa – przywrócono stan z XVII w. Na plebanii znajduje się figura św. Jana Nepomucena z 1765 r.

Rudziniec,¹⁸ kościół pw. św. Michała Archanioła – wyposażenie z XVII w., z całościowo zachowanym cyklem polichromii ściennych z 1657 r.: w prezbiterium dekoracja w dwóch rzędach, składa się z ośmiu scen pasyjnych, Trójcy Świętej oraz wizerunków śś. Pawła, Heleny, Anny Samotrzeć, Agnieszki, Jadwigi Śląskiej i Katarzyny Aleksandryjskiej; w nawie: scena Sądu Ostatecznego z fundatorem W. Pelką; Boże Narodzenie oraz Bóg Ojciec wśród aniołów i Duch Święty, św. Józef z Dzieciątkiem oraz św. Hieronim; na parapecie emporii muzycznej wizerunki Chrystusa i apostołów. Spośród zachowanego barokowego wyposażenia: ołtarz główny (XVIII w.) z obrazem Wniebowzięcia Matki Boskiej oraz św. Michała Archanioła w zwieńczeniu, ołtarze boczne – (1730 r.) z obrazem Matki Boskiej Częstochowskiej i (1723 r.) z Piętą, ambona (ok. 1725 r.); drewniany portalem zamknięty łukiem segmentowym z wyciętym wałkiem na osi oraz drzwiami z okuciami – XVII w.

Wyposażenie kapliczek kubaturowych to w większości cenne rzeźby drewniane, polichromowane, w stylistyce ludowego baroku – figury Św. Jana Nepomucena¹⁹. Rzeźby z XVIII w. znajdują się w kaplicach w Bycinie, Taciszowie (ob. w kościele) i Słupsku, z przełomu XVIII/XIX: w Niewieszu, Rudzińcu, Chechle, z XIX w. – w Pławniowicach; nieznanym pozostaje wygląd figury z kaplicy w Widowie.

¹⁸ Internet: A. Olczyk, OT NID w Katowicach, 20.10.2014 r. <https://zabytek.pl/pl/obiekty/rudziniec-kosciol-par-pw-sw-michala-archaniola> (dostęp: 19.05.2024)

¹⁹ Drozd J.; Przewodnik turystyczny po gminie Rudziniec z zarysem historycznym, legendami i obyczajami, Chechło 2001

• KAPLICZKI I KRZYŻE PRZYDROŻNE

Są to obiekty nieruchome zaliczane do zabytków ruchomych – usytuowane na placach wiejskich, cmentarzach przykościelnych i gminnych oraz przy drogach. Podobnie jak na całym Górnym Śląsku, również w Gminie Rudziniec występują często. Stanowią autentyczny przejaw ludowej religijności, były i są elementem budowania tożsamości narodowej i religijnej. Często związane są z wydarzeniami ważnymi dla życia lokalnej społeczności.

Na terenie Gminy Rudziniec najczęściej występują kamienne lub murowane krzyże z figurą Ukrzyżowanego, tzw. Boża Męka, osadzone na wieloczołowych cokołach. Przykłady: Słupsko, ul. Jagiellońska (1895 r.), Rudziniec, cmentarz, krzyż kamienny (1898 r.) i ul. Gliwicka (1904 r.), Kleszczów, ul. Wiejska obok nr 11 (XIX w.), Niekarmia przy drodze do Poniszowic 1907 r.) i przy ul. Słupskiej koło folwarku (1910 r.) – obydwa ogrodzone kutymi płotkami; zaś w Poniszowicach znajdują się cztery krzyże. z pocz. XX w.: na granicy zabudowy od strony Niekarmii, przy drodze do Chechła i przy drodze do Pyskowic, a także na granicy miejscowości – przy parku.

Inną, znacznie częściej występującą wersją, jest krzyż na wysokim cokole z figurą Matki Boskiej na licu. Może to być płaskorzeźba – jak w wypadku kamiennego krzyża stojącego przy murze cmentarza przykościelnego w Poniszowicach, z postacią Ukrzyżowanego oraz płaskorzeźbą Matki Boskiej Bolesnej i symbolami Męki Pańskiej – na cokole, datowany na 1844 r., wpisany do rejestru zabytków. W innej wersji figurka Madonny umieszczona jest na konsolce; może to być rzeźba, jak np. krzyż z figurą NMP na cmentarzu przykościelnym w Rudnie; może to być współczesny odlew gipsowy.

Najczęstszą formą jest krzyż osadzony na cokole i wysokim trzonie z wnęką na licu, w której umieszczona jest rzeźba Madonny – np. Bojszów, cmentarz przykościelny, poł. XIX w.; Kleszczów, ul. Szkolna/Gliwicka, 1896 r. W miejscu rzeźby może być umieszczony współczesny gipsowy odlew Madonny, np. Bojszów ul. Sportowa/Kościuszki – krzyż kamienny z końca XIX w., polichromowany, ze współczesną figurką MB; Pławniowice – droga do Taciszowa, lub Niewiesz, ul. Pyskowska, z 1909 r.

Pośród kapliczek poświęconych św. Florianowi, najcenniejsza jest kapliczka w Bycinie, przy ul. Zamkowej, z 1784 r., kamienna, polichromowana, z makietą pałacu w Bycinie.

Są również kapliczki poświęcone św. Urbanowi – papieżowi męczennikowi, patronowi m.in. ogrodników, rolników. Np. kapliczka w Łanach, na skraju wsi, z 1899 r. – murowana z klinkierowej cegły, w formie aediculi nakrytej dwuspadowym daszkiem, o ścianach z wysokimi, ostrołucznie zamkniętymi oknami i figurą w środku. Albo w Pławniowicach przy ul. Bocznej – słupowa kapliczka z 1903 r.

Przykładem kaplicy poświęconej Matce Boskiej jest kapliczka murowana kapliczka na cmentarzu we wsi Rudno, nakryta dwuspadowo, z MB z Dzieciątkiem – w przeszklonej wnęce.

Na wewnętrznym dziedzińcu pałacu Ballestremów w Pławniowicach stoi fontanna z figurą Matki Boskiej. W zdobionej płaskorzeźbą misie fontanny, ustawionej na kilkustopniowej podstawie, umieszczona jest zdobiona kolumna, na której osadzona jest rzeźba Matki Boskiej z Dzieciątkiem (k. XIX-pocz. XX w.).

• POMNIKI

W Pławniowicach, na terenie wewnętrznego dziedzińca pałacowego znajduje się pomnik z popiersiem hrabiego Giovanniego Babtisty Angelo von Ballestrem di Castellengo, ufundowany w 1907 r., w 150 rocznicę śmierci protoplasty rodu. Popiersie zostało wykonane przez berlińskiego artystę Josepha Limburga; ściana frontowa i tylna cokołu zdobione są herbami hrabiowskimi oraz napisami (zniszczone).

Inną formą są pomniki upamiętniające poległych w wojnach. Takie występują, m.in. na terenie cmentarza przykościelnego w Bojszowie, na cmentarzu w Rudnie (krzyż cmentarny z 1919 r. dla upamiętnienia poległych w I wojnie światowej) lub Rudzińcu – pomnik w Rudzińcu poświęcony jest tym co polegli w obu wojnach światowych oraz zmarłym w obozach dla internowanych w Związku Radzieckim w latach 1945-1950, jak również zabitym w Rudzińcu przez żołnierzy radzieckich w dniu 25.01.1945 r. podczas krwawych walk o wyzwolenie miasta.

• MUZEA

Rudziniec, Izba Tradycji – stworzona przez nauczycielkę, Janinę Drozd w budynku szkoły. Zgromadzono przedmioty codziennego użytku i stroje śląskie z przełomu XIX/XX w.

Rudno, Izba Tradycji – stworzona przez Renatę Bohm, przy pomocy mieszkańców wsi. Zawiera stare fotografie, stare sprzęty domowe, a także stroje (chusty, mundur kolejarski i mundur górniczy).

5.4. Krajobraz kulturowy – dziedzictwo niematerialne

UNESCO definiuje dziedzictwo niematerialne jako zwyczaje, przekaz ustny, wiedzę i umiejętności, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Ten rodzaj dziedzictwa przekazywany jest z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Dla danej społeczności dziedzictwo niematerialne jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Obejmuje tradycje i przekazy ustne, w tym język, sztuki widowiskowe, zwyczaje, rytuały i obrzędy świąteczne, wiedzę i praktyki dotyczące przyrody i wszechświata oraz umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym.

Nad dziedzictwem niematerialnym Gminy Rudziniec nie prowadzono odrębnych badań. Wg specjalistów z dziedziny etnologii, teren gminy mieści się w granicach Śląska środkowego, leżącego w woj. śląskim i na zach. krańcach woj. opolskiego.²⁰ Poza drobnymi różnicami między jego poszczególnymi regionami prezentuje, charakterystyczną dla dziedzictwa Górnego Śląska, niepowtarzalność. A jest ona wypadkową uwarunkowań politycznych, gospodarczych, kulturalnych i językowych wynikających z historycznej zależności od Polski, Czech, Moraw i Niemiec. Obecnie żyją tu głównie Polacy: autochtoni – Ślązacy, deklarujący polską tożsamość narodową i śląską tożsamość regionalną oraz potomkowie przybyszów z różnych stron Polski, którzy w czasach PRL przyjechali do pracy w kopalniach. Znacznie mniejszą grupą są autochtoni – Niemcy (10% ludności²¹). Część Ślązaków uważa się za przedstawicieli odrębnej narodowości śląskiej. W Polsce Ślązacy traktowani są jak grupa etniczna, nie narodowa.

Ludność Górnego Śląska ma wyraźne poczucie swojej tożsamości regionalnej. Na co dzień używa gwary śląskiej, kultywuje obrzędy i zwyczaje, zarówno śląskie, jak i górnicze, dba o zachowanie swojego dziedzictwa – zarówno mieszkańcy, jak i władze. Najważniejszym i najbardziej czytelnym wyznacznikiem śląskiej tożsamości jest język.

Język – gwary śląskie, począwszy od XIX w., są potocznym językiem, tak ludności wiejskiej, jak i miast.²² W efekcie szybkiej industrializacji przyswoiły wiele elementów z gwary zawodowej bazującej na języku niemieckim. Po II wojnie nałożyły się gwary przesiedleńców z dawnych kresów Rzeczypospolitej i z Polski centralnej, w efekcie czego doszło do przekształcenia gwary w specyficzny, potoczny język górnośląskich robotników wielkoprzemysłowych. Badacze wyróżniają dialekty gliwickie, również różnorodne ze względu na zróżnicowanie terytorialne. Ogólnie rzecz biorąc, na terenie gminy Rudziniec funkcjonują gwary pogranicza gliwicko-opolskiego, mające cechy gwar opolskich z niekonsekwentnym mazurzeniem.

Stroje ludowe.²³ Na terenie Gminy Rudziniec, podobnie jak na terenie całego obszaru przemysłu górniczo-hutniczego, najbardziej reprezentatywny jest strój rozbarski. Zajmuje pierwsze miejsce ze względu na żywotność i rozległe rozprzestrzenienie oraz pokoleniową tradycję. Szczytowy rozwój tego stroju przypada na przełom XIX/XX w., a ta jego wersja, z niewielkimi zmianami, przetrwała do czasów współczesnych.

²⁰ Internet: portal Dialekty i gwary polskie, kompendium internetowe pod redakcją Haliny Karaś <http://www.dialektologia.uw.edu.pl/index.php?l1=opis-dialektow&l2=dialekt-slaski&l3=slask-srodkowy&l4=slask-srodkowy-geografia> (dostęp: 01.06.2024)

²¹ Internet: GUS, Departament Badań Demograficznych i Rynku Pracy, Materiał na konferencję prasową w dniu 29.01.2013, s. 6 file:///C:/Users/Bozka/Downloads/Przynaleznosc_narodowo-etniczna_w_2011_NSP.pdf (dostęp: 01.06.2024)

²² Tambor J., Mowa Górnoślązaków oraz ich świadomość językowa i etniczna, Katowice 2006.; Internet: B. Wyderka, Zasięg terytorialny gwar Śląskich, portal Dialekty i gwary polskie, kompendium internetowe pod redakcją Haliny Karaś, <http://www.dialektologia.uw.edu.pl/index.php?l1=opis-dialektow&l2=dialekt-slaski&l3=dialekt-slaski-zasięg-mwr> (dostęp: 01.06.2024)

²³ Internet: E. Krasnodębska, portal Dialekty i gwary polskie, kompendium internetowe pod redakcją Haliny Karaś <http://www.dialektologia.uw.edu.pl/index.php?l1=dialekt-slaski&l2=slaska-kultura-ludowa-slasksr> (dostęp: 01.06.2024)

Obrzędowość doroczna – „Tradycja obrzędów dorocznych na Górnym Śląsku należy do najciekawszych i najbardziej różnorodnych w skali Polski. Obrzędy związane z dawnymi świętami agrarnymi, odpowiadają zmianom pór roku, dzieląc się na zwyczaje wiosenne, letnie, jesienne i zimowe. Towarzyszące im praktyki miały głównie za zadanie zapewnienie pomyślności i dobrobytu oraz uniknięcie niepowodzeń. Często wiążą się one z uroczystościami kościelnymi, bowiem obrzędowość związana ze zmianami zachodzącymi w przyrodzie i z rokiem agrarnym, mająca korzenie jeszcze w czasach pogańskich, została częściowo przejęta przez chrześcijaństwo i kultywowana jest z powodzeniem do dziś, korespondując ze zwyczajami i obrzędami roku liturgicznego. W obrzędowości rodzinnej i z zakresu życia społecznego szczególne znaczenie mają tzw. „obrzędy przejścia”, służące zaznaczeniu przełomowych okresów w życiu jednostki, związanych z przechodzeniem z jednej fazy życia do kolejnej. Zwyczaje te związane są z takimi wydarzeniami, jak: narodziny, chrzest, Komunia Święta, ślub, obrzędy związane ze śmiercią i pochówkiem, itd.”²⁴

Wśród tradycyjnych obrzędów i zwyczajów są takie, które popularne są na całym obszarze Polski, np.: Andrzejki, Zajączek, kroszonki Wielkanocne, topienie Marzanny, Dożynki, Noc Świętojańska. Na obszarze Górnego Śląska popularne są zwyczaje związane z górnictwem: Barbórka, karczma piwna, babski comber, procesje konne. W powiecie gliwickim napotkać można także zwyczaje unikalne, np. wodzenie niedźwiedzia, czyli śląskie Zapusty.

Mieszkańcy gminy Rudziniec (Ślupsko, Rudno, Kleszczów) w większości są ludnością autochtoniczną, posługującą się gwarą śląską i kultywującą zwyczaje, takie jak: odpust i pielgrzymki parafialne na górę Św. Anny, procesje po polach na św. Urbana, topienie Marzany, Andrzejki, Mikołaj (grupy przebierańców z laskami, dzwonkami i workami prezentów, czasem w towarzystwie diabłów), jasełka, wielkanocny Zajączek, Barbórka i combry, dożynki oraz obrzędy weselne: tłuczenie szkła przed zaślubinami (Polterabend) i pieczenie kołocza (z makiem, serem i posypką); żywa jest tradycja potraw śląskich (wodzianka, krupnioki i żymloki).

5.5. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Zgodnie z art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. formami ochrony zabytków są:

- wpis do rejestru zabytków;
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- uznanie za pomnik historii;
- utworzenie parku kulturowego;
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na obszarze Gminy Rudziniec nie występują pomniki historii i parki kulturowe, nie wpisano obiektów na Listę Skarbów Dziedzictwa, natomiast występują pozostałe formy ochrony zabytków.

²⁴ Program opieki nad zabytkami powiatu gliwickiego, ibidem, s. 51

5.5.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków

Na terenie Gminy Rudziniec znajduje się 14 zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków, w tym 5 stanowisk archeologicznych (Tabela nr 1). Są to jedne z najcenniejszych elementów krajobrazu kulturowego na terenie gminy. Obiekty te objęte są wszelkimi rygorami prawnymi wynikającymi z treści odpowiednich aktów prawnych, w tym przede wszystkim – rygorami ochrony konserwatorskiej wynikającymi z przepisów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wszelkie działania podejmowane przy tego typu obiektach wymagają pisemnego pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Tabela nr 1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków z terenu Gminy Rudziniec

MIEJSCOWOŚĆ	ADRES	AKTUALNY NR REJESTRU (w woj. śląskim)	NR REJESTRU, województwo	WPIS DO REJESTRU (organ, data, nr decyzji)	PRZEDMIOT OCHRONY	ZAKRES OCHRONY	NUMER KATASTRU
Bycina	ul. Rolnicza		314/60 katowickie	WKZ, dn. 07.03.1960, Kl.III-Z-317/60	budynek gospodarczy /d. oficyna pałacowa/		1) dz. 283/122
Bycina	ul. Rolnicza		1) 315/60 katowickie 2) R-445-55 stalinogrodzkie	1) WKZ, dn. 07.03.1960, Kl.III-Z-318/60; *WKZ, dn. 10.03.1997, uściślenie PSOZ-53400/R/372/2/97 2) WKZ, dn. 14.06.1955 Kl-V-61/2/445/2/55	pałac z najbliższym otoczeniem	obiekt wraz z otoczeniem (zespół zabudowań gospodarczych - młyn, stodoła z oborą, dwa czworaki; wewnętrzny dziedziniec pałacowy; ogród pałacowy z ogrodzeniem i bramą; zespół starodrzewu lipowego i kasztanowcowego) - granice wg. działek i zał. mapowego	1) dz. 100 2) dz. 103 3) dz. 104 4) dz. 105 5) dz. 106 6) dz. 107 7) dz. 108 8) dz. 109 9) dz. 119 10) dz. 120 11) dz. 143 12) dz. 2475/144 i 2476/144 13) dz. 145 14) dz. 278/98 (ob. podzielona: 2454/98, 2453/98, 2452/98) 15) dz. 365/99 16) dz. 366/99
Rudziniec	ul. Polna / ul. Lipowa		359/60 katowickie R.304/50 śląsko-dąbrowskie	1) WKZ, dn. 10.03.1960, Kl.III-Z-364/60 2) WKZ, dn. 02.05.1950 KS.V657/R.304/50	kościół paraf. pw. św. Michała Archanioła	obiekt w ramach ogrodu z wyposażeniem wnętrza	
Kleszczów			959/68 katowickie	WKZ, dn. 20.12.1968, Kl.III-67/29/68,	stanowisko archeologiczne - grodzisko średniowieczne, w lesie po prawej stronie linii kolejowej do Gliwic, przy stacji Taciszów	zgodnie z planem	
Widów			961/68 katowickie	WKZ, dn. 20.12.1968, Kl.III-67/27/68, WKZ, dn. 30.04.1975, Kl-II-670/32/75	stanowisko archeologiczne - nr w Widowie - grodzisko średniowieczne, na jednym z trzech wzniesień porośniętych lasem	zgodnie z planem	

					mieszanym po prawej stronie drogi z Chechła do Widowa		
Chechło			962/68 katowickie	WKZ, dn. 20.12.1968, Kl.III-67/26/68,	stanowisko archeologiczne - nr 4 w Chechle - grodzisko średniowieczne, w środku wsi na terenie sadu i ogrodu, za zabudowaniami gospodarczymi.	zgodnie z planem (brak planu)	
Rudno			1213/75 katowickie	WKZ, dn. 5.05.1975, Kl.III-570/34/75	stanowisko archeologiczne - nr 1 w Rudnie, średniowieczny gródek stożkowaty; w NW części wsi, na lewym brzegu małego strumienia wpadającego do Kłodnicy, kilkadziesiąt metrów na od remizy Straży Pożarnej	zgodnie z planem	dopięta kartka - decyzja w dziale archeologii
Pławniowice			1215/75 katowickie	WKZ, dn. 18.12.1975, Kl.III-670/80/75	stanowisko archeologiczne - nr 6 w Pławniowicach, wielokulturowa osada łużycka i średniowieczna, we E części wsi, na rozległym cyplu na lewym brzegu Kanału Kłodnickiego po obu stronach głównej drogi przez wieś	zgodnie z wykazem działek i planem	dopięta kartka - decyzja w dziale archeologii
Pławniowice	ul. Gliwicka 46	A/136/10	1) A/136/10 śląskie 2) 1514/93 katowickie 3) R 208 śląsko-dąbrowskie	1) ŚWKZ, dn. 16.12.2010 K-RD-KL/4160/11920/276/10 - pismo z nowym nr rej. 2) WKZ, dn. 26.02.1993 PSOZ-53400/R/188/2/93 * ŚWKZ, dn. 16.12.2010 K-RD-KL/4160/10130/276/10 - zmiana; 3) WKZ, dn. 24.11.1949 KSV/1428/R208/49 - park	zespół pałacowo-parkowy: - pałac i kaplica - oficyna ze stajnią i wozownią - park krajobrazowy z elementami małej architektury, ogrodzeniem i bramą	zespół w ramach ogrodzenia na wymienionych działkach - zgodnie z planem	2, 3, 4, 5, 30, 300/19, 301/20, 304/29, 621/1, 622/1, 623/1
Rudno	ul. Szkolna 8B	A/223/08	A/223/08 śląskie	ŚWKZ, dn. 14.03.2008 K-RD-KL/4160/2230/153/07 *ŚWKZ, dn. 28.03.2018 - zmiana K-RD.5130.4.2018.PŚ	budynek kościoła pw. św. Mikołaja wraz z najbliższym otoczeniem i ogrodzeniem od zachodu i północy	obiekt wraz z najbliższym otoczeniem oraz ogrodzenie od zachodu i północy w ramach działki 634/47 - zgodnie z planem	dz. 634/47

Poniszowice	ul. Cicha / ul. Gliwicka	A/270/09	1) A/270/09 śląskie 2) 356/60 katowickie 3) R/305/50 śląsko-dąbrowskie	1) ŚWKZ, dn. 08.07.2009 K-RD-KL/4160/6056/170/09 - pismo z nowym nr rej. 2) WKZ, dn. 10.03.1960, Kl.III-Z-360/60 3) WKZ, dn. 02.05.1950 K.S.V.658/R305/50	kościół drewniany parafialny pw. św. Jana Chrzciciela wraz ze stojącą oddzielnie dzwonnica	obiekt wraz z wyposażeniem wnętrza i otoczeniem w ramach ogrodzenia	dz. 120
Bojszów	ul. Kościelna 1 / ul. Szkolna	A/1305/23	1) 344/60 katowickie 2) R/300 śląsko-dąbrowskie A/1305/23 śląskie	1) WKZ, dn. 07.03.1960, Kl.III-Z-348/60 2) WKZ, dn. 18.03.1950 K.S.V.439/R300/50 ŚWKZ, dn. 28.11.2023 K-RD.5130.190.2023.MB - pismo z nowym nr rejestru	kościół drewniany filialny pw. Wszystkich Świętych	obiekt w ramach ogrodzenia wraz z wyposażeniem wnętrza	131, 860/132, ark. mapy 2, obr. 0001
Chechło	ul. Piękna 5-5a	A/1310/23	313/60 katowickie A/1310/23 śląskie	WKZ, dn. 07.03.1960, Kl.III-Z-316/60 (dec. stała się ostateczna 15.05.1960) ŚWKZ, dn. 30.11.2023 K-RD.5130.192.2023.MB - pismo z nowym nr rejestru	dwór	obiekt	dz. 2/13
Rudziniec	ul. Zamkowa	A/1347/24	1347/85 katowickie A/1347/24 śląskie	WKZ, dn. 30.08.1985, Kl.III.5340/617/85 ŚWKZ, dn. 12.02.2024 K-RD.5130.18.2024.MB - pismo z nowym nr rejestru	zespół pałacowo-parkowy	zgodnie z załącznikiem graficznym (tj. działki 17, 20, 21, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 166, 167, 168, 184, 292/15, 292/15, 295/16, 293/19, 290/18, 291/15, 294/18, 319/203, 320/203)	17, 20, 21, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 166, 167, 168, 184, 292/15, 292/15, 295/16, 293/19, 290/18, 291/15, 294/18, 319/203, 320/203

5.5.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków

Zabytki ruchome to przede wszystkim obiekty wchodzące w skład wyposażenia kościołów i kaplic. Zasoby sztuki sakralnej obejmują wszystkie kategorie zabytków: malarstwo, rzeźbę oraz rzemiosło artystyczne z całym jego zróżnicowaniem (złotnictwo, sprzęty stolarskie, tkaniny, szkło, witrażownictwo, ludwisarstwo). Zabytki ruchome to również elementy wystroju budowli, posiadające cechy indywidualnych wytworów artystycznych lub rzemieślniczych. Należą do nich m.in.: rzeźby, płaskorzeźby, polichromie naścienne lub stropowe, mozaiki, sztukaterie i różnego rodzaju detal architektoniczny. Za zabytki ruchome uznaje się także obiekty małej architektury, wykazujące wysoki poziom warsztatu artystycznego lub rzemieślniczego, dokumentujący historyczne trendy, np.: rzeźby ogrodowe, pomniki, obeliski, słupy, krzyże i kapliczki przydrożne, nagrobki.

Na terenie Gminy Rudziniec znajdują się zabytki ruchome. Część z nich została objęta ochroną prawną przez wpisanie do rejestru zabytków województwa śląskiego. Ze względów bezpieczeństwa nie publikuje się szczegółowych danych dotyczących tych obiektów. Informacje można uzyskać w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Katowicach.

Na terenie Gminy Rudziniec znajdują się następujące obiekty objęte wpisem do rejestru zabytków ruchomych:

- B/593/85 z dnia 30.08.1985 r. – figura św. Jana Nepomucena w kapliczce przydrożnej przy cmentarzu komunalnym w Rudziniecu, wykonana w drewnie, polichromowana, o cechach barokowo-ludowych, z pocz. XIX w. Wolnostojąca, przedstawia świętego w pozie stojącej;
- B/562/82 z dnia 1.03.1982 r. – krzyż z postacią Ukrzyżowanego na słupie z płaskorzeźbą Matki Boskiej Bolesnej i z symbolami męki, ul. Cicha (dz. 120 a.m. 1), Poniszowice.

5.5.3. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wraz z aktami wykonawczymi określa przedmiot, formy i zasady ochrony zabytków i opieki nad nimi. Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym wraz z aktami prawnymi określa procedurę sporządzania i zakres merytoryczny miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Obie te ustawy wraz z ww. aktami dają narzędzie ochrony zabytków – miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego (MPZP). Ustawy te stanowią także podstawę uczestnictwa Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w procedurze sporządzania miejscowych planów.

Ochrona dziedzictwa kulturowego i zabytków w MPZP dotyczy nie tylko konkretnych obiektów i obszarów zabytkowych, lecz także wszelkich aspektów zagospodarowania przestrzennego ustalanego w planie dla całego obszaru opracowania.

Zgodnie z treścią art. 18 i art. 19 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się m.in. przy sporządzaniu MPZP. W planach w szczególności:

- 1) uwzględnia się ustalenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami;
- 4) uwzględnia się ochronę:
 - zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
 - innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
 - parków kulturowych;
- 5) uwzględnia się ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami;
- 6) w zależności od potrzeb, ustala się strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Zgodnie z powyższym, miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego Gminy Rudziniec jako akty prawa miejscowego stanowią podstawę planowania przestrzennego. Mają one wiążące nadrzędne znaczenie dla gospodarki nieruchomościami. W obowiązujących planach wyznaczono zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków. Ustalenia te powinny sprzyjać ochronie otoczenia zabytków przed zbyt intensywną działalnością gospodarczą oraz umożliwić uniknięcie inwestycji, które mogłyby zubożyć krajobraz kulturowy.

Obszar gminy objęty jest 22 planami miejscowymi, które swym zasięgiem obejmują praktycznie całość jej obszaru (niewielkie tereny nie są objęte ustaleniami planów miejscowych z uwagi na częściowy brak właściwego dopasowania granic poszczególnych obszarów objętych ich ustaleniami, tereny te są na tyle nieistotne, iż nie mogą zostać one indywidualnie zakwalifikowane do zainwestowanych obszarów).

Tabela nr 2. Wykaz obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego Gminy Rudziniec

LP.	NAZWA	POW. (HA)	DATA UCHWAŁY	NR UCHWAŁY
1	w sprawie zmiany miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gminy Rudziniec	13.82	1999-03-15	VI/37/99
2	zmiany miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gminy Rudziniec dla obszaru położonego w rejonie zbiornika wodnego "Pławniowice"	628.43	2000-12-11	XIX/202/2000
3	w sprawie zmian miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego Gminy Rudziniec	9.89	2001-10-16	XXV/303/2001
4	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Rudziniec, który obejmuje tereny sołectwa Taciszów	274.27	2004-02-23	XIV/133/04
5	Zmiana miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gminy Rudziniec dla obszaru, który obejmuje tereny sołectwa Rudziniec i fragment sołectwa Pławniowice	2205.92	2004-02-23	XIV/134/04
6	Zmiany miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gminy Rudziniec dla obszaru, który obejmuje tereny sołectwa Pławniowice	1534.16	2004-02-23	XIV/135/04
7	w sprawie zmiany miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gminy Rudziniec dla obszaru, który obejmuje tereny sołectw: Łacza i Bojszów	2137.76	2004-02-23	XIV/136/04
8	miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Rudziniec dla obszaru, który obejmuje tereny sołectw: Chechło, Łany i fragment sołectwa Pławniowice	1555.6	2004-07-05	XIX/173/04
9	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Rudziniec dla obszaru, który obejmuje tereny sołectw: Rzeczyce i Ligota Łabędzka	1080.41	2004-07-05	XIX/174/04
10	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Rudziniec dla obszaru, który obejmuje tereny sołectw: Rundo	598.13	2004-07-05	XIX/175/04
11	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Rudziniec, który obejmuje tereny sołectwa Kleszczów	1405.04	2004-07-05	XIX/176/04
12	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obejmującego tereny sołectwa Niewiesz i fragment sołectwa Słupsko	378.69	2004-12-23	XXV/246/04
13	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Rudziniec dla obszaru, który obejmuje tereny sołectwa Bycina	1125.84	2004-12-23	XXV/247/04
14	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obejmującego tereny sołectwa Widów i fragment sołectwa Chechło	1071.17	2004-12-23	XXV/248/04
15	miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Rudziniec dla obszaru, który obejmuje tereny sołectw: Poniszowice, Niekarmia i Słupsko	1397.16	2004-12-23	XXV/249/04
16	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obejmującego fragmenty sołectwa Bycina	31.27	2014-07-10	XLV/565/2014
17	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obejmującego fragmenty sołectwa Kleszczów	6.95	2014-07-10	XLV/566/2014

18	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obejmującego fragmenty sołectw Rzeczyce i Ligota Łabędzka	35.57	2014-07-10	XLV/567/2014
19	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obejmującego fragmenty sołectwa Taciszów	23.34	2014-07-10	XLV/569/2014
20	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obejmującego tereny w sołectwie Ligota Łabędzka	72.42	2014-09-18	XLVI/584/2014
21	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obejmującego sołectwa Bojszów, Rudno, Łąca, Rudziniec, Łany, Chechło, Niewiesz, Pławniowice, Poniszowice, Widów, Słupsko oraz Niekarmia	87.68	2016-09-21	XXVIII/242/2016
22	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obejmującego sołectwa Chechło, Kleszczów, Pławniowice, Słupsko	4.29	2017-12-21	XLV/388/2017

5.6. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Do obowiązków samorządu lokalnego należy ochrona zabytków, które znajdują się na terenie gminy. Zadania te precyzuje art. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Gminy mają dbać między innymi o: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie” oraz zapobiegać „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków”. Do obowiązków nałożonych przez ustawę na gminę należy: „uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”, czemu ma służyć gminna ewidencja zabytków.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru,
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Szczegółowe wytyczne na temat opracowania i prowadzenia gminnej ewidencji zabytków zostały określone w Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2021 r. poz. 56).

Konsekwencją ujęcia obiektów lub obszarów niewpisanych do rejestru zabytków w gminnej ewidencji zabytków jest obowiązek uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków planowanych przy nich działań za pośrednictwem właściwego organu gminy lub organu administracji architektoniczno-budowlanej. Uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków prowadzone są na etapie wydania decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego (art. 53. ust. 4 pkt 2, art. 60 ust. 1 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym) oraz na etapie wydania decyzji o pozwoleniu na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego (art. 39 ust. 3 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane). Ponadto właściciele lub posiadacze zabytków ujętych w gminnej ewidencji zabytków mają obowiązek zawiadomienia wojewódzkiego konserwatora zabytków o wszelkich zagrożeniach, niekorzystnych zmianach oraz o zmianie stanu prawnego zabytku. Mają też obowiązek uczestniczenia w kosztach badań archeologicznych prowadzonych na swoim terenie.

Zawiadomienie o zamiarze włączenia karty adresowej zabytku, o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku albo o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków umieszcza się na stronie podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej do czasu zamieszczenia informacji odpowiednio o włączeniu karty adresowej zabytku, o włączeniu nowej karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji

zabytków albo o wyłączeniu karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków. Ponadto Wójt (burmistrz, prezydent miasta) o zamiarze włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków, o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku albo o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków zawiadamia właściciela lub posiadacza zabytku albo nieruchomości lub rzeczy ruchomej, która przestała być zabytkiem, na co najmniej 14 dni przed planowanym terminem włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków albo wyłączenia tej karty z gminnej ewidencji zabytków.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zmieniona w 2010 r. istotnie wzmacnia rangę gminnej ewidencji zabytków, poprzez między innymi obowiązek uzgadniania z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków projektów decyzji o ustaleniu warunków zabudowy i zagospodarowania terenu (WZIZT) oraz projektów budowlanych dotyczących obiektów ujętych między innymi w gminnej ewidencji zabytków.

Zgodnie z art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami podstawą do sporządzania programów opieki jest gminna ewidencja zabytków.

Gmina Rudziniec wykonała gminną ewidencję zabytków w 2018 r. Została przyjęta Zarządzeniem Nr 439/2018 Wójta Gminy Rudziniec z dnia 27 grudnia 2018 r. W 2022 r. ewidencja została zaktualizowana – Zarządzenie Nr 151/2022 Wójta Gminy Rudziniec z dnia 2 czerwca 2022 r.

Przy opracowaniu GPOnZ dokonano aktualizacji ewidencji, która opracowana zgodnie z zmianą Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 11 stycznia 2021 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. Przy opracowaniu niniejszego GPOnZ dokonano szczegółowej weryfikacji obiektów dotychczas ujętych w GEZ. Spis obiektów ujętych w GEZ przedstawia Załącznik nr 1 i 2 (stanowiska archeologiczne). Ewidencja jest dokumentem otwartym – powinna być stale weryfikowana i aktualizowana.

5.6.1. Stanowiska archeologiczne w gminnej ewidencji zabytków

Od końca lat 70. XX w. wdrażany jest program AZP – Archeologiczne Zdjęcie Polski – podział terenu całej Polski na pola, na których prowadzi się archeologiczne badania powierzchniowe. Bardziej szczegółowe badania prowadzone są w formie badań ratowniczych i nadzorów archeologicznych nad pracami inwestycyjnymi. Przebadane stanowiska o znacznej wartości kulturowej wpisane są do rejestru zabytków. Pozostałe znajdują się w ewidencji zabytków archeologicznych. Nie jest to zbiór zamknięty i nie można wykluczyć, iż w wyniku dalszej weryfikacji i prowadzonych prac ziemnych uda się zidentyfikować nowe ślady działalności człowieka. Baza danych AZP stanowi źródło aktualnej wiedzy o terenie i stanowi podstawę kolejnych etapów badawczych: kwerendy archiwalnej w muzeach, instytucjach publicznych i publikacjach, badań powierzchniowych.

Wśród zabytków archeologicznych wyróżnić można dwa typy: ruchome i nieruchome. Zabytki ruchome to wszelkiego rodzaju przedmioty związane z działalnością człowieka w przeszłości, zarówno wytwory pracy ludzkiej, takie jak naczynia, narzędzia, ozdoby, broń itp., jak i tzw. ekofakty – występujące na stanowisku pozostałości organiczne i nieorganiczne pochodzące ze środowiska naturalnego.

Z punktu widzenia ochrony dziedzictwa kulturowego szczególny problem stwarzają nieruchome zabytki archeologiczne, czyli materialne pozostałości dawnego środowiska osadniczego. Ze względu na pełnione dawniej funkcje wyróżnić można ich różne rodzaje: grodziska – pozostałości grodów, cmentarzyska, pozostałości osad wiejskich, itd. Można je podzielić na zabytki niewidoczne w krajobrazie i widoczne – zabytki o własnej formie krajobrazowej: głównie są to pozostałości dawnych konstrukcji o różnorodnym przeznaczeniu, takich jak wały kamienne, ziemne, drewniano-ziemne, pozostałości infrastruktury osadniczej, mostów, dróg, grobli, a także ślady związane z kulturą symboliczną (niematerialną) w postaci pozostałości dawnych miejsc kultu, cmentarzy (nasypy kurhanów), itp. Stanowią one około 10% znanych stanowisk archeologicznych. One też zwykle są przedmiotem zainteresowania zarówno turystów, jak i geografów turystyki oraz służb

konserwatorskich. Zabytki archeologiczne o własnej formie krajobrazowej, po odpowiednim zabezpieczeniu i przygotowaniu, mogą stanowić atrakcję turystyczną.

Środowisko kulturowe Gminy Rudziniec zawiera zewidencjonowane stanowiska archeologiczne – osady/ślady osadnicze pochodzące z prehistorii do okresu średniowiecza. Stanowiska zewidencjonowano w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski – 94-42, 95-42, 95-43, 96-42, 96-43, 97-47. Na obszarze gminy zlokalizowano stanowiska archeologiczne o zróżnicowanym znaczeniu, będących świadectwem wielowiekowego osadnictwa (Załącznik nr 2). Pięć stanowisk zostało wpisanych do rejestru zabytków. Stanowią one świadectwo obecności osiedli ludzkich na przestrzeni wieków.

Gmina Rudziniec posiada bardzo bogatą prehistorię sięgającą epoki kamienia. Ślady osadnicze z tego okresu znajdują się w Bycinie, Ligocie Łabędzkiej, Łanach, Niekarni, Rudnie, Rzeczychach, Pławniowicach, Rudzińcu czy Taciszowie, jednak tylko niektóre mają bardziej szczegółowo określoną chronologię, np.: znaleziska z okresu mezolitu zlokalizowano w Pławniowicach, Rzeczychach i Taciszowie, z neolitu – w Pławniowicach i Rudzińcu. Neolit (ok. 5,5 tys.-1,9 tys. p.n.e.) był w historii ludzkości okresem rewolucyjnych przemian. Pojawiła się umiejętność uprawy roślin i hodowli zwierząt, a zatem – stałe osadnictwo i ceramika. Pozostałości osadnictwa z okresu neolitu, zarówno w postaci toporków i siekierok kamiennych oraz ceramiki dotyczą zwykle ludności kultur ceramiki sznurowej i pucharów lejkowatych.

W epoce brązu i wczesnej epoce żelaza na terenie obecnej gminy zamieszkiwała ludność kultury łużyckiej, która ślady pobytu pozostawiła niemal we wszystkich wsiach; np.: w Chechle (m.in. cmentarzysko), Łanach, Pławniowicach, Rudzińcu. Do rejestru zabytków wpisane jest stanowisko nr 6 w Pławniowicach – wielokulturowa osada łużycka i średniowieczna, we wsch. części wsi, na rozległym cyplu na lewym brzegu Kanału Kłodnickiego. W okresie wpływów rzymskich ludność kultury przeworskiej (III w. p.n.e.-V w. n.e.) stopniowo zasiedlała obszar gminy w okolicach Byciny, Łanów, Łaskarzewki, Pławniowic. W zbiorach Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu znajduje się zespół, odkryty w Pławniowicach, stanowiący pojedynczy ciałopalny pochówek z czasu kultury przeworskiej, z wczesnej fazy okresu późnorzymskiego (II w. n.e.); skład zespołu wskazuje, iż stanowił on wyposażenie bogatego pochówku konnego wojownika, przypuszczalnie członka jakiegoś „szlachetnego” rodu, ewentualnie „książęcej” drużyny wojskowej.

U schyłku starożytności i na pocz. średniowiecza miała miejsce wędrówka ludów, w efekcie której na wielu terenach nastąpiła pustka osadnicza. Od VII w. n.e. Śląska przybywały plemiona słowiańskie, odnotowane w źródłach dopiero ok. IX w. (Geograf Bawarski). Hipotetycznie w okresie ok. 890-ok. 900 Śląsk został podporządkowany Państwu Wielkomorawskiemu, w X w. został zajęty przez Czechy tworzące na gruzach Wielkich Moraw własne państwo, pod względem politycznym i kościelnym, w dużej mierze zależne od Niemiec. Około 990 r. po raz pierwszy wzmiankowani są Piastowie – Mieszko I, niemniej teren już wcześniej mógł być przez nich opanowany.

Wszystkie stanowiska wymagają jednak dokładnych badań, które potwierdziłyby występowanie na ich terenie materiału poznawczego. Ewidencja stanowisk archeologicznych nie jest jednak zbiorem zamkniętym i nie można wykluczyć, że w wyniku dalszej weryfikacji lub prowadzonych prac ziemnych uda się zidentyfikować nowe ślady osadnicze.

Poszczególne zasady ochrony stanowisk archeologicznych są doprecyzowane w procesie formułowania ustaleń miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, z uwzględnieniem indywidualnej specyfiki danego stanowiska archeologicznego oraz przy rozpoznaniu możliwych dla niego zagrożeń. Przepisy te należy ująć w postaci nakazów, zakazów, dopuszczeń i ograniczeń w użytkowaniu terenów, zgodnie z wytycznymi rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 26 sierpnia 2003 r. w sprawie wymaganego zakresu projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (Dz.U. z 2021 r. poz. 2404). Ponadto zapisy planu muszą spełniać wymogi norm prawnych ustalone w rozporządzeniu Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej” (Dz.U. z 2016 r. poz. 283).

Nie wyklucza się odkrycia w przyszłości kolejnych stanowisk archeologicznych (zwłaszcza w wyniku nowych badań w ramach programu Archeologiczne Zdjęcie Polski), które należy uwzględnić na dalszym etapie procesu planowania przestrzennego, pomimo ich braku w studium.

Ochrona właściwa zabytkom archeologicznym powinna być przypisana również do zabytkowych układów urbanistycznych i ruralistycznych historycznych miast i wsi, nawet jeśli nie zostały one osobno ujęte w ewidencji zabytków archeologicznych. Obszary te z natury rzeczy spełniają kryterium zabytku archeologicznego przewidzianego w art. 6 ust. 1 pkt 3 lit. a ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, tj. pozostałości terenowej historycznego osadnictwa. W tym przypadku z reguły dopuszczone może być zagospodarowanie wynikające z potrzeb zabudowy; obszar ciągłego osadnictwa historycznego podlega bowiem nieustannemu rozwojowi aż do czasów współczesnych i bezzasadne jest hamowanie tego procesu. Natomiast ze względu na zagrożenie dla substancji nawarstwień kulturowych, jakie niesie ze sobą naruszanie struktury gruntu, wszelkie zamierzenia budowlane na obszarze historycznego miasta powinny być objęte obowiązkiem przeprowadzenia niezbędnych badań archeologicznych. Realizacja wszelkich inwestycji na obszarach zidentyfikowanych stanowisk archeologicznych wymaga pozwolenia organu ochrony zabytków oraz zapewnienia badań archeologicznych, w zakresie wyznaczonym przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w – art. 31. ustawy o ochronie zabytków.

Prowadzenie poszukiwań zabytków bez pozwolenia jest przestępstwem ściganym z urzędu – art. 36 ust. 1 pkt. 12 ustawy o ochronie zabytków. Znalazcy przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest zabytkiem, jest obowiązany wstrzymać wszelkie roboty mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot; zabezpieczyć, przy użyciu dostępnych środków, ten przedmiot i miejsce jego odkrycia; niezwłocznie zawiadomić o tym właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, a jeśli nie jest to możliwe, właściwego wójta (burmistrza, prezydenta miasta).

Dla wszystkich stanowisk archeologicznych przeznaczonych do trwałego zachowania sugerowanym docelowym przeznaczeniem terenu jest utworzenie obszaru zieleni urządzonej, zwłaszcza niskiej (głównie dla stanowisk archeologicznych o własnej formie terenowej), ewentualnie użytku zielonego (dla stanowisk archeologicznych płaskich). Rozrost systemu korzennego dużych drzew uszkadza bowiem nawarstwienia kulturowe oraz obiekty i ruchome zabytki archeologiczne. W przypadku stanowisk archeologicznych znajdujących się na terenach leśnych, należy sformułować zasady prowadzenia gospodarki leśnej uwzględniające potrzebę ochrony zabytku.

W przypadku, gdy obszar stanowiska archeologicznego o własnej formie terenowej lub wpisanego do rejestru zabytków objęty został miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego dopuszczającym zainwestowanie lub zagospodarowanie, należy dążyć do zmiany tego planu, aby wyeliminować lub zminimalizować zagrożenie dla zabytku. Szczególny priorytet należy przyznać stanowiskom archeologicznym o własnej formie terenowej, z obszarów których należy usuwać wszelkie funkcje stwarzające zagrożenie dla substancji zabytku.

W przypadku kolizji z wszystkimi stanowiskami archeologicznymi należy wprowadzić zapisy umożliwiające przeprowadzenie niezbędnych badań archeologicznych zagrożonych zniszczeniem, na które należy uzyskać pozwolenie od wojewódzkiego konserwatora zabytków.

5.6.2. Obiekty stanowiące własność gminy

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, na każdym właścicielu i posiadaczu zabytku spoczywają obowiązki wynikające z zasad sprawowania opieki nad zabytkami. Dbanie o stan zabytku, tym samym ponoszenie nakładów na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane, spoczywa na właścicielu i posiadaczu obiektu zabytkowego dysponującego tytułem prawnym do zabytku. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego prowadzenie i finansowanie wspomnianych prac i robót jest zadaniem własnym. Pełna realizacja zadań z zakresu ochrony zabytków przez samorząd gminny powinna przebiegać dwutorowo, uwzględniając poniższe priorytety:

- 1) opieka nad zabytkowymi obiektami i obszarami, których właścicielem lub współwłaścicielem jest Gmina Rudziniec;
- 2) kształtowanie przestrzeni publicznych oraz ochrona dziedzictwa kulturowego (w tym krajobrazu kulturowego) na całym obszarze Gminy Rudziniec.

Gmina Rudziniec jest właścicielem 20 obiektów zabytkowych ujętych w gminnej ewidencji zabytków, w tym 3 obiekty wpisane są do rejestru zabytków. Wykaz został przedstawiony w tabeli poniżej (Tabela nr 3).

Tabela nr 3. Obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków, których Gmina Rudziniec jest właścicielem

LP.	ADRES	OBIEKT	UWAGI
1	Bojszów, ul. Dąbrówka	obustronne obsadzenie – droga doprowadzające do folwarku Dąbrówka	
2	Bojszów, ul. Kościuszki 20/Brzozowa	krzyż z postacią Ukrzyżowanego i figurą Matki Boskiej we wnęce, ob. pomnik komemoratywny	
3	Bojszów, ul. Szkolna 23	szkoła podstawowa	
4	Niekarmia, ul. Słupska	transformator słupowy	
5	Niewiesz, ul. Pyskowska 16	kapliczka z sygnaturką	
6	Pławniowice, ul. Gliwicka 50	dom kawalera	
7	Pławniowice, ul. Gliwicka 71-73	przedszkole, ob. dom mieszkalny	
8	Pławniowice, ul. Gliwicka 107	szkoła podstawowa	
9	Pławniowice, ul. Gliwicka/Nad Kanałem	kapliczka z tablicami komemoratywnymi ofiar I wojny światowej	obiekt wpisany do rejestru zabytków
10	Poniszowice, ul. Parkowa	park w zespole dworsko-parkowym	
11	Rudziniec, ul. Lipowa 54	kaplica przy cmentarzu z figurą Jana Nepomucena	
12	Rudziniec, ul. Lipowa 54	cmentarz komunalny	
13	Rudziniec, ul. Lipowa 54	kostnica przedpogrzebowa na cmentarzu komunalnym	
14	Rudziniec, ul. Lipowa 54	krzyż z postacią ukrzyżowania na wysokim postumencie	
15	Rudziniec, ul. Zamkowa 3	pałac w zespole pałacowo-parkowym z folwarkiem	obiekt wpisany do rejestru zabytków
16	Rudziniec, ul. Zamkowa 3	park w zespole pałacowo-parkowym z folwarkiem	obiekt wpisany do rejestru zabytków
17	Rudziniec, ul. Zamkowa	aleja w pałacowo-parkowym z folwarkiem	
18	Rudziniec, ul. Gliwicka 2	stajnia w folwarku Nowy Dwór	
19	Taciszów, ul. Gliwicka	kapliczka	
20	Widów, ul. Gliwicka 5A	kapliczka kubaturowa	

W miarę możliwości gmina jako właściciel tych zabytków jest ustawowo zobligowana do opieki nad nimi, utrzymywania w dobrym stanie technicznym, przeprowadzania remontów i bieżących konserwacji. Niezależnie od zapisów legislacyjnych gmina powinna dążyć do wszelkich starań, aby stan zabytków, jak i całość

przestrzeni publicznej, wpływał pozytywnie na jakość życia mieszkańców, a turystów zachęcać do dłuższych pobyków.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy – analiza SWOT

Analiza SWOT stanowi jedną z najpopularniejszych technik analitycznych, pozwalających na porządkowanie informacji oraz diagnozowanie sytuacji wspólnoty samorządowej w konkretnym aspekcie. Stanowi użyteczną pomoc przy dokonywaniu oceny zasobów i otoczenia danej jednostki samorządu terytorialnego, ułatwia też identyfikację problemów i określenie priorytetów rozwoju. Jej nazwa to skrót od pierwszych liter angielskich słów, stanowiących jednocześnie pola przyporządkowania czynników mogących mieć wpływ na powodzenie planu strategicznego – silne strony, słabe strony, szanse i zagrożenia.

Czynniki rozwoju podzielić można – ze względu na ich pochodzenie – na wewnętrzne, na które społeczność lokalna ma wpływ (silne i słabe strony), oraz na czynniki zewnętrzne – umiejscowione w bliższym i dalszym otoczeniu jednostki (szanse i zagrożenia), na które społeczność lokalna nie ma bezpośredniego wpływu. Jednocześnie czynniki te można podzielić według kryterium charakteru wpływu na społeczność lokalną, dzięki czemu wyróżnić można czynniki: pozytywne, czyli atuty i szanse, oraz negatywne, czyli słabości i zagrożenia.

W Tabeli nr 4 zostały przedstawione silne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia dotyczące zasobu zabytkowego, warunków dla realizacji działań w zakresie inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac budowlanych w odniesieniu do nieruchomości zabytkowych, jak również upowszechniania i promowania dziedzictwa materialnego i niematerialnego dla rozwoju Gminy Rudziniec.

Tabela nr 4. Analiza SWOT

CZYNNIKI WEWNĘTRZNE I ZEWNĘTRZNE MAJĄCE WPŁYW NA DZIEDZICTWO KULTUROWE GMINY RUDZINIEC	
SILNE STRONY	SŁABE STRONY
• miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego gminy uwzględniające ochronę dziedzictwa kulturowego; • uchwała w sprawie zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub gminnej ewidencji zabytków w ramach Rządowego Programu Odbudowy Zabytków; • cenne i różnorodne zasoby dziedzictwa kulturowego o walorach lokalnych i ponadlokalnych; • bogata oferta kulturalna świetlic na terenach wiejskich; • aktywna działalność • lokalne tradycje i zwyczaje, kultywowane wśród mieszkańców; • bogate walory przyrodniczo-krajobrazowe; • przebiegające przez gminę atrakcyjne szlaki turystyczne – piesze, rowerowe, a tym Szlak Stulecia Turystyki, • zaktualizowana gminna ewidencja zabytków.	• brak wyraźnie zidentyfikowanego produktu turystycznego; • słabe zaplecze dla obsługi funkcji turystyczno-rekreacyjnej budowanej w oparciu o zabytkowe obiekty na terenie gminy; • brak jednolitych oznakowań i informacji o zabytkach na terenie gminy; • niewystarczające środki z budżetu gminy przeznaczane na ochronę zabytków; • budynki występujące w gminnej ewidencji zabytków, które są własnością prywatną wymagają przeprowadzenia prac zabezpieczających, jak i wyeksponowania ich walorów; • niewystarczająco rozwinięta baza turystyczno-noclegowa.

SZANSE	ZAGROŻENIA
• wzrastająca liczba właściwie przeprowadzanych prac remontowo-budowlanych przez prywatnych właścicieli obiektów zabytkowych; • malowniczy krajobraz, czyste jeziora oraz sprzyjająca rozwojowi turystyki i rekreacji; • występowanie obiektów i zespołów zabytkowych mogących zainteresować potencjalnych turystów; • dynamicznie rozwijającą się działalność kulturalna; • modernizacja zabytkowych obiektów na terenie gminy z wykorzystaniem dotacji krajowych i unijnych; • opracowania strategiczne zmierzające do zrównoważenia rozwoju kultury w regionach wiejskich i realizacja wytyczonych zadań; • uwzględnienie potrzeb ochrony dziedzictwa kulturowego w dokumencie studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz strategii rozwoju gminy; • wspomaganie przedsięwzięć zmierzających do zachowania i kształtowania ładu przestrzennego z utrzymaniem właściwej ekspozycji obiektów zabytkowych i dostosowywaniem nowej zabudowy do wartości historycznych miejsc; • rozwój szlaków turystycznych opartych na dziedzictwie kulturowym; • kreowanie nowych obszarów i produktów turystycznych w oparciu o atrakcyjny sposób zagospodarowania obiektów zabytkowych; • systematyczne opracowywanie aktualizacji dokumentów na poziomie gminy; • rosnąca rola samorządu włączającego się w sferę ochrony dziedzictwa; • wprowadzenie i egzekwowanie polityki ochrony walorów środowiska naturalnego i kształtowania przestrzennego; • możliwość wsparcia finansowego z różnych źródeł, w tym ze środków Unii Europejskiej; • wzrost dotacji na prace z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, w tym na prace konserwatorskie i obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków.	• brak realnych systematycznych zachęt dla prywatnych inwestycji w zabytki; • pogarszający się stan techniczny niektórych obiektów zabytkowych na terenie gminy; • sezonowość turystyki; • bardzo wysokie koszty remontów obiektów zabytkowych; • spadek zainteresowania turystyką lokalną, w tym agroturystyką na rzecz preferowania turystyki zagranicznej; • zanik tradycji i tożsamości lokalnej, związany ze zmianą stylu życia; • działania inwestycyjne prowadzone m.in. przez prywatnych właścicieli obiektów, w których interes indywidualny inwestora jest przedkładany nad dobro społeczne, tj. dobro zabytku; • samowola budowlana – wprowadzanie elementów obcych, nowej zabudowy, np. nieprzemysłanej, niezgodnej z historyczną kolorystyką; • niedostosowanie sposobu użytkowania niektórych obiektów zabytkowych do ich charakteru; • odpływ wysoko wykwalifikowanej kadry z terenu gminy, migracja zarobkowa młodszych pokoleń i związane z tym zatracanie więzi z regionem; • degradacja i powolne wygaszanie opuszczonych obiektów zabytkowych, w tym zabytkowych parków.

7. Założenia programowe oraz zasady oceny realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa główne cele GPOnZ, do których należą:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy w właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Niniejszy GPOnZ jest programem kierunkowym, uwzględniającym także założenia ogólnych planów i opracowań strategicznych, dotyczących rozwoju społeczno-gospodarczego Gminy Rudziniec. Z drugiej strony ideą nadrzędną GPOnZ jest budowanie tożsamości kulturowej regionu i silnych związków mieszkańców z zamieszkałym przez nich terenem i jego przeszłością. Cele i kierunki działań sformułowane są w perspektywie wieloletniej i wykraczają często poza czteroletni okres obowiązywania GPOnZ.

W GPOnZ wyznaczono priorytety, kierunki działań wraz z zadaniami (Tabela nr 5). Zostały one sformułowane w perspektywie wieloletniej i wykraczają często poza czteroletni okres obowiązywania GPOnZ. Możliwy jest podział realizacji zadań na podokresy w powiązaniu z ustawowym obowiązkiem złożenia po 2 latach przez władze gminy sprawozdania z częściowego wykonania GPOnZ. Wykonanie takiego sprawozdania powinno być poprzedzone oceną poziomu realizacji GPOnZ, która powinna uwzględniać: wykonanie zadań, które zostały przyjęte do realizacji w czteroletnim okresie obowiązywania GPOnZ oraz efektywność ich wykonania. Sposób weryfikacji zadań został ujęty w ostatniej kolumnie w Tabeli nr 5.

Priorytety Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami:

PRIORYTET I: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy.

PRIORYTET II: Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości.

W ramach powyższych priorytetów określono kierunki działań, które mają być uzyskane przez konkretne, przypisane do nich szczegółowe zadania.

Tabela nr 5. Zakres działań w zakresie ochrony i zarządzania dziedzictwem kulturowym Gminy Rudziniec

PRIORYTET I: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy.		
CELE OPERACYJNE	ZADANIA	SPOSÓB WERYFIKACJI
Rozszerzenie zasobów prawnych form ochrony zabytków gminy.	Opracowywanie sprawozdań z realizacji zadań GPOnZ zgodnie z przepisami co dwa lata, następnie przedstawienie sprawozdania na sesji Rady Gminy Rudziniec.	Czy opracowano sprawozdania, czy były prezentowane na sesji
	Systematyczne opracowywanie aktualizacji Gminnego planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego.	Czy opracowano aktualizację Planu
Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.	Utrzymanie obiektów zabytkowych we właściwym stanie technicznym i estetycznym oraz prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych stanowiących własność gminy (Tabela nr 3).	Ilość przeprowadzonych prac remontowych, konserwatorskich, wartość zaplanowanych/poniesionych wydatków
	Wspieranie lub prowadzenie prac porządkowych na terenach zabytkowych parków i cmentarzy znajdujących się na terenie gminy, po uprzednim zaopiniowaniu zakresu prac i użytych metod z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.	Ilość przeprowadzonych prac, ich zakres, wartość zaplanowanych/poniesionych środków
	Rewaloryzacja kapliczek położonych na terenie Gminy Rudziniec.	Jakie obiekty wyremontowano, wartość zaplanowanych/poniesionych środków, z kim współpracowano, czy otrzymano i skąd dofinansowanie
	Stały monitoring oraz aplikowanie o środki z programów wspierających rewitalizację obiektów zabytkowych oraz ochronę dziedzictwa kulturowego przy ścisłej współpracy.	Ilość pozyskanych środków, z kim współpracowano, na jakie zadania pozyskano środki
	Coroczne rezerwowanie środków w budżecie gminnym przeznaczonych na dofinansowania na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.	Ilość złożonych wniosków, wartość przyjaznych dotacji, na ile obiektów

PRIORYTET II: Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości.		
CELE OPERACYJNE	ZADANIA	SPOSÓB WERYFIKACJI
Popularyzowanie wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym gminy.	Wydawanie i wspieranie publikacji, folderów promocyjnych, przewodników poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego gminy.	Ilość wydanych publikacji, ilość osób zainteresowanych publikacjami
	Współpraca przy działalności edukacyjnej skierowanej do młodzieży szkolnej poprzez organizowanie dla niej wystaw, konkursów szkolnych popularyzujących historię gminy oraz jej zabytki itp.	Ilość opracowanych konkursów, wystaw, ilość osób biorących udział, ich tematyka, miejsca gdzie się odbyły, z kim współpracowano
	Promowanie imprez folklorystycznych, warsztatów, przeglądów, festiwali, lokalnych obrzędów, jako produktów turystycznych stanowiących o tożsamości gminy.	Ilość odbytych imprez, ilość wypromowanych imprez, ilość osób uczestniczących
	Utrzymanie i opracowanie nowych szlaków turystycznych, wykorzystujących walory dziedzictwa kulturowego.	Ilość nowych szlaków, ilość osób odwiedzających szlaki
Podjęcie działań mających na celu podniesienie atrakcyjności krajobrazu kulturowego gminy na potrzeby edukacyjne, społeczne i turystyczne.	Współpraca oraz wspieranie działań instytucji oraz organizacji turystycznych, taki jak w zakresie ustalenia potrzeb rozwoju bazy turystycznej i propagowania walorów gminy oraz rozwinięcia informacji turystycznej w miejscach najczęściej uczęszczanych przez turystów.	Ilość podjęcia wspólnych działań, inwestycji, jakie działania zrealizowano, z kim, wartość poniesionych środków
	Inicjowanie i wspieranie działań zmierzających do rozwoju na terenie gminy ścieżek rowerowych i spacerowych, ze zwróceniem szczególnej uwagi na ich powiązanie z obiektami zabytkowymi oraz na ich popularyzowanie, a także budowa małej architektury turystycznej.	Czy powstały nowe trasy, czy jakieś zmieniono, jakie obiekty ujęto na trasie
	Rewitalizacja istniejących i budowa nowych szlaków turystycznych, w tym ścieżek historyczno-przyrodniczych, a w szczególności: utworzenie szlaków oraz ścieżek tematycznych, np. kapliczki przydrożne.	
	Ustawienie tablic informacyjnych zawierających historię oraz opis obiektu przy wszystkich obiektach wpisanych do rejestru zabytku.	Gdzie ustawiono tablice, jakie informacje wskazano
	Merytoryczna pomoc właścicielom zabytków w tworzeniu wniosków aplikacyjnych o przyznanie środków na odnowę zabytku z funduszy unijnych, budżetu państwa oraz dotacji samorządowych.	Ilość chętnych osób do złożenia wniosków, ilość złożonych wniosków

8. Instrumentarium realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami

GPOnZ realizowany będzie poprzez wykonanie wskazanych zadań, na rzecz osiągnięcia przyjętych kierunków działań. Podstawę instrumentarium stanowią obowiązujące przepisy prawa oraz zawarte w nich regulacje. Regulacje te dotyczą instrumentów ekonomiczno-prawnych, społecznych oraz finansów publicznych. Zakłada się, że zadania określone w niniejszym GPOnZ będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

- **instrumenty prawne**, wynikające z obowiązujących przepisów prawnych:

- wpis do rejestru zabytków,
- decyzje administracyjne z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,
- ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym,
- ustawa Prawo budowlane,
- ustawa Prawo ochrony środowiska,
- ustawa o ochronie przyrody,
- ustawa o gospodarce nieruchomościami,
- ustawa o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej,
- ustawa o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu.

- **instrumenty finansowe:**

- dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków lub ujęte w gminnej ewidencji zabytków,
- korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje,
- współpraca pomiędzy podmiotami publicznymi a sektorem prywatnym w ramach „Partnerstwa publiczno-prywatnego” (PPP).

- **instrumenty społeczne:**

- prowadzenie działań z zakresu współpracy i współdziałania z właścicielami oraz użytkownikami zabytków (władzami kościelnymi i parafiami, osobami fizycznymi), a także edukacja i informacja odnośnie dziedzictwa kulturowego Gminy Rudziniec),
- edukacja kulturowa,
- pozyskanie poparcia społecznego na rzecz ochrony środowiska kulturowego,
- współdziałanie z organizacjami społecznymi.

- **instrumenty koordynacji:**

- realizacja projektów i programów Gminy Rudziniec dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego gminy (np. strategia rozwoju gminy, plany rozwoju lokalnego, programy ochrony środowiska przyrodniczego, koncepcje, plany rewitalizacji),
- współpraca z wojewódzkim konserwatorem zabytków,
- współpraca z sąsiednimi samorządami w celu wypracowania wspólnej polityki ochrony środowiska kulturowego i przyrodniczego.

- **instrumenty kontrolne:**

- aktualizacja i weryfikacja gminnej ewidencji zabytków,
- oceny zmian w zagospodarowaniu przestrzennym Gminy Rudziniec,
- sporządzanie co dwa lata sprawozdania z realizacji GPOnZ oraz aktualizacja GPOnZ związana z ustawowym czteroletnim okresem obowiązywania,
- monitorowanie stanu zachowania i funkcjonowania środowiska kulturowego,
- prowadzenie stałej obserwacji procesów i zjawisk istotnych z punktu widzenia realizacji GPOnZ.

9. Źródła finansowania Gminnego programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z obowiązującą ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dbałość o zabytek polega między innymi na zapewnieniu warunków do dokumentowania zabytku, popularyzacji wiedzy o nim, prowadzeniu prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych oraz utrzymaniu zabytku i jego otoczenia w jak najlepszym stanie. Finansowanie tych działań jest obowiązkiem nie tylko właściciela zabytku, lecz także każdego podmiotu mającego tytuł prawny do zabytku, a więc trwałych zarządców, użytkowników wieczystych. Dla jednostki samorządu terytorialnego posiadającej tego rodzaju tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest zadaniem własnym. Ochrona zabytków i opieka nad nimi, a także wszelkie działania związane ze zmianą ich funkcji w przestrzeni publicznej oraz ich popularyzacją i udostępnianiem społecznym, mogą być finansowane z różnych źródeł w zależności od typu działań.

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Ważne jest, by władze gminy z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w budżecie środków przeznaczonych na realizację zapisów GPOnZ. Tym bardziej, że znaczna część źródeł zewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego w finansowanych przez nie projektach. Główny obowiązek związany z opieką, ochroną oraz finansowaniem wszelkich prac konserwatorskich lub robót budowlanych, spoczywa na właścicielach i użytkownikach obiektów zabytkowych.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

• źródła krajowe:

- dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- dotacje wojewódzkie, powiatowe,
- dotacje gminne,
- Fundusz Termomodernizacji i Remontów,
- Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
- Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW),
- fundusze od fundacji,
- Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków,
- Fundusz Kościelny.

• źródła pozostałe:

- źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych.

9.1. Dotacje

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dotacja może zostać udzielona osobie fizycznej, jednostce samorządu terytorialnego lub innej jednostce organizacyjnej będącej właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Dotacja udzielana jest na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, planowanych do przeprowadzenia w roku złożenia wniosku lub następnym, bądź na zasadzie refundacji poniesionych już nakładów przed upływem 3 lat po wykonaniu prac.

Art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa szczegółowo wykaz działań, które mogą podlegać dofinansowaniu. Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować wyłącznie nakłady konieczne poniesione na przeprowadzenie następujących działań:

- sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich,
- przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych,
- wykonanie dokumentacji konserwatorskiej,
- opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich,

- wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego,
- sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz,
- zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku,
- stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku,
- odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki,
- odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności,
- odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych,
- modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności,
- wykonanie izolacji przeciwwilgociowej,
- uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych,
- działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu,
- zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków,
- zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Standardowo dotacja udzielana jest w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie powyższych działań. Natomiast wysokość dotacji może zostać zwiększona, nawet do 100% nakładów koniecznych, w wypadku jeżeli:

- zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową,
- wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem, technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych,
- stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych.

Jednocześnie łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, nie może przekraczać wysokości 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

• **Dotacje Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków** – są przyznawane zgodnie z Zarządzeniem wewnętrznym nr 2/2021 Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z dnia 4 lutego 2021 r. w sprawie trybu weryfikacji wniosków, przyznawania oraz rozliczania dotacji celowej Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków ze środków finansowych budżetu państwa, w części której dysponentem jest Wojewoda Śląski na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, które zostaną przeprowadzone w roku złożenia wniosku o udzielenie dotacji, zmienionego zarządzeniami wewnętrznymi nr: 2/2020 z dnia 28 lutego 2020 r., 4/2020 z dnia 4 maja 2020 r., 1/2021 z dnia 3 lutego 2021 r. oraz 3/2021 z dnia 12.05.2021 r.

Dodatkowo od 22 kwietnia 2021 r. ŚWKZ posiada możliwość przyznawania dotacji na prace konieczne do wykonania ze względu na uszkodzenie tego zabytku w następstwie: pożaru, wybuchu, wstrząsu sejsmicznego, silnego wiatru, intensywnych opadów atmosferycznych, osuwiska ziemi, powodzi, katastrofy budowlanej lub innego nagłego zdarzenia o podobnym przebiegu, które wystąpiło w okresie 6 miesięcy przed dniem złożenia wniosku. Wnioski można składać przez cały rok na specjalnie przygotowanym druku.

• Dotacje wojewódzkie i powiatowe

Dofinansowanie prac przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków odbywa się na podstawie art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz na podstawie uchwały Sejmiku Województwa/Powiatu w sprawie trybu i zasad przyznawania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy tym zabytku.

Dotacje z budżetu Województwa Śląskiego – zgodnie z Uchwałą Nr zasady i tryb udzielania dotacji określa uchwała nr V/9/6/2015 Sejmiku Województwa Śląskiego z dnia 25 maja 2015 r. w sprawie przyjęcia zasad udzielania dotacji celowych na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków.

Dotacje z budżetu Starostwa Powiatu Gliwickiego – zasady udzielania dotacji określa Uchwała Nr XXXVIII/290/2018 Rady Powiatu Gliwickiego z dnia 26 kwietnia 2018 r. w sprawie określenia zasad udzielania dotacji z budżetu Powiatu Gliwickiego na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków.

• Dotacje gminne

Zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, ustawą o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw oraz zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym dofinansowanie na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielone przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym. Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków określa odpowiednia uchwała podjęta przez radę gminy.

Dotacje z budżetu Gminy Rudziniec – przyznawane są zgodnie z obowiązującą Uchwałą Nr XCVIII/575/2024 Rady Gminy Rudziniec z dnia 11 stycznia 2024 r. w sprawie zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub gminnej ewidencji zabytków w ramach Rządowego Programu Odbudowy Zabytków. Decyzję o przyznaniu dotacji podejmuje Rada Gminy Rudziniec w formie odrębnej uchwały po przyznaniu przez Bank Gospodarstwa Krajowego Gminie Rudziniec wstępnej promesy na udzielenie dotacji.

9.2. Źródła zewnętrznego finansowania – krajowe**• Konkurs „Zabytek Zadbane”**

„Zabytek Zadbane” jest corocznym konkursem ogłaszanym przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Nadzór nad konkursem sprawuje Generalny Konserwator Zabytków. Od 2011 r. podmiotem realizującym procedurę konkursową jest Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Konkurs skierowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców zabytkowych obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Jego celem jest promocja opieki nad zabytkami i upowszechnianie najlepszych wzorów właściwego utrzymania i zagospodarowania obiektów. Charakter edukacyjny konkursu polega na popularyzacji wiedzy dotyczącej właściwego postępowania z zabytkami architektury podczas ich użytkowania oraz w trakcie przeprowadzanych remontów.

Obiekty można zgłaszać w 6 kategoriach:

- 1) Utrwalenie wartości zabytkowej obiektu;
- 2) Rewaloryzacja przestrzeni kulturowej i krajobrazu (w tym założenia dworskie i pałacowe);
- 3) Adaptacja obiektów zabytkowych;
- 4) Architektura i budownictwo drewniane;

- 5) Architektura przemysłowa i budownictwo inżynierskie;
- 6) Kategoria specjalna: właściwe użytkowanie i stała opieka nad zabytkiem.

• Konkurs „Zabytek Zadbane”

„Zabytek Zadbane” jest corocznym konkursem ogłaszanym przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Nadzór nad konkursem sprawuje Generalny Konserwator Zabytków. Od 2011 r. podmiotem realizującym procedurę konkursową jest Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Konkurs skierowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców zabytkowych obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Jego celem jest promocja opieki nad zabytkami i upowszechnianie najlepszych wzorów właściwego utrzymania i zagospodarowania obiektów. Charakter edukacyjny konkursu polega na popularyzacji wiedzy dotyczącej właściwego postępowania z zabytkami architektury podczas ich użytkowania oraz w trakcie przeprowadzanych remontów.

Obiekty można zgłaszać w 6 kategoriach:

- 1) Utrwalenie wartości zabytkowej obiektu;
- 2) Rewaloryzacja przestrzeni kulturowej i krajobrazu (w tym założenia dworskie i pałacowe);
- 3) Adaptacja obiektów zabytkowych;
- 4) Architektura i budownictwo drewniane;
- 5) Architektura przemysłowa i budownictwo inżynierskie;
- 6) Kategoria specjalna: właściwe użytkowanie i stała opieka nad zabytkiem.

• Fundusz Termomodernizacji i Remontów

Celem rządowego programu wsparcia remontów i termomodernizacji jest poprawa stanu technicznego istniejących zasobów mieszkaniowych, ze szczególnym uwzględnieniem ich termomodernizacji. Z programu mogą skorzystać właściciele zasobów mieszkaniowych (gminy, spółdzielnie mieszkaniowe, właściciele mieszkań zakładowych i prywatni właściciele). Jego beneficjentami są także osoby mieszkające w budynkach objętych programem, gdyż poprawia się komfort zamieszkiwania z jednoczesnym zmniejszeniem opłat za energię cieplną.

Program realizowany na podstawie ustawy o wspieraniu termomodernizacji i remontów obejmuje dwa główne moduły – wsparcie przedsięwzięć termomodernizacyjnych i wsparcie przedsięwzięć remontowych. Wprowadza on także dodatkowe wsparcie dla właścicieli budynków mieszkalnych objętych w przeszłości czynszem regulowanym. Wsparcie jest udzielane w postaci tzw. premii, czyli spłaty części kredytu wykorzystanego na realizację przedsięwzięcia. Spłata jest dokonywana ze środków Funduszu Termomodernizacji i Remontów, obsługiwanego przez Bank Gospodarstwa Krajowego i zasilanego ze środków budżetu państwa.

• Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW)

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW) jest głównym źródłem finansowania w Polsce inwestycji proekologicznych. Wraz z wojewódzkimi funduszami ochrony środowiska i gospodarki wodnej NFOŚiGW tworzy system funduszy ekologicznych.

W ramach NFOŚiGW realizowane są projekty termomodernizacji zabytkowych budynków. Remonty termomodernizacyjne przyczynią się do redukcji zużycia energii pierwotnej i końcowej oraz spowodują obniżenie kosztów zużycia energii elektrycznej i ciepłej. Dodatkowo prace remontowe będą miały również walor konserwatorski, gdyż zostaną przeprowadzone w obiektach zabytkowych, cennych dla kultury narodowej.

• Program Kultura – Interwencje

Organizatorem Programu Kultura – Interwencje jest Narodowe Centrum Kultury. Celem strategicznym Programu jest tworzenie warunków dla wzmacniania tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie regionalnym, lokalnym i krajowym poprzez finansowe wsparcie realizacji projektów upowszechniających dorobek kultury i zwiększających obecność kultury w życiu społecznym.

Koncepcja programu została oparta na założeniu, że uczestnictwo w kulturze sprzyja podnoszeniu kompetencji społeczeństwa, tworzeniu warunków do rozwijania aktywności twórczej i przygotowaniu obywateli do aktywnego udziału w różnych formach życia społecznego. O wsparcie w ramach programu Kultura – Interwencje mogą ubiegać się zarówno samorządowe instytucje kultury (z wyłączeniem instytucji współprowadzonych przez Ministra oraz jednostki samorządu terytorialnego), jak i organizacje pozarządowe.

• Finansowanie z fundacji

Kolejną możliwością pozyskiwania funduszy zewnętrznych jest finansowanie pochodzące z fundacji. Można tu wymienić np. fundacje bankowe, Fundację LOTTO Milion Marzeń, Fundację Polska Miedź – KGHM, Fundację PGNiG, Fundację Orange.

• Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków

Dnia 1 stycznia 2018 r. weszły w życie przepisy ustawy z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, tworzące Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków jako państwowy fundusz celowy. To jest pierwsze pozabudżetowe źródło ich finansowania. Fundusz początkowo zasilony zostanie z kar administracyjnych oraz nawiązek orzekanych przez sądy za przestępstwa popełniane przeciwko zabytkom. Nowelizacja zakłada wprowadzenie administracyjnych kar pieniężnych w miejsce grzywien wyznaczanych wskutek postępowań w sprawach o wykroczenia. Grzywny, które były zasądzone przez sądy, były rażąco niskie. Niektórym opłacało się więc niszczyć zabytek, a grzywnę wpisać, np. w koszty inwestycyjne. Kary administracyjne są nakładane przez wojewódzkich konserwatorów od 1 stycznia 2018 r.

Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków pozwoli na szybkie dofinansowanie zabytków uszkodzonych, np. wskutek katastrof, jak powódzie czy pożary. Dodatkowe pieniądze pozwolą na pilne ratowanie zabytków, czyli naprawę uszkodzonego dachu, rynien czy powybijanych okien. Środkami Funduszu będzie dysponował Generalny Konserwator Zabytków, działający w imieniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

• Fundusz dopłat z Banku Gospodarstwa Krajowego w Warszawie

Celem rządowego programu bezzwrotnego finansowego wsparcia budownictwa jest zwiększenie zasobu lokali mieszkalnych oraz lokali i pomieszczeń z zakresu pomocy społecznej, służących zaspokajaniu potrzeb osób o niskich i przeciętnych dochodach.

• Fundusz Kościelny

Fundusz Kościelny został powołany na mocy art. 8 ustawy z dnia 20 marca 1950 r. o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego (Dz. U. Nr 9, poz. 87 z późn. zm.) jako forma rekompensaty dla kościołów za przejęte przez Państwo nieruchomości ziemskie.

Kościelne osoby prawne mogą ubiegać się o przyznanie dotacji z Funduszu Kościelnego na konserwację i remonty obiektów sakralnych i kościelnych o wartości zabytkowej w znaczeniu nadanym przez aktualne ustawodawstwo.

Szczegółowe informacje dotyczące zasad postępowania przy udzielaniu dotacji z Funduszu Kościelnego ogłasza Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji na stronie internetowej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, zwanego dalej „MSWiA”, oraz w BIP MSWiA.

9.2.1. Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Jednym z najważniejszych źródeł finansowania zadań związanych z ochroną i opieką zabytków są środki budżetu państwa będące w dyspozycji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, który corocznie ogłasza stosowne konkursy.

Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego:

- **Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ochrona Zabytków**

Strategicznym celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

W ramach Programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

- 1) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania;
- 2) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych);
- 3) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków);
- 4) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków) dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych).

Do programu nie kwalifikują się zadania, które są współfinansowane ze środków europejskich.

O dofinansowanie w ramach programu mogą ubiegać się podmioty prawa polskiego, osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie.

- **Program „Infrastruktura kultury”**

Celem programu jest poprawa warunków funkcjonowania instytucji i obiektów kultury. Przedmiotem dofinansowania mogą być modernizacje i remonty obiektów przeznaczonych na działalność kulturalną i edukacyjną, w zakresie kultury oraz przygotowanie dokumentacji technicznej do inwestycji.

- **Dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego na badania archeologiczne**

Celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych.

W ramach programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań służących ochronie dziedzictwa archeologicznego na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, realizowanych zgodnie z obowiązującymi przepisami w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami:

- 1) niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentacja zasobów dziedzictwa archeologicznego z wykorzystaniem metod tradycyjnych i nowoczesnych, m.in. badań powierzchniowych, prospekcji podwodnej, badań geofizycznych, prospekcji lotniczej, skaningu laserowego;
- 2) opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych, w tym analiza i konserwacja pozyskanych w ramach tych badań zabytków.

9.3. Źródła zewnętrznego finansowania – pozostałe

Poza podstawowymi źródłami finansowania jakimi są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa oraz budżetów samorządów, finansowanie ochrony zabytków może odbywać się również przy znaczącym udziale funduszy pochodzących z Unii Europejskiej.

• Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko (FEnIKS)

Program Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko (inaczej FEnIKS) na lata 2021-2027 to następca Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko (PO IiŚ). Budżet wynosi ponad 25 miliardów euro (w formie dotacji, instrumentów finansowych i instrumentów łączących finansowanie zwrotne oraz dotacyjne) i będzie przeznaczony na kluczowe projekty środowiskowe, energetyczne oraz transportowe, a także na wsparcie w obszarze kultury i ochrony zdrowia.

Głównym celem Programu jest poprawa warunków rozwoju kraju poprzez budowę infrastruktury technicznej i społecznej zgodnie z założeniami rozwoju zrównoważonego, w tym poprzez m.in. wzmocnienie roli kultury w rozwoju społecznym i gospodarczym. Program ma przyczynić się m.in. do wzmocnienia ochrony zabytków o krajowym i światowym znaczeniu, zarówno ruchomych, jak i nieruchomych. Wsparcie ukierunkowane zostanie na tworzenie odpowiednich warunków infrastrukturalnych stymulujących do aktywnego uczestnictwa w kulturze i w życiu społecznym, w tym eliminację barier w dostępie do kultury dla grup z różnych przyczyn wykluczonych. Zastosowane rozwiązania infrastrukturalne, w tym nowoczesne technologie, umożliwią tworzenie innowacyjnej oferty kulturalnej, rozszerzanie jej o nowe formy działalności i cele lub będą przyczyniać się do zwiększenia atrakcyjności świadczonej oferty, w celu budowania przewag konkurencyjnych w aspekcie zarówno gospodarczym jak i społecznym.

Inwestycje będą wspierały procesy transformacji cyfrowej poprzez rozwój infrastruktury, zakup wyposażenia i technologii umożliwiających rozszerzenie grup odbiorców realizowanej oferty (zwiększenie dostępności kultury poprzez umożliwienie korzystania z niej grupom dotychczas wykluczonym np. niepełnosprawni; zwiększenie zasięgu oferty – upowszechnianie oferty on-line) oraz zapewnienie bezpieczeństwa funkcjonowania w warunkach różnego rodzaju kryzysów (na podstawie doświadczeń związanych z wystąpieniem pandemii Covid-19).

Wsparciem zostaną objęte państwowe i współprowadzone instytucje kultury, biblioteki przechowujące Narodowy Zespół Biblioteczny oraz publiczne szkoły i uczelnie artystyczne. Ponadto o wsparcie mogą ubiegać się jednostki samorządu terytorialnego, ngo oraz kościoły i związki wyznaniowe w zakresie prowadzonej działalności kulturalnej, zlokalizowane na obszarach wpisanych na listę UNESCO lub Pomników Historii.

Zakres wsparcia w ramach celu szczegółowego obejmuje także działania infrastrukturalne mające na celu ochronę i zachowanie otoczenia zabytkowych obiektów. Niejednokrotnie inwestycje będą realizowane w bliskim sąsiedztwie lub na terenie objętym planem rewitalizacji, co wpłynie korzystnie na ogólny rozwój większych obszarów.

Wszystkie ww. typy działań będą mogły być realizowane w formule projektów partnerskich, które przyczynią się do lepszego zarządzania dziedzictwem kulturowym i promowania dziedzictwa kulturowego, co w konsekwencji wpłynie na większą identyfikację społeczeństwa z danym miejscem.

Ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa kulturowego i usług w dziedzinie kultury – 700 000 000 euro.

• Fundusze Europejskie na Rozwój Cyfrowy 2021-2027

Priorytet II: Zaawansowane usługi cyfrowe – jednym z celów programu jest stymulowanie rynku ponownego wykorzystywania zasobów kultury i danych naukowych. Powstałe e-usługi powinny zapewnić zdalny dostęp do unikalnych narzędzi oraz umożliwić przetwarzanie, analizę, bezpieczne gromadzenie i archiwizację dużych zbiorów danych, co będzie skutkowało przyspieszeniem rozwoju takich obszarów jak np.: kultura i rozrywka, motoryzacja, e-zdrowie, transport, bezpieczeństwo publiczne, energetyka, technologie finansowe czy rolnictwo.

2.1 Wysoka jakość i dostępność e-usług publicznych – np. tworzenie, rozwój, integracja e-usług publicznych, wykorzystanie potencjału informacji sektora publicznego (ISP) i technologii w administracji z zastosowaniem np. analiz wielkich zbiorów danych oraz metod sztucznej inteligencji.

2.3 Cyfrowa dostępność i ponowne wykorzystanie informacji – np. digitalizacja zasobów kultury, administracji i nauki (m.in. dane z badań naukowych oraz zasobów edukacyjnych finansowanych ze środków publicznych). Program zakłada podejmowanie działań zwiększających otwartość oraz poziom ponownego wykorzystania danych z zasobów kultury (w tym niebędących ISP), nauki i administracji. Wsparcie będzie udzielane również na budowę lub modernizację i udostępnianie rozwiązań informatycznych do prowadzenia zaawansowanej analityki danych z wykorzystaniem nowych technologii.

Beneficjentami Programu mogą być m.in.: instytucje kultury, przedsiębiorcy, obywatele, NGO.

• Kreatywna Europa 2021-2027

Kreatywna Europa (Creative Europe) to program Komisji Europejskiej, którego celem jest wsparcie ponadnarodowych działań europejskich sektorów kultury, audiowizualnego i kreatywnego w obszarze kultury i sztuki przyczyniających się do budowania kompetencji, profesjonalizacji i zwiększania konkurencyjności sektorów na rynku globalnym, wpływ na zwiększanie dostępu do kultury i sztuki, docieranie do nowych grup odbiorców i zwiększanie uczestnictwa w kulturze, rozwój współpracy międzynarodowej oraz wsparcia ponadnarodowego obiegu europejskich dzieł i twórców, ochrony i propagowania różnorodności kulturowej i językowej oraz europejskiego dziedzictwa kulturowego, wykorzystanie technologii i wdrażanie innowacji w sektorach oraz dostosowania sektorów do zmiany cyfrowej.

W ramach nowej edycji Programu istotne będą także wsparcie sektorów w odbudowie po kryzysie wywołanym pandemią COVID-19, zrównoważony rozwój i zielona transformacja sektorów, równość i równouprawnienie oraz włączanie społeczne poprzez kulturę i sztukę.

Program będzie wdrażany poprzez komponenty:

- komponent Media – wspierający działania sektora audiowizualnego,
- komponent Kultura – wspierający działania sektorów kultury i kreatywnego,
- komponent międzysektorowy – wspierający rozwój innowacji w projektach łączących sektory kultury, kreatywny i audiowizualny, a także sektor wysokiej jakości mediów informacyjnych i rozwój umiejętności krytycznego korzystania z mediów.

10. Bibliografia

1. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami
2. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.
3. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym
4. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane
5. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska
6. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody
7. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami.
8. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej
9. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem
10. Materiały udostępnione przez Urząd Gminy w Rudzińcu
11. Kubacz A., Majątek Łaskarzówka w świetle urbarza z 1728 roku, w: *Wieki Stare i Nowe* 5 (10), 2013, s. 205-219
12. Program opieki nad zabytkami powiatu gliwickiego na lata 2022-2025, Gliwice 2022
13. Katalog zabytków sztuki w Polsce, T. VI Województwo katowickie, z. 5 Powiat gliwicki, Warszawa 1966, s. 55-57
14. Architektura gotycka w Polsce, red. M. Arsyński, T. Mroczko, Warszawa 1995.; Kubik J., Kościoły drewniane na Śląsku, Gliwice 2018
15. Pilch J., Leksykon zabytków architektury Górnego Śląska, Warszawa 2008.; Ruszczyk G., Kościoły na Śląsku z XV i początku XVI wieku (Bojszów, Gliwice, Księży Las, Łaziska, Łącza, Poniszowice), Warszawa 2012
16. Katalog zabytków sztuki w Polsce, T. VI, woj. katowickie, z. 5: Powiat gliwicki, I. Rejduch-Samkowa, J. Samek (red.), Warszawa 1974, s. 3-5; Matuszczak J., Kościoły drewniane na Śląsku, Wrocław 1975
17. Inwentarz drewnianej architektury sakralnej w Polsce, z. 2a: Kościoły na Śląsku z XV i początku XVI wieku (Bojszów, Gliwice, Księży Las, Łaziska, Łącza, Poniszowice), R. Brykowski, G. Ruszczyk (red.), Warszawa 2012, s. 29-64
18. Zdjęcia archiwalne i współczesne, m.in. z wnętrza kościoła, w: *Drewniany kościół w Rudzińcu*, <http://www.malanowicz.eu/mm/pasje/architektura/kosciolki/Rudziniec/Rudziniec.htm>
19. Kulczyk J., Winter J.: *Śródlądowy transport wodny*. Wrocław: Wydawnictwo Politechniki Wrocławskiej, 2003
20. Urbaniak M., *Dzieła hydrotechniki w Polsce: Kanał Górnośląski (Gliwicki)*, Łódź, 2015
21. Nadolski P.: *Dzieje Kanału Kłodnickiego i Gliwickiego*. Muzeum w Gliwicach, 2020
22. Drozd J.; *Przewodnik turystyczny po gminie Rudziniec z zarysem historycznym, legendami i obyczajami*, Chechło 2001
23. Internet: portal Dialekty i gwary polskie, kompendium internetowe pod redakcją Haliny Karaś, <http://www.dialektologia.uw.edu.pl/index.php?l1=opis-dialektow&l2=dialekt-slaski&l3=slask-srodkowy&l4=slask-srodkowy-geografia>
24. Internet: GUS, Departament Badań Demograficznych i Rynku Pracy, Materiał na konferencję prasową w dniu 29.01.2013, s. 6 file:///C:/Users/Bozka/Downloads/Przynaloznosc_narodowo-etniczna_w_2011_NSP.pdf
25. Tambor J., *Mowa Górnoślązaków oraz ich świadomość językowa i etniczna*, Katowice 2006
26. Internet: B. Wyderka, Zasięg terytorialny gwar Śląskich, portal Dialekty i gwary polskie, kompendium internetowe pod redakcją Haliny Karaś, <http://www.dialektologia.uw.edu.pl/index.php?l1=opis-dialektow&l2=dialekt-slaski&l3=dialekt-slaski-zasieg-mwr>
27. Internet: E. Krasnodębska, portal Dialekty i gwary polskie, kompendium internetowe pod redakcją Haliny Karaś, <http://www.dialektologia.uw.edu.pl/index.php?l1=dialekt-slaski&l2=slaska-kultura-ludowa-slasksr>

28. zabytek.pl

29. www.stat.gov.pl/gus

30. www.isap.sejm.gov.pl

11. Spis tabel

1. Tabela nr 1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków z terenu Gminy Rudziniec
2. Tabela nr 2. Wykaz obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego Gminy Rudziniec
3. Tabela nr 3. Obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków, których Gmina Rudziniec jest właścicielem
4. Tabela nr 4. Analiza SWOT
5. Tabela nr 5. Zakres działań w zakresie ochrony i zarządzania dziedzictwem kulturowym Gminy Rudziniec

12. Załączniki

Załącznik nr 1. Obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków Gminy Rudziniec

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	ADRES	NR EWID. DZIAŁKI	OBIEKT	INNE
1	Bojszów	ul. Kościelna 1	dz. 131 a.m. 2	Kościół filialny pw. Wszystkich Świętych	Rejestr zabytków nr A/1305/23 z dnia 28.11.2023 r.
2	Bojszów	ul. Kościelna 1	dz. 860/132 a.m. 2	Cmentarz przykościelny wraz z ogrodzeniem	Rejestr zabytków nr A/1305/23 z dnia 28.11.2023 r.
3	Bojszów	ul. Kościelna 1	dz. 860/132 a.m. 2	Krzyż z postacią Ukrzyżowanego i figurą Matki Boskiej we wnęce, ob. pomnik komemoratywny	
4	Bojszów	ul. Górna/ul. Sadowa	dz. 162/27 a.m. 3	Transformator słupowy	
5	Bojszów	ul. Kościuszki przy nr 20/ul. Brzozowa	dz. 784/54 a.m. 2	Krzyż z postacią Ukrzyżowanego i figurą Matki Boskiej we wnęce	
6	Bojszów	ul. Szkolna 23	dz. 536/217 a.m. 2	Szkoła Podstawowa	
7	Bojszów	ul. Dąbrówka	dz. 25/3, 31, 32/17 a.m. 4	Droga prowadząca do dawnego folwarku Dąbrówka	
8	Bycina	ul. Zamkowa 18	dz. 283/122 a.m. 3	Oficina pałacowa w zespole pałacowym, ob. budynek gospodarczy	Rejestr zabytków nr A/314/60 z dnia 7.03.1960 r.
9	Bycina	ul. Zamkowa 20	dz. 103 a.m. 3	Pałac w zespole pałacowym	Rejestr zabytków nr A/315/60 z dnia 7.03.1960 r.
10	Bycina	ul. Szkolna 56	dz. 106 a.m. 3	Młyn w zespole pałacowym, ob. budynek mieszkalny	
11	Czechłó	ul. Gliwicka	dz. 1260/745 a.m. 3	Krzyż z postacią Ukrzyżowanego na postumencie	
12	Czechłó	ul. Piękna 5	dz. 2/13 a.m. 5	Dwór	Rejestr zabytków nr A/1310/23 z dnia 30.11.2023 r.
13	Czechłó	ul. Piękna 9	dz. 2/11 a.m. 5	Dom mieszkalny	

14	Kleszczów	za wsią, wśród lasu i pól	dz. 696/35 a.m. 3	Cmentarz rzymskokatolicki	obiekt dodany do GEZ, ujęty w WEZ wcześniej nieuwjęty
15	Ligota Łabędzka	ul. Szkolna 51	dz. 192/22, 193/22, 195/22, 166/21 a.m. 2	Kaplica p.w. Matki Boskiej Królującej	
16	Ligota Łabędzka	ul. Słonecznikowa (Pomiędzy ulicą Słonecznikową, Kasztanową, Szkolną	dz. 212/13, 213/13, 215/13 a.m. 4	Park	
17	Ligota Łabędzka	ul. Szkolna 53	dz. 166/21 a.m.2	Willa	
18	Ligota Łabędzka	ul. Szkolna (w pobliżu nr 2)	dz. 24/2 a.m. 4	Krzyż z postacią Ukrzyżowanego na postumencie	
19	Łącza	ul. Jesionowa 16	dz. 43 a.m. 2	Dom mieszkalny	
20	Łącza	ul. Szkolna 28a	dz. 185 a.m. 3	Szkoła, obecnie świetlica parafialna	
21	Łącza	ul. Szkolna 28A	dz. 181/2 a.m. 3	Cmentarz przykościelny	Obiekt w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
22	Łącza	ul. Szkolna przy nr 28A	dz. 181/2 a.m. 3	Krzyż z postacią Ukrzyżowanego i figurą Matki Boskiej we wnęce	
23	Niekarmia	ul. Poniszowicka 14	dz. 483/210 a.m. 1	Kapliczka z sygnaturką	
24	Niekarmia	ul. Słupska 1	dz. 74/62 a.m. 2	Czworak obecnie dom mieszkalny w zespole folwarcznym	
25	Niekarmia	ul. Słupska 1	dz. 77/62 a.m. 2	Obora w zespole folwarcznym	
26	Niekarmia	ul. Słupska 1	dz. 77/62 a.m. 2	Stodoła w zespole folwarcznym	
27	Niekarmia	ul. Słupska przy nr 1	dz. 76/62 a.m. 2	Transformator słupowy	
28	Niekarmia	ul. Słupska w pobliżu nr 4	dz. 298/39 a.m. 1	Krzyż z postacią Ukrzyżowanego i figurą Matki Boskiej we wnęce	
29	Niekarmia	ul. Poniszowicka	dz. 560/195 a.m. 1	Krzyż z postacią Ukrzyżowanego na postumencie	
30	Niewiesz	ul. Pyskowicka 4	dz. 280/272 a.m. 3	Dom, obecnie mieszkalno-usługowy	
31	Niewiesz	ul. Pyskowicka 16	dz. 1106/199 a.m. 2	Kapliczka z sygnaturką	
32	Niewiesz	ul. Pyskowicka (naprzeciwko nr 43)	dz. 231/170 a.m. 3	Słup transformatorowy	
33	Niewiesz	ul. Toszecka 1	dz. 228/140 a.m. 3	Dom	
34	Niewiesz	ul. Toszecka 1	dz. 228/140 a.m. 3	Krzyż z postacią Ukrzyżowanego i figurą Matki Boskiej we wnęce	
35	Pławniowice	ul. Cmentarna	dz. 150/2 a.m. 15	Cmentarz parafialny	
36	Pławniowice	ul. Cmentarna	dz. 150/2; 150/8; 150/9; 150/10 a.m. 15	Aleja cmentarna	
37	Pławniowice	ul. Gliwicka 31	dz. 658/131; 659/131) a.m. 5	Dom mieszkalny	

38	Pławniowice	ul. Gliwicka 46	dz. 2, 3 a.m. 4	Pałac Ballestremów z kaplicą w zespole pałacowo-parkowym, ob. Ośrodek Edukacyjno-Formacyjny Diecezji Gliwickiej	Rejestr zabytków nr A/136/10 z dnia 26.02.1993 r.
39	Pławniowice	ul. Gliwicka 46	dz. 2, 3, 4, 5 a.m. 4, dz. 30, 301/20 a.m. 5, dz. 300/19, 653/128 a.m. 6	Park krajobrazowy z elementami małej architektury, ogrodzeniem i bramą w zespole pałacowo-parkowym	Rejestr zabytków nr A/136/10 z dnia 26.02.1993 r.
40	Pławniowice	ul. Gliwicka 48	dz. 621/1; 623/1 a.m. 4	Oficyna ze stajnią i wozownią w zespole pałacowo-parkowym, ob. dom parafialny	Rejestr zabytków nr A/136/10 z dnia 26.02.1993 r.
41	Pławniowice	ul. Gliwicka 50, 50/I, 50/II	dz. 755/164 a.m. 4	Dom Kawalera, ob. Ośrodek Pomocy Społecznej	
42	Pławniowice	ul. Gliwicka 52	dz. 626/160 a.m. 4	Restauracja- obecnie budynek niezagospodarowany	
43	Pławniowice	ul. Gliwicka 71-73	dz. 23/53, 23/71, 23/72 a.m. 18	Przedszkole, obecnie dom mieszkalny	
44	Pławniowice	ul. Gliwicka 75	dz. 23/70 a.m. 18	Gorzelnia w danym zespole folwarcznym	
45	Pławniowice	ul. Gliwicka 77	dz. 23/58 a.m. 18	Dom bramny w danym zespole folwarcznym	
46	Pławniowice	ul. Gliwicka 83	dz. 23/127 a.m. 18	Budynek wagi w danym zespole folwarcznym, ob. nieużytkowany	
47	Pławniowice	ul. Gliwicka 75	dz. 23/70 a.m. 18	Spichlerz w danym zespole folwarcznym	
48	Pławniowice	ul. Gliwicka 77	dz. 23/70 a.m. 18	Stodoły w dawnym zespole folwarcznym	
49	Pławniowice	ul. Gliwicka 83	dz. 23/127 a.m. 18	Czworak w dawnym zespole folwarcznym	
50	Pławniowice	ul. Gliwicka 83	dz. 23/127 a.m. 18	Budynek inwentarski I w dawnym zespole folwarcznym	
51	Pławniowice	ul. Gliwicka 83	dz. 23/127 a.m. 18	Budynek inwentarski II w dawnym zespole folwarcznym	
52	Pławniowice	ul. Gliwicka 85, 85A, 85B	dz. 23/41, 23/42/, 23/43 a.m. 18	Budynek mieszkalny wielorodzinny w dawnym zespole folwarcznym	
53	Pławniowice	ul. Gliwicka 87	dz. 23/47 a.m. 18	Budynek mieszkalny wielorodzinny w dawnym zespole folwarcznym	
54	Pławniowice	ul. Gliwicka 89	dz. 23/70 a.m. 18	Wozownie, ob. garaże w dawnym zespole folwarcznym	
55	Pławniowice	ul. Gliwicka 89	dz. 23/60 a.m. 18	Dom bramny w dawnym zespole folwarcznym	
56	Pławniowice	ul. Gliwicka 107	dz. 797/68 a.m. 4	Szkoła podstawowa	
57	Pławniowice	ul. Nad Kanałem 1	dz. 811/167 a.m. 4	Budynek wagi w zespole młyna. ob. budynek niezagospodarowany	
58	Pławniowice	ul. Nad Kanałem 5	dz. 805/167 a.m. 4	Młyn w zespole młyna, obecnie budynek mieszkalny	
59	Pławniowice	ul. Nad Kanałem 5	dz. 805/167 a.m. 4	Budynek gospodarczy	

60	Pławniowice	ul. Nad Kanałem 5	dz. 499/165 a.m. 6	Transformator słupowy w zespole młyna	
61	Pławniowice	ul. Gliwicka/Nad Kanałem	dz. 348/257 a.m. 4	Kapliczka z tablicami komemoratywnymi ofiar I wojny światowej	
62	Poniszowice	ul. Cicha 2	dz. 120 a.m. 1	Kościół parafialny pw. św. Jana Chrzciciela	Rejestr zabytków nr A/270/09 z dnia 08.07.2009 r.
63	Poniszowice	ul. Cicha 2	dz. 120 a.m. 1	Dzwonnica przy kościele parafialnym	Rejestr zabytków nr A/270/09 z dnia 08.07.2009 r.
64	Poniszowice	ul. Cicha 2	dz. 120 a.m. 1	Cmentarz przykościelny	Obiekt w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
65	Poniszowice	ul. Cicha	dz. 120 a.m. 1	Krzyż z postacią Ukrzyżowanego na słupie z płaskorzeźbą Matki Boskiej Bolesnej i z symbolami męki	Rejestr zabytków nr B/562/82 dec. z dnia 1.03.1982 r.
66	Poniszowice	ul. Gliwicka przy nr 40/I-40/II	dz. 27/3 a.m. 3	Krzyż z postacią Ukrzyżowanego	
67	Poniszowice	ul. Gliwicka przy nr 1	dz. 1525/826 a.m. 1	Krzyż z postacią Ukrzyżowanego na postumencie	
68	Poniszowice	ul. Parkowa 3	dz. 889/119 a.m. 1	Restauracja	
69	Poniszowice	ul. Parkowa 5	dz. 128 a.m. 1	Plebania	Obiekt w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
70	Poniszowice	ul. Parkowa 6	dz. 1405/133 a.m. 1	Dom mieszkalny	
71	Poniszowice	ul. Parkowa 13	dz. 12/47 a.m. 3	Dwór w zespole dworsko-parkowym	
72	Poniszowice	ul. Parkowa	dz. 12/47 a.m. 3	Gorzelnia w zespole dworsko-parkowym, ob. nieużytkowana	
73	Poniszowice	ul. Parkowa	dz. 12/21, 12/22, 12/23, 12/24, 12/42, 12/44, 12/45, 12/47 a.m. 3	Park w zespole dworsko-parkowym	
74	Poniszowice	ul. Parkowa	dz. 12/47 a.m. 3	Stodoła w zespole dworsko-parkowym	
75	Poniszowice	ul. Sportowa	dz. 12/45 a.m. 3	Krzyż z postacią Ukrzyżowanego	
76	Rudno	ul. Szkolna 8A	dz. 634/47 a.m. 18	Kościół pw. Świętego Mikołaja Biskupa Dobroci wraz z najbliższym otoczeniem i ogrodzeniem od zachodu i północy	Rejestr zabytków nr A/223/08 z dnia 14.03.2008 r.
77	Rudno	ul. Szkolna 8A	dz. 634/47 a.m. 18	Kaplica grobowa Ballestremów (przykościelna)	Rejestr zabytków nr A/223/08 z dnia 14.03.2008 r.
78	Rudno	ul. Szkolna	dz. 560/48, 582/7, 634/47 a.m. 18	Cmentarz rzymskokatolicki przykościelny	Obiekt w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków

79	Rudziniec	ul. Dębowa w pobliżu nr 14,16,18	obręb Rudziniec: dz. 38/9; 39/9; 40/9; 43/9; 45/9; 166/9; 170/9 a.m. 27 obręb Pławniowice: dz. 87/31; 91/40; 119/56 a.m. 1	Zespół Służby Bliźniaczej Dwukomorowej „Rudziniec”	Obiekt w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
80	Rudziniec	ul. Gliwicka 2	dz. 48/1 a.m. 21	Stajnie w folwarku Nowy Dwór	
81	Rudziniec	ul. Gliwicka (w sąsiedztwie nr 25,27)	dz. 117 a.m. 4	Krzyż z postacią Ukrzyżowanego i figurą Matki Boskiej we wnęce	
82	Rudziniec	ul. Gliwicka 49	dz. 284/82 a.m. 4	Budynek mieszkalno-usługowy	
83	Rudziniec	ul. Gliwicka 49	dz. 284/82 a.m. 4	Budynek gospodarczy	
84	Rudziniec	ul. Gliwicka 97	dz. 112/54, 113/56, 286/101, 487/55, 488/55, 489/55, 532/101, 552/55 a.m. 26	Zespół zabudowy w zespole zabudowy huty Pielahutte	
85	Rudziniec	ul. Gliwicka 97	dz. 113/56 a.m. 26	Hala produkcyjna w zespole zabudowy huty Pielahutte	
86	Rudziniec	ul. Gliwicka 97	dz. 494/55 a.m. 26	Budynek administracyjny w zespole zabudowy huty Pielahutte	
87	Rudziniec	ul. Gliwicka 97	dz. 488/55 a.m. 26	Budynek produkcyjny w zespole zabudowy huty Pielahutte	
88	Rudziniec	ul. Gliwicka 97	dz. 112/54 a.m. 26	Transformator słupowy w zespole zabudowy huty Pielahutte	
89	Rudziniec	ul. Kanałowa 9	dz. 495/55 a.m. 26	Dom ze starodrzewiem (dęby)	
90	Rudziniec	ul. Kanałowa 11	dz. 493/55 a.m. 26	Dom mieszkalny	
91	Rudziniec	ul. Kolejowa 9/I, 9/II	dz. 160 a. m. 3	Dworzec PKP - budynek stacji	
92	Rudziniec	ul. Kolejowa 9/I, 9/II	dz. 261/159 a.m. 3	Budynek gospodarczy	
93	Rudziniec	ul. Kolejowa 11/I, 11/II	dz. 254/77 a.m. 3	Budynek gospodarczy	
94	Rudziniec	ul. Kolejowa 11/I, 11/II	dz. 254/77 a.m. 3	Dom mieszkalny	
95	Rudziniec	ul. Kolejowa 13/I, 13/II	dz. 276/84 a.m. 3	Dom mieszkalny	
96	Rudziniec	ul. Lipowa 39	dz. 180 a.m. 4	Kościół parafialny pw. św. Michała Archanioła	Rejestr zabytków nr A/359/60 z dnia 10.03.1960 r.
97	Rudziniec	ul. Lipowa 39	dz. 180 a.m. 4	Cmentarz rzymsko-katolicki	Obiekt w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
98	Rudziniec	ul. Lipowa 54	dz. 218/182 a.m. 4	Kaplica przy cmentarzu z figurą Jana Nepomucena	Rejestr zabytków nr B/593/85 z dnia 30.08.1985 r.
99	Rudziniec	ul. Lipowa 54	dz. 218/182 a.m. 4	Cmentarz komunalny	Obiekt w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków

100	Rudziniec	ul. Lipowa 54	dz. 218/182 a.m. 4	Kostnica przedpogrzebowa na cmentarzu komunalnym	
101	Rudziniec	ul. Lipowa 54	dz. 218/182 a.m. 4	Krzyż z postacią ukrzyżowanego na wysokim postumencie	
102	Rudziniec	ul. Opolska 9	dz. 313/6 a.m. 11	Leśniczówka, ob.. Dom mieszkalny	
103	Rudziniec	ul. Stodółka	dz. 6, 7 a.m. 15	Aleja doprowadzająca do folwarku	
104	Rudziniec	ul. Stodółka 2	dz. 5/2 a.m. 15	Czworak w zespole folwarcznym	
105	Rudziniec	ul. Stodółka 4	dz. 3/2 a.m. 15	Chlew w zespole folwarcznym	
106	Rudziniec	ul. Stodółka 4	dz. 3/2 a.m. 15	Obora w zespole folwarcznym	
107	Rudziniec	ul. Stodółka 4	dz. 3/2 a.m. 15	Stajnia w zespole folwarcznym	
108	Rudziniec	ul. Zamkowa 3	dz. 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 166, 167, 168, 184, 319/203, 320/203 a.m. 4, dz. 17, 20, 21, 269, 290/18, 291/15, 292/15, 294/18, 295/16, 293/19 a.m. 8	Zespół pałacowo-parkowy	Rejestr zabytków nr A/1347/24 z dnia 12.02.2024 r.
109	Rudziniec	ul. Zamkowa 3	dz.155 a.m. 4	Pałac w zespole pałacowo-parkowym	Rejestr zabytków nr A/1347/24 z dnia 12.02.2024 r. (dla zespołu)
110	Rudziniec	ul. Zamkowa 3	dz. 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 166, 167, 168, 184, 319/203, 320/203 a.m. 4, dz. 17, 20, 21, 269, 290/18, 291/15, 292/15, 294/18, 295/16, 293/19 a.m. 8	Park w zespole pałacowo-parkowym	Rejestr zabytków nr A/1347/24 z dnia 12.02.2024 r. (dla zespołu)
111	Rudziniec	ul. Zamkowa 5, 5A	dz. 2/16, 2/17 a.m. 19	Budynek mieszkalny w zespole pałacowo-parkowym	
112	Rudziniec	ul. Zamkowa 5, 5A	dz. 2/16, 2/17 a.m. 19	Budynek gospodarczy w zespole pałacowo-parkowym	
113	Rudziniec	ul. Zamkowa 7	dz. 2/26 a.m. 19	Budynek inwentarski w zespole pałacowo-parkowym	
114	Rudziniec	ul. Zamkowa 7	dz. 2/26 a.m. 19	Obora w zespole pałacowo-parkowym	
115	Rudziniec	ul. Zamkowa naprzeciwko nr 3	dz. 23/17 a.m. 19	Spichlerz w zespole pałacowo-parkowym	
116	Rudziniec	ul. Zamkowa 8	dz. 2/18 a.m. 19	Budynek mieszkalny w zespole pałacowo-parkowym, ob. budynek administracyjny	

117	Rudziniec	ul. Zamkowa 12	dz. 2/21 a.m. 19	Budynek mieszkalny w zespole pałacowo-parkowym	
118	Rudziniec	ul. Zamkowa 12	dz. 2/21 a.m. 19	Kuźnia (1) w zespole pałacowo-parkowym	
119	Rudziniec	ul. Zamkowa 12	dz. 2/21 a.m. 19	Kuźnia (2) w zespole pałacowo-parkowym	
120	Rudziniec	ul. Zamkowa	dz. 23/12 a.m. 19	Aleja dojazdowa w zespole pałacowo-parkowym	
121	Rudziniec	północna Rudzińca	cz. dz. 140/20; 146/15; 144/19 a.m. 25 dz. 146/100; 423/37; 260/36; 365/26; 360/22; 263/38; 264/40; 265/92; 150/41 a.m. 26 dz. 183/1; 185/5; 178/7; 139/7; 37/9 a.m. 27	Kanał Kłodnicki, ob. Kanał Gliwicki	Obiekt w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
122	Słupsko	ul. Jagiellońska 1	dz. 7/6 a.m. 4	Spichlerz w zespole folwarcznym	
123	Słupsko	ul. Jagiellońska 2	dz. 12/5 a.m. 4	Gorzelnia w zespole folwarcznym, ob. nieużytkowana	
124	Słupsko	ul. Jagiellońska 2	dz. 12/5 a.m. 4	Kuźnia w zespole folwarcznym	
125	Słupsko	ul. Jagiellońska 2	dz. 12/5 a.m. 4	Rządcówka w zespole folwarcznym	
126	Słupsko	ul. Jagiellońska 2	dz. 12/5 a.m. 4	Stajnia w zespole folwarcznym	
127	Słupsko	ul. Jagiellońska 2	dz. 12/5 a.m. 4	Stodoła w zespole folwarcznym	
128	Słupsko	ul. Jagiellońska 8	dz. 636/229 a.m. 2	Kaplica	
129	Słupsko	ul. Jagiellońska w sąsiedztwie nr 35	dz. 188/33 a.m. 1	Krzyż z postacią ukrzyżowanego i figurą Matki Boskiej we wnęce	
130	Słupsko	ul. Ogrodowa 2	dz. 12/4 a.m. 4	Czworak - obiekt mieszkalny w zespole folwarcznym	
131	Słupsko	ul. Ogrodowa 4	dz. 12/2 a.m. 4	Czworak - obiekt mieszkalny w zespole folwarcznym	
132	Taciszów	ul. Gliwicka 16	dz. 449/142 a.m. 2	Kapliczka	
133	Taciszów	ul. Polna	dz. 599/161 a.m. 2	Cmentarz rzymskokatolicki	Obiekt w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków
134	Widów	ul. Gliwicka 5A	dz. 812/278	Kaplica kubaturowa	
135	Widów	ul. Gliwicka 10	dz. 707/168 a.m. 2	Dom mieszkalny	
136	Widów	ul. Gliwicka	dz. 719/203 a.m. 2	Kapliczka z postacią Ukrzyżowanego na postumencie	

Załącznik nr 2. Stanowiska archeologiczne ujęte w gminnej ewidencji zabytków Gminy Rudziniec

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	NR OB. AZP	NR ST. NA OB.	NR ST. W M.	Chronologia	Funkcja	UWAGI
1	Niekarmia	94-42	36	1	Wczesne średniowiecze (?), X-XIII w. (?)	Ślad osadnictwa	
2	Niekarmia	94-42	37	2	Epoka kamienia	Ślad osadnictwa	
3	Niekarmia	94-42	38	3	Wczesne średniowiecze, X-XIII w.	Punkt osadniczy	
					Średniowiecze	Punkt osadniczy	
4	Niekarmia	94-42	39	4	Epoka kamienia	Ślad osadnictwa	

5	Niekarmia	94-42	40	5	Epoka kamienia	Ślad osadnictwa	
6	Słupsko	94-42	41	1	Nieokreślona	Ślad osadnictwa	
					Wczesne średniowiecze, X-XIII w.	Ślad osadnictwa	
					Średniowiecze	Punkt osadniczy	
7	Słupsko	94-42	42	2	Pradzieje (?)	Ślad osadnictwa	
					Średniowiecze	Ślad osadnictwa	
8	Słupsko	94-42	43	3	Kultura łużycka	Punkt osadniczy	
9	Słupsko	94-42	44	4	Średniowiecze	Punkt osadniczy	
10	Słupsko	94-42	45	5	Wczesne średniowiecze (?), X-XIII w. (?)	Ślad osadnictwa	
11	Słupsko	94-42	46	6	Pradzieje	Ślad osadnictwa	
					Wczesne średniowiecze, X-XIII w.	Ślad osadnictwa	
					Średniowiecze	Ślad osadnictwa	
12	Słupsko	94-42	47	7	Pradzieje	Punkt osadniczy	
					Wczesne średniowiecze (?)	Ślad osadnictwa	
					Średniowiecze	Ślad osadnictwa	
13	Słupsko	94-42	48	8	Pradzieje	Punkt osadniczy	
					Wczesne średniowiecze, X-XIII w.	Ślad osadnictwa	
					Średniowiecze	Punkt osadniczy	
14	Chechłó	95-42	2	4	XIV w.	Grodzisko	Rej. zab. nr C/962/68 z dn. 17.12.1968 r.
15	Chechłó	95-42	3	1	Epoka brązu, kultura łużycka	Cmentarzysko ciałopalne	
16	Chechłó	95-42	4	3	Wczesne średniowiecze	Osada	
17	Widów	95-42	5	1	XIV w.	Grodzisko	Rej. zab. nr C/961/68 z dn. 17.12.1968 r.
18	Widów	95-42	6	2	Epoka kamienia	Osada	
					Średniowiecze	Osada	
19	Widów	95-42	7	3	Późne średniowiecze	Cmentarzysko	
20	Widów	95-42	8	4	Epoka kamienia	Punkt osadniczy	
					Późne średniowiecze	Osada	
21	Widów	95-42	9	5	Późne średniowiecze i okres nowożytny	Osada	
22	Poniszowice	95-42	10	7	Okres nowożytny	Osada	
23	Poniszowice	95-42	11	9	Okres nowożytny, XV-XVI w.	Osada	
24	Poniszowice	95-42	12	8	Okres wpływów rzymskich, kultura przeworska	Punkt osadniczy	
					XV-XVII w.	Osada	
25	Poniszowice	95-42	13	1	Epoka brązu, kultura łużycka	Cmentarzysko	
					Epoka brązu, kultura łużycka	Punkt osadniczy	
					Średniowiecze	Osada	
					Późne średniowiecze	Osada	
26	Poniszowice	95-42	14	5	Pradzieje	Osada	

					Okres wpływów rzymskich (?), kultura przeworska	Punkt osadniczy	
					Późne średniowiecze	Osada	
27	Poniszowice	95-42	15	6	Okres wpływów rzymskich, kultura przeworska	Osada	
					Późne średniowiecze i okres nowożytny	Osada	
28	Poniszowice	95-42	16	4	Neolit	Osada	
29	Poniszowice	95-42	17	3	Neolit	Ślad osadnictwa	
30	Poniszowice	95-42	18	2	Neolit	Osada	
					Epoka brązu i okres halsztacki, kultura łużycka	Osada	
					Późny okres wpływów rzymskich, kultura przeworska	Osada	
					Średniowiecze	Osada	
31	Ślupsko	95-42	19	9	Okres wpływów rzymskich, kultura przeworska	Punkt osadniczy	
					XV-XVII w.	Osada	
32	Łany	95-42	20	24	Późne średniowiecze	Osada	
33	Łany	95-42	21	23	Późne średniowiecze	Osada	
34	Łany	95-42	22	26	Późne średniowiecze	Punkt osadniczy	
35	Łany	95-42	23	20	Okres halsztacki, kultura łużycka	Cmentarzysko birytualne	
36	Łany	95-42	24	1	Epoka brązu, kultura łużycka	Ślad osadnictwa	
37	Łany	95-42	25	2	Epoka brązu, kultura łużycka	Ślad osadnictwa	
38	Łany	95-42	26	3	Epoka brązu, kultura łużycka	Ślad osadnictwa	
39	Łany	95-42	27	4	Epoka brązu, kultura łużycka	Ślad osadnictwa	
40	Łany	95-42	28	13	Epoka brązu, kultura łużycka	Osada	
41	Łany	95-42	29	5	Epoka brązu, kultura łużycka	Ślad osadnictwa	
					Okres wpływów rzymskich, kultura przeworska	Ślad osadnictwa	
					Średniowiecze	Ślad osadnictwa	
42	Łany	95-42	30	8	Epoka brązu, kultura łużycka	Ślad osadnictwa	
43	Łany	95-42	31	6	Epoka brązu	Ślad osadnictwa	
					Średniowiecze	Osada	
44	Łany	95-42	32	7	Epoka kamienia	Ślad osadnictwa	
					Epoka brązu, kultura łużycka	Ślad osadnictwa	
					Okres halsztacki (?), kultura łużycka	Punkt osadniczy	
					Okres wpływów rzymskich, kultura przeworska	Ślad osadnictwa	
					Średniowiecze	Ślad osadnictwa	

					Późne średniowiecze	Osada	
45	Łany	95-42	33	19	Okres halszacki, kultura łużycka	Osada	
46	Łany	95-42	34	25	Okres halszacki, kultura łużycka	Osada	
					Wczesne średniowiecze	Ślad osadnictwa	
					Późne średniowiecze	Osada	
47	Łany	95-42	35	9	Okres wpływów rzymskich, kultura przeworska	Osada	
48	Łany	95-42	36	22	Średniowiecze	Skarb	
49	Łany	95-42	37	17	Kultura łużycka	Osada	
50	Łany	95-42	38	10	Okres halszacki, kultura łużycka	Cmentarzysko	
					Późne średniowiecze	Punkt osadniczy	
51	Łany	95-42	39	11	Epoka brązu, kultura łużycka	Punkt osadniczy	
					Późne średniowiecze	Punkt osadniczy	
52	Łany	95-42	40	12	Epoka kamienia	Osada	
					Epoka brązu, kultura łużycka	Osada	
					Okres halszacki, kultura łużycka	Punkt osadniczy	
					Okres wpływów rzymskich, kultura przeworska	Punkt osadniczy	
					Późne średniowiecze	Osada	
53	Łany	95-42	41	21	Epoka brązu, kultura łużycka	Osada	
54	Łany	95-42	42	18	Epoka kamienia	Osada	
					Epoka brązu, kultura łużycka	Osada	
55	Łany	95-42	43	16	Epoka kamienia	Osada	
					Okres halszacki, kultura łużycka	Osada	
					Średniowiecze	Osada	
56	Niewieszce	95-42	44	1	Średniowiecze	Punkt osadniczy	
57	Niewieszce	95-42	45	2	Epoka brązu, kultura łużycka	Ślad osadnictwa	
					Późne średniowiecze	Osada	
58	Pławniowice	95-42	46	7	Średniowiecze	Osada	
59	Pławniowice	95-42	47	14	Epoka brązu, kultura łużycka	Osada	
60	Pławniowice	95-42	48	8	Epoka brązu, kultura łużycka	Osada	
61	Pławniowice	95-42	49	11	Mezolit, neolit	Osada	
					IV epoka brązu, kultura łużycka	Osada	
					Późna epoka brązu, kultura łużycka	Osada	
62	Pławniowice	95-42	50	13	Okres halszacki, kultura łużycka	Osada	
					Późne średniowiecze	Osada	

63	Pławniowice	95-42	51	12	Okres halszacki, kultura łużycka	Osada	
					Okres wpływów rzymskich, kultura przeworska	Punkt osadniczy	
					Wczesne średniowiecze	Punkt osadniczy	
					Późne średniowiecze	Osada	
64	Pławniowice	95-42	52	6	Okres halszacki, kultura łużycka	Osada	Rej. zab. nr A/1215/75 z dn. 18.12.1975 r.
					XIV-XVI w.	Grodzisko	
65	Pławniowice	95-42	53	5	Mezolit, neolit (?)	Osada	
					Okres wpływów rzymskich, kultura przeworska	Osada	
66	Pławniowice	95-42	54	9	Pradzieje	Osada	
					Okres halszacki, kultura łużycka	Punkt osadniczy	
67	Bycina	95-43	15	1	Okres wpływów rzymskich, kultura przeworska	Osada	
68	Bycina	95-43	16	2	Późny okres wpływów rzymskich, kultura przeworska	Osada	
					Średniowiecze	Grodzisko	
69	Bycina	95-43	17	3	Epoka kamienia	Ślad osadnictwa	
					Pradzieje	Ślad osadnictwa	
					Średniowiecze	Nieokreślone	
70	Bycina	95-43	18	4	Kultura łużycka	Nieokreślone	
71	Bycina	95-43	19	5	Nieokreślone	Groby szwedzkie (?)	
72	Pławniowice	95-43	20	15	Okres wpływów rzymskich, kultura przeworska	Ślad osadnictwa	
					Późny okres wpływów rzymskich	Osada	
					Wczesne średniowiecze, X-XIII w.	Ślad osadnictwa	
73	Rudziniec	96-42	1	1	Neolit	Ślad osadnictwa	
74	Rudziniec	96-42	2	2	Neolit	Ślad osadnictwa	
					Kultura łużycka	Osada otwarta	
75	Rudziniec	96-42	3	3	Neolit, kultura ceramiki wstęgowej	Ślad osadnictwa	
76	Rudziniec	96-42	4	4	Kultura łużycka (?)	Cmentarzysko ciepłopalne	
77	Rudziniec	96-42	5	5	Średniowiecze	Ślad osadnictwa	
78	Rudziniec	96-42	6	6	Średniowiecze	Ślad osadnictwa	
79	Rudziniec	96-42	7	7	Średniowiecze	Ślad osadnictwa	
80	Rudziniec	96-42	8	8	Wczesne średniowiecze	Ślad osadnictwa	
					Średniowiecze	Ślad osadnictwa	
81	Rudziniec	96-42	9	9	Średniowiecze	Osada otwarta (?)	
82	Rudziniec	96-42	10	10	Wczesne średniowiecze	Ślad osadnictwa	
					Średniowiecze	Ślad osadnictwa	
83	Łaskarzędka	96-42	11	1	Okres halszacki, kultura	Ślad osadnictwa	

					łużycka		
					Średniowiecze	Osada otwarta (?)	
84	Łaskarzędwka	96-42	12	2	Wczesne średniowiecze	Ślad osadnictwa	
					Średniowiecze	Ślad osadnictwa	
85	Łaskarzędwka	96-42	13	3	Kultura łużycka	Osada otwarta	
					Okres wpływów rzymskich, kultura przeworska	Osada otwarta	
86	Łaskarzędwka	96-42	14	4	Kultura łużycka	Osada otwarta	
					Okres wpływów rzymskich, kultura przeworska	Osada otwarta	
87	Łaskarzędwka	96-42	15	5	Epoka kamienia	Ślad osadnictwa	
					Kultura łużycka	Osada otwarta	
88	Łaskarzędwka	96-42	16	6	Epoka kamienia	Ślad osadnictwa	
					Kultura łużycka	Ślad osadnictwa	
					Średniowiecze	Ślad osadnictwa	
89	Łaskarzędwka	96-42	17	7	Okres wpływów rzymskich, kultura przeworska	Osada otwarta	
90	Łaskarzędwka	96-42	18	8	Wczesne średniowiecze	Ślad osadnictwa	
					Średniowiecze	Ślad osadnictwa	
91	Łaskarzędwka	96-42	19	9	Wczesne średniowiecze	Ślad osadnictwa	
					Średniowiecze	Ślad osadnictwa	
92	Łaskarzędwka	96-42	20	10	Średniowiecze	Ślad osadnictwa	
93	Łaskarzędwka	96-42	21	11	Średniowiecze	Ślad osadnictwa	
94	Łaskarzędwka	96-42	22	12	Wczesne średniowiecze	Ślad osadnictwa	
					Średniowiecze	Ślad osadnictwa	
95	Łaskarzędwka	96-42	23	13	Kultura łużycka	Osada otwarta	
					Średniowiecze	Osada otwarta	
96	Bojszów	96-42	24	1	Średniowiecze	Ślad osadnictwa	
97	Bojszów	96-42	25	2	Średniowiecze	Osada otwarta	
98	Bojszów	96-42	26	3	Średniowiecze	Ślad osadnictwa	
99	Bojszów	96-42	27	4	Średniowiecze	Ślad osadnictwa	
100	Bojszów	96-42	28	5	Wczesne średniowiecze	Ślad osadnictwa	
					Średniowiecze	Ślad osadnictwa	
101	Pławniowice	96-42	29	1	Epoka kamienia	Ślad osadnictwa	
					Wczesne średniowiecze	Ślad osadnictwa	
102	Pławniowice	96-42	30	4	Okres wpływów rzymskich, kultura przeworska	?	
103	Pławniowice	96-42	31	10	Mezolit (?)	Ślad osadnictwa	
104	Pławniowice	96-42	32	15	Średniowiecze	Ślad osadnictwa	
105	Rudno	96-42	33	1	Kultura łużycka	Osada otwarta	
					Średniowiecze	Osada otwarta	
106	Rudno	96-42	34	1a	Średniowiecze, XIV-XV w.	Grodzisko stożkowate	Rej. zab. nr A/1213/75 z dn. 05.05.1975 r.
107	Rudno	96-42	35	2	Średniowiecze, XIII-XIV w.	Osada otwarta	
108	Rudno	96-42	36	3	Średniowiecze	Ślad osadnictwa	
109	Rudno	96-42	37	4	Wczesne średniowiecze	Ślad osadnictwa	

					Średniowiecze	Ślad osadnictwa	
110	Rudno	96-42	38	5	Wczesne średniowiecze	Ślad osadnictwa	
					Średniowiecze	Ślad osadnictwa	
111	Rudziniec	96-42	38	11	XIV-XV w.	Ślad osadnictwa	
					XVII-XVIII w.	Dwór na kopcu	
112	Kleszczów	96-43	1	1	Epoka kamienia	Ślad osadnictwa	
					Nieokreślone	Domniemany kurhan	
113	Kleszczów	96-43	2	2	Wczesne średniowiecze	Ślad osadnictwa	
114	Kleszczów	96-43	3	3	Średniowiecze	Osada otwarta	
115	Kleszczów	96-43	4	4	Średniowiecze	Osada otwarta (?)	
116	Kleszczów	96-43	6	6	Średniowiecze	Ślad osadnictwa	
117	Kleszczów	96-43	7	7	Średniowiecze	Ślad osadnictwa	
118	Kleszczów	96-43	8	8	Epoka kamienia	Ślad osadnictwa	
					Średniowiecze	Ślad osadnictwa	
119	Kleszczów	96-43	9	9	Średniowiecze	Ślad osadnictwa	
120	Kleszczów	96-43	10	10	Średniowiecze	Osada otwarta	
121	Kleszczów	96-43	74	11	Średniowiecze	Grodzisko	Rej. zab. nr C/959/68 z dn. 17.12.1968 r.
122	Taciszów	96-43	11	1	Mezolit	Obozowisko	
					Starożytność	Osada otwarta	
					Średniowiecze	Ślad osadnictwa	
123	Taciszów	96-43	12	2	Epoka kamienia	Obozowisko	
124	Taciszów	96-43	13	3	Epoka kamienia	Domniemana pracownia krzemieniarska	
125	Taciszów	96-43	14	4	Nieokreślone	Domniemane cmentarzysko	
126	Taciszów	96-43	15	5	Epoka kamienia	Obozowisko	
127	Taciszów	96-43	16	6	Średniowiecze	Ślad osadnictwa	
128	Taciszów	96-43	17	7	Starożytność	Ślad osadnictwa	
					Średniowiecze	Ślad osadnictwa	
129	Rzeczyce	96-43	19	2	Okres wpływów rzymskich, kultura przeworska	Osada otwarta	
130	Rzeczyce	96-43	20	3	Epoka kamienia	Obozowisko	
					Średniowiecze	Ślad osadnictwa	
131	Rzeczyce	96-43	21	4	Okres halsztacki, kultura łużycka	Osada otwarta	
					Średniowiecze	Ślad osadnictwa	
132	Rzeczyce	96-43	22	5	Epoka kamienia	Obozowisko	
					Kultura łużycka	Ślad osadnictwa	
133	Rzeczyce	96-43	23	6	Epoka kamienia	Obozowisko	
					Kultura łużycka	Ślad osadnictwa	
					Średniowiecze	Ślad osadnictwa	
134	Rzeczyce	96-43	24	7	Neolit	Ślad osadnictwa	
					Okres wpływów rzymskich, kultura przeworska	Ślad osadnictwa	
135	Rzeczyce	96-43	25	8	Późne średniowiecze	Ślad osadnictwa	

136	Rzeczyce	96-43	26	9	Epoka kamienia	Obozowisko	
137	Rzeczyce	96-43	27	10	Mezolit	Obozowisko	
					Wczesne średniowiecze	Ślad osadnictwa	
					Średniowiecze	Ślad osadnictwa	
138	Rzeczyce	96-43	28	11	Epoka kamienia	Obozowisko	
					Kultura łużycka (?)	Osada otwarta (?)	
139	Rzeczyce	96-43	29	12	Średniowiecze	Ślad osadnictwa	
140	Rzeczyce	96-43	30	13	Średniowiecze	Osada otwarta (?)	
141	Rzeczyce	96-43	31	14	Średniowiecze, XIII-XIV w.	Osada otwarta	
142	Rzeczyce	96-43	32	15	Średniowiecze, XIII-XIV w.	Osada otwarta	
143	Ligota Łabędzka	96-43	33	1	Neolit	Obozowisko	
144	Ligota Łabędzka	96-43	34	2	Mezolit	Obozowisko	
145	Ligota Łabędzka	96-43	35	3	Mezolit	Obozowisko	
146	Ligota Łabędzka	96-43	36	4	Epoka kamienia	Ślad osadnictwa	
					Wczesne średniowiecze	Ślad osadnictwa	
147	Ligota Łabędzka	96-43	38	6	Epoka kamienia	Ślad osadnictwa	
					Wczesne średniowiecze	Ślad osadnictwa	
148	Ligota Łabędzka	96-43	39	7	Nieokreślone	Cmentarzysko szkieletowe	
149	Ligota Łabędzka	96-43	40	8	Epoka kamienia	Obozowisko	
150	Ligota Łabędzka	96-43	44	12	Średniowiecze, XIII w.	Osada otwarta	
151	Ligota Łabędzka	96-43	45	13	Średniowiecze	Ślad osadnictwa	
152	Ligota Łabędzka	96-43	46	14	Starożytność	Ślad osadnictwa	
					Średniowiecze	Ślad osadnictwa	
153	Łącza	97-42	1	1	Średniowiecze	Cmentarzysko szkieletowe	
154	Łącza	97-42	2	2	Wczesne średniowiecze	Ślad osadnictwa	
					Średniowiecze	Osada otwarta	
155	Łącza	97-42	3	3	Wczesne średniowiecze	Ślad osadnictwa	
					Średniowiecze	Ślad osadnictwa	
156	Łącza	97-42	4	4	Średniowiecze	Ślad osadnictwa	
157	Bojszów	97-42	5	6	Wczesne średniowiecze	Ślad osadnictwa	
					Średniowiecze	Osada otwarta	
158	Bojszów	97-42	6	7	Średniowiecze	Ślad osadnictwa	
159	Bojszów	97-42	7	8	Średniowiecze	Ślad osadnictwa	